

НАЦІОНАЛЬНЕ АГЕНТСТВО
З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ
КОРУПЦІЇ

КОРУПЦІЯ В УКРАЇНІ 2021: РОЗУМІННЯ, СПРИЙНЯТТЯ, ПОШИРЕНІСТЬ

*ЗВІТ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ОПИТУВАННЯ
НАСЕЛЕННЯ ТА БІЗНЕСУ*

КОРУПЦІЯ В УКРАЇНІ 2021: РОЗУМІННЯ, СПРИЙНЯТТЯ, ПОШИРЕНІСТЬ. ЗВІТ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ОПИТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ ТА БІЗНЕСУ. – Київ, 2022.

Цей Звіт підготовлено за результатами хвилі соціологічного дослідження за Методикою стандартного опитування щодо рівня корупції в Україні, затвердженою у 2021 р. рішенням НАЗК. Опитування проводила у 2021 р. соціологічна компанія Info Sapiens. Інтерпретацію результатів соціологічного дослідження та підготовку цього звіту здійснила команда дослідників Info Sapiens у складі Савчука Д., Шуренкової А., Яблоновської Т.

НАЦІОНАЛЬНЕ АГЕНТСТВО
З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ
КОРУПЦІЇ

Дані дослідження представлені, де це було можливим, порівняно з першою хвилею, проведеною у 2017 р. соціологічною компанією GfK Ukraine за підтримки Координатора Проектів ОБСЄ в Україні в межах реалізації проекту «Підтримка діагностики, моніторингу та переслідування корупції в Україні» (див. Корупція в Україні: розуміння, сприйняття, поширеність. Звіт за результатами опитування підприємців, експертів та населення в цілому / Колектив авторів. – Київ: Ваїте, 2018. – 42 с.), та другою хвилею у 2020 р. (Корупція в Україні 2020: розуміння, сприйняття, поширеність. Звіт за результатами опитування підприємців, експертів та населення. – Київ, 2020). Структура звіту, опис методології, а також окремі висновки дослідження (у тому випадку, якщо вони збігались з висновками 2017 і 2020 рр.) взяті із звітів 2017 та 2020 років.

Ця публікація була підготовлена на запит Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) за фінансової підтримки Антикорупційної Ініціативи Європейського Союзу в Україні (EUACI). EUACI фінансується ЄС і співфінансується та впроваджується Міністерством закордонних справ Данії. Погляди, висновки та рекомендації, представлені в публікації, належать авторам і можуть не збігатися з офіційною позицією Європейського Союзу, НАЗК або EUACI.

EUACI

EUROPEAN UNION
ANTI-CORRUPTION
INITIATIVE

Ця програма фінансується Європейським Союзом та співфінансується і впроваджується Міністерством закордонних справ Данії

MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS
OF DENMARK

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК ОСНОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	4
КОРУПЦІЯ В УКРАЇНІ 2021: РОЗУМІННЯ, СПРИЙНЯТТЯ, ПОШИРЕНІСТЬ – РЕЗЮМЕ.....	5
ВСТУП.....	10
РОЗДІЛ 1. ПОКАЗНИКИ СПРИЙНЯТТЯ КОРУПЦІЇ	14
1.1. Сприйняття важливості корупції	14
1.2. Розуміння та сприйняття поширеності корупції.....	17
1.3. Оцінка антикорупційних заходів держави	26
РОЗДІЛ 2. ПОКАЗНИКИ КОРУПЦІЙНОГО ДОСВІДУ В ОКРЕМИХ СФЕРАХ	36
2.1. Загальна методологія оцінки корупційного досвіду.....	36
2.2. Оцінка корупційного досвіду населення за сферами.....	38
Діяльність правоохоронних органів із забезпечення законності та правопорядку, проведення досудового розслідування	39
Будівництво та земельні відносини	41
Державна та комунальна медицина.....	43
Послуги закладів вищої освіти	46
Діяльність сервісних центрів МВС	49
Послуги закладів освіти (початкова та середня освіта).....	50
Послуги закладів освіти (дитячі садки)	53
Послуги з підключення та обслуговування систем електро-, газо-, водопостачання та водовідведення	55
Надання адміністративних послуг органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування	57
Діяльність центрів надання адміністративних послуг	59
Узагальнена таблиця щодо дослідження корупційного досвіду населення у сферах.....	62
2.3. Оцінка корупційного досвіду бізнесу за сферами	63
Митниця	64
Будівництво та земельні відносини.....	66
Послуги з підключення та обслуговування систем електро-, газо-, водопостачання та водовідведення	68
Діяльність правоохоронних органів із забезпечення законності та правопорядку, проведення досудового розслідування	70
Контроль і нагляд за підприємницькою діяльністю	72
Судова система.....	74
Діяльність податкових органів	76
Узагальнена таблиця щодо дослідження корупційного досвіду бізнесу в сферах.....	78
РОЗДІЛ 3. ІНТЕГРАЛЬНІ ПОКАЗНИКИ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ.....	79
Індикатор 1. Частка населення (представників бізнесу), яка негативно ставиться до корупційних проявів.....	79
Індикатор 2. Частка населення (представників бізнесу), яка мала власний корупційний досвід	81
Індикатор 3. Частка населення (представників бізнесу), яка спроможна бути викривачем корупції .82	
Індикатор 4. Частка населення (представників бізнесу), яка схвалює діяльність викривачів	84
Індикатор 5. Частка населення, яка належно обізнана з гарантіями правового захисту викривачів .86	

ПЕРЕЛІК ОСНОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВАКС – Вищий антикорупційний суд

ЄС – Європейський Союз

МВС – Міністерство внутрішніх справ України

НАБУ – Національне антикорупційне бюро України

НАЗК – Національне агентство з питань запобігання корупції

ОБСЄ – Організація з безпеки і співробітництва в Європі

ООН – Організація Об'єднаних Націй

САП – Спеціалізована антикорупційна прокуратура

СБУ – Служба безпеки України

ФОП – фізична особа – підприємець

ЦНАП – центр надання адміністративних послуг

ЕУАСІ – Антикорупційна Ініціатива Європейського Союзу в Україні

КОРУПЦІЯ В УКРАЇНІ 2021: РОЗУМІННЯ, СПРИЙНЯТТЯ, ПОШИРЕНІСТЬ – РЕЗЮМЕ

У листопаді – грудні 2021 року було проведено третє національне опитування населення та представників бізнесу для комплексної оцінки корупційної ситуації в Україні. Перша хвиля дослідження проведена у 2017 р., друга – у 2020 році.

Незважаючи на те, що цей звіт публікується влітку 2022 року, всі дані були зібрані до повномасштабного вторгнення РФ до України. На жаль, підготовка звіту зайняла більше часу, ніж очікувалося, через об'єктивні причини, але це дослідження не втрачає актуальності через війну. На думку авторів, його проведення дало унікальну можливість отримати референтні дані, які, з одного боку, підсумовують успіхи та невдачі антикорупційної політики до вторгнення, а з іншого – дають змогу в майбутньому порівнювати повоєнні дані з довоєнними.

За даними опитування *населення*, **корупція** посідає **третє місце** серед основних **проблем** (після високої вартості життя та воєнних дій), перелік яких пропонувався респондентам, – **68,6%** населення вважають корупцію дуже серйозною проблемою. Аналіз даних в динаміці свідчить, що наприкінці 2021 року, порівняно з минулою хвилею, проблема корупції перемістилася в рейтингу проблем з другого місця на третє на тлі зростаючих цін та очікування загострення воєнного конфлікту з РФ. За даними опитування *бізнесу*, корупція посідає **друге місце** – **73,3%** опитаних підприємців вважають корупцію дуже серйозною проблемою.

Як і в минулі хвили, спостерігається **недостатня обізнаність** респондентів (і серед населення, і серед підприємців) щодо того, які різновиди поведінки мають вигляд корупції, однак насправді не є такими з точки зору закону, і навпаки. Наприклад, залежно від типу запропонованої «прожективної ситуації», від 13,3% до 70,7% респондентів вважають корупцією випадки, які згідно з чинним законодавством насправді не є проявами корупції. Бізнес дещо краще, ніж населення, орієнтується в тому, які випадки є проявами корупції, а які – ні.

Якщо говорити про показник сприйняття поширеності корупції загалом, то **85,4%** *населення* та **84,2%** *бізнесу* вважають, що **корупція дещо або дуже поширена** в Україні. Загальний індекс сприйняття поширеності корупції за 5-бальною шкалою становить 4,39 бала для *населення* (дещо **збільшився**, порівняно із 4,46 бала у 2020 році) та 4,34 бала для *бізнесу* (дещо **зменшився**, порівняно із 4,26 бала у 2020 році). При цьому індекс сприйняття поширеності корупції в тій сфері, де, власне, працюють опитані підприємці, становить 2,25 бала за 5-бальною шкалою.

На думку *населення*, **топ-3 сфери** за поширеністю корупції – це **судова система, митниця та земельні відносини**. За ними йдуть прикордонний контроль, переміщення людей і товарів через лінію розмежування з тимчасово окупованими територіями Донбасу, діяльність Національної поліції, СБУ та прокуратури (крім діяльності патрульної поліції, сервісних центрів МВС), медичні послуги. З точки зору *бізнесу*, корупція найбільш поширена у **сфері надання дозволів та видобування корисних копалин і на митниці**; за ними йдуть приватизація підприємств, лісове господарство, публічні закупівлі та земельні відносини. Індекси сприйняття поширеності корупції у всіх цих сферах перевищують 4 бали за 5-бальною шкалою.

41,8% населення та **36,1%** бізнесу вважають, що рівень корупції в Україні за останні 12 місяців **зріс**. Для населення цей показник **вище минулорічного** на 15,4%.

Як населення, так і бізнес найчастіше схильні вважати **відповідальними** за подолання корупції центральні органи влади поряд із такими спеціалізованими інституціями, як Національне антикорупційне бюро України та (у випадку населення) Національне агентство з питань запобігання корупції.

На думку *населення*, серед органів влади **більш ефективними** у сфері протидії корупції є Президент та його Офіс, Служба безпеки України та органи місцевої влади, а найменш ефективно протидіють корупції Кабінет Міністрів та міністерства і Верховна Рада. Проте *населення* оцінює антикорупційну діяльність всіх органів влади **нижче від 2 балів** («малоефективна»).

Підприємці найвище оцінюють антикорупційну діяльність Державної служби фінансового моніторингу, Національної поліції та СБУ, а найгірше – діяльність Кабінету Міністрів, міністерств і Верховної Ради. Хоча бізнес має дещо кращу думку щодо антикорупційної діяльності органів влади, ніж населення, навіть найвищі оцінки підприємців **не досягають 3 балів** за 5-бальною шкалою.

Визначено **показники корупційного досвіду** респондентів **за сферами дослідження** та проведено аналіз корупційних ситуацій, які могли виникнути при зверненні громадян та підприємців за послугами у різних сферах (або при контактах з представниками відповідних закладів та установ).

Окрім аналізу корупційного досвіду ми також аналізували, хто виступає **ініціатором** створення корупційної ситуації. У всіх проаналізованих ситуаціях ініціаторами найчастіше виступають **представники сторони, яка надає послуги** (службовці органів влади, представники компаній-постачальників, адміністратори або фахівці навчальних та медичних закладів тощо). Загалом за останні 12 місяців ініціаторами корупційних відносин були **14,4%** населення України та **4,7%** представників *бізнесу*. Водночас **25,9%** населення та **12,1%** бізнесу були залучені до корупційних відносин у зв'язку з вимогою. Таким чином, побутова корупція не лише у понад два рази більш поширена, ніж корупція у бізнесі, а й громадяни, що опинилися в корупційній ситуації, утричі частіше, ніж підприємці, були ініціаторами її створення.

Зведені показники оцінки **корупційного досвіду населення у сферах** наведено у таблиці далі. Найчастіше населення отримує корупційний досвід при контактах із закладами **державної або комунальної медицини**. До таких закладів протягом року звертається більше від половини громадян (55,7%). Таким чином, незважаючи на те, що рівень корупції у медицині нижчий, ніж у таких сферах, як діяльність **правоохоронних органів та будівництво та земельні відносини**, саме в медичних закладах основна маса українців отримує **корупційний досвід (39,4%** з тих, хто звертався за послугами). Тож, загалом понад п'яту частину українців (**21,9%**) мали досвід корупції у медичних закладах особисто або знають про такий досвід від членів родини.

Зведені показники оцінки корупційного досвіду населення у сферах

Сфери діяльності	Корупційний досвід за самоцінкою	Виступали ініціаторами корупційних відносин	Корупційна ситуація виникла у зв'язку з вимогою	Стикалися із сферою
	Від тих, хто стикався із сферою			
Діяльність правоохоронних органів (патрульна поліція, Національна поліція, СБУ, прокуратура)	50,1%	17,4%	35,7%	3,1%
Будівництво та земельні відносини	45,3%	12,8%	40,3%	4,4%
Державна та комунальна медицина (медичні послуги)	39,4%	14,1%	31,4%	55,7%
Послуги закладів вищої освіти	38,4%	16,6%	33,5%	11,6%
Діяльність сервісних центрів МВС	37,8%	11,7%	25,1%	6,3%
Послуги закладів освіти (початкова та середня освіта)	33,5%	12,2%	13,8%	23,0%
Послуги закладів освіти (комунальні дитячі садки)	33,3%	7,8%	19,8%	11,3%
Послуги з підключення та обслуговування систем електро-, газо-, водопостачання та водовідведення	28,8%	10,3%	23,5%	13,5%
Надання адміністративних послуг органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування (крім ЦНАП та сервісних центрів МВС)	18,0%	7,7%	18,9%	6,9%
Діяльність Центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП)	11,4%	6,9%	9,9%	20,4%

Зведені показники оцінки корупційного досвіду *бізнесу* наведено у таблиці далі. Підприємці контактують із державою рідше від населення і рідше стикаються із корупцією при таких контактах. Приємно відзначити, що у **податковій** сфері, контакти з якою є найчастішими, рівень корупції найнижчий. А першість у рейтингу найбільш корумпованих сфер належить сферам **будівництва та земельних відносин, митниці та постачальникам електрики, газу і води.**

Серед сфер, щодо яких можна провести **порівнювальний аналіз** корупційного досвіду населення і бізнесу, можна виділити три:

- 1) послуги з підключення та обслуговування систем електро-, газо-, водопостачання та водовідведення;
- 2) діяльність правоохоронних органів;
- 3) будівництво та земельні відносини.

Зведені показники оцінки корупційного досвіду бізнесу в сферах

Сфери діяльності	Корупційний досвід за самооцінкою	Виступали ініціаторами корупційних відносин	Корупційна ситуація виникла у зв'язку з вимогою	Стикалися із сферою
	Від тих, хто стикався із сферою			
Митниця (митний контроль, оформлення митних документів для суб'єктів бізнесу)	42,8%	2,7%	23,2%	8,0%
Будівництво та земельні відносини	32,5%	8,5%	22,4%	12,8%
Послуги з підключення та обслуговування систем електро-, газо-, водопостачання та водовідведення, крім послуг, пов'язаних з поточними розрахунками	29,0%	6,8%	20,5%	15,5%
Діяльність правоохоронних органів із забезпечення законності та правопорядку, проведення досудового розслідування	27,2%	7,0%	16,1%	16,4%
Контроль і нагляд за підприємницькою діяльністю	27,2%	3,6%	21,9%	17,5%
Судова система (у т.ч. виконання судових рішень)	19,0%	4,7%	11,8%	12,8%
Діяльність податкових органів (нарахування і стягнення податкових та інших обов'язкових платежів)	13,2%	4,0%	9,5%	26,3%

При вирішенні питань із **постачальниками електрики, газу і води** для підприємців і населення ризик стикнутися з корупцією **однаковий**. А при вирішенні питань **будівництва та земельних відносин** і при контакті з **правоохоронними органами** ризик стикнутися із корупцією для населення **вищий**.

Відповідно до Методики стандартного опитування щодо корупції в Україні було розраховано **5 індикаторів** ефективності державної антикорупційної політики, які наведені у таблиці далі.

Спостерігається поступове **зростання частки населення, яка негативно ставиться до корупційних проявів**, у 2021 році вона сягає майже половини (49,4%).

Частка населення, яка мала **власний корупційний досвід** (за самооцінкою респондентами їхньої залученості до корупції), лишається стабільною – трохи більше від чверті (26%)¹.

Частка **готових повідомляти** про факти корупційних проявів зменшилася у 2020 році, проте **зросла** у 2021 році до 9,8% серед населення і до 22,7% серед бізнесу.

¹ Результати за цим показником відображають самосприйняття власного корупційного досвіду населенням/ підприємцями, тобто носять суб'єктивний «повідомчий» характер і можуть відрізнитись (бути меншими) від реальних оцінок їхньої залученості до корупції (якщо аналізувати певні ситуації на предмет наявності корупційної складової відповідно до законодавства).

Частка, яка **заявила про факти корупції**, що мали стосовно неї місце, компетентним органам, **зросла** з 3,3% до 5,7% серед *населення*, хоча це все ще дуже низький показник; серед бізнесу він майже удвічі вищий – 10,5%.

Частка, яка **схвалює діяльність викривачів**, впала як серед населення (до **60,6%**), так і серед бізнесу (**79,5%**).

Лише **13,4%** населення можна вважати **належно обізнаними** з гарантіями правового захисту викривачів.

№	Назва індикатора	Категорія	2017	2020	2021
1	Частка, яка негативно ставиться до корупційних проявів ¹	Населення	43,3%	↑46,8%	49,4%
		Бізнес	56,7%	↓51,5%	55,3%
2	Частка, яка мала власний корупційний досвід ²	Населення	НД	27,0%	26,0%
		Бізнес	НД	НД	21,6%
3.1	Частка готових повідомляти про факти корупційних проявів ³	Населення	10,9%	↓8,1%	↑9,8%
		Бізнес	21,0%	17,9%	↑22,7%
3.2	Частка, яка заявила про факти корупції, що мали стосовно неї місце, компетентним органам ⁴	Населення	НД	3,3%	↑5,7%
		Бізнес	НД	НД	10,5%
4	Частка, яка схвалює діяльність викривачів ⁵	Населення	НД	71,8%	↓60,6%
		Бізнес	НД	84,5%	↓79,5%
5	Частка, яка належно обізнана з гарантіями правового захисту викривачів ⁶	Населення	НД	НД	13,4%

1) Символами ↑ і ↓ в таблиці позначені дані, що є статистично значуще вищими (нижчими) за значення попередньої хвилі дослідження. Рівень значимості – 0,95.

2) НД (немає даних) позначає ситуації, коли неможливо розрахувати значення індикатора через відсутність відповідних даних.

¹ За результатами аналізу відповідей у прожективній ситуації визначалась питома вага респондентів, які відмовились від корупції як способу вирішення певних проблем (від застосування корупційної моделі поведінки). Детальніше – див. розділ 3.

² Обраховувалась частка респондентів, які ствердно відповіли на питання «*Чи стикалися Ви з корупцією останні 12 місяців – тобто Ви давали або від Вас вимагали хабаря, використовували зв'язки тощо?*» (для підприємців - «*...в інтересах підприємства, у якому Ви працюєте?*»); особисто стикався або стикалися члени його сім'ї – для населення; особисто стикався або стикалися працівники підприємства (як його представники) – для бізнесу.

³ За результатами аналізу відповідей в прожективній ситуації визначалась питома вага респондентів, які б повідомили компетентні органи чи ЗМІ про можливість використання корупційного шляху вирішення певної проблеми. Детальніше – див. розділ 3.

⁴ Обраховувалась частка респондентів, які ствердно відповіли на питання «*Чи подавали Ви скаргу до органів влади або до правоохоронних органів в зв'язку з випадком корупції?*» (для бізнесу – як керівник/представник підприємства).

⁵ Обраховувалась частка респондентів, які на питання «*Яке Ваше ставлення до людей, які подають скарги (повідомлення) до органів влади або до правоохоронних органів у зв'язку з випадком корупції?*» відповіли «*Повністю схвалюю*» та «*Скоріше схвалюю*».

⁶ Визначалась частка респондентів, які на питання «*На Ваш погляд, чи мають громадяни, які подають повідомлення про випадки корупції до компетентних органів, такі права?*» правильно визначила принаймні 5 варіантів відповіді з 8.

ВСТУП

Результати дослідження «Корупція в Україні 2021: розуміння, сприйняття, поширеність» публікуються влітку 2022 року в умовах воєнного часу після початку повномасштабного вторгнення РФ до України 24 лютого 2022 року. Ми, автори цього звіту, визнаємо пріоритетність оборони України над усіма іншими сферами діяльності. Водночас проблема корупції не зникає через військові дії, а актуальність дієвості та ефективності держави в протидії цьому явищу не зменшується, а скоріше, навпаки, зростає. Відповідно, мають працювати й антикорупційні державні органи, а розробка політик та прийняття рішень мають базуватися на даних, принаймні за їхньої наявності. У цьому випадку дані були зібрані ще перед вторгненням, наприкінці 2021 року. Ми вважаємо, що це не зменшує цінність цього дослідження, а навпаки, дає змогу зробити підсумок антикорупційної політики у період до російського вторгнення. Також ми сподіваємося, що це дослідження буде корисним у майбутньому, щоб порівнювати післявоєнні дослідження корупції з останніми даними до вторгнення.

Необхідність розробки та запровадження спеціального інструментарію як базового елементу системи оцінювання рівня корупції зумовлена сучасними вимогами до механізмів розробки та реалізації державної антикорупційної політики, що сформульовані, зокрема, в Конвенції ООН проти корупції (2003).

У ст. 61 Конвенції йдеться про те, що кожна держава-учасниця, консультуючись з експертами, розглядає можливість проведення аналізу тенденцій корупції на своїй території, а також умов, в яких здійснюються корупційні злочини. З метою розроблення (наскільки це можливо) загальних визначень, стандартів і методологій, розглядають можливість розширення статистичних даних, аналітичних знань про корупцію та інформації, у тому числі про оптимальні види практик у справі запобігання корупції й боротьби з нею, та обміну ними через посередництво міжнародних і регіональних організацій. Кожна держава-учасниця розглядає можливість здійснення контролю за своєю політикою і за практичними заходами боротьби з корупцією, а також проведення оцінки їхньої ефективності й дієвості¹. Конкретизація цих положень міститься в рекомендаціях міжнародних моніторингових організацій, які впроваджені також і в українське антикорупційне законодавство.

Так, відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 11 Закону України «Про запобігання корупції»² Національне агентство має забезпечити організацію проведення досліджень з питань вивчення ситуації щодо корупції в Україні. Методика стандартного опитування щодо корупції в Україні, затверджена НАЗК, дає змогу провести моніторинг ситуації у сфері запобігання і протидії корупції в Україні, який фіксує динаміку показників поширеності корупції і сприйняття населенням ефективності антикорупційної діяльності.

Мета дослідження – комплексна оцінка корупційної ситуації в Україні у 2021 році. До завдань дослідження входить оцінка державної антикорупційної діяльності в Україні, оцінка розуміння

¹ Конвенція ООН проти корупції // https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#o519

² Закон України «Про запобігання корупції» // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#n159>

та сприйняття корупції, визначення корупційного досвіду населення та бізнесу, а також оцінка, відповідно до Методики, рівня поширеності корупційних практик у таких сферах:

Компонент соціологічного дослідження	Сфера	
<i>Загальнонаціональне опитування населення</i>	1	Державна та комунальна медицина (медичні послуги)
	2	Послуги закладів вищої освіти
	3	Послуги закладів освіти (<i>початкова та середня освіта</i>)
	4	Послуги закладів освіти (<i>комунальні дитячі садки</i>)
	5	Діяльність сервісних центрів МВС
	6	Діяльність центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП)
	7	Надання адміністративних послуг органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування (<i>крім ЦНАП та сервісних центрів МВС</i>)
<i>Загальнонаціональне опитування населення/ Загальнонаціональне опитування представників бізнесу</i>	8	Послуги з підключення та обслуговування систем електро-, газо-, водопостачання та водовідведення (<i>крім послуг, пов'язаних з поточними розрахунками</i>)
	9	Будівництво та земельні відносини
	10	Діяльність правоохоронних органів із забезпечення законності та правопорядку, проведення досудового розслідування
<i>Загальнонаціональне опитування представників бізнесу</i>	11	Діяльність податкових органів (<i>нарахування і стягнення податкових та інших обов'язкових платежів</i>)
	12	Контроль і нагляд за господарською діяльністю
	13	Митниця (<i>митний контроль, оформлення митних документів для суб'єктів бізнесу</i>)
	14	Судова система (<i>у т.ч., виконання судових рішень</i>)

Опитування населення та підприємців забезпечує надійне оцінювання (репрезентативність) основних показників для України загалом та для 6 економіко-географічних регіонів України, а саме:

- м. Київ;
- Північний регіон: Київська, Житомирська, Сумська, Чернігівська області;
- Центральний регіон: Черкаська, Полтавська, Кіровоградська, Вінницька області;
- Східний регіон: Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Харківська області;
- Південний регіон: Одеська, Миколаївська, Херсонська області;
- Західний регіон: Івано-Франківська, Хмельницька, Чернівецька, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Волинська, Закарпатська області.

Це дослідження, що проводилось у листопаді – грудні 2021 року, до повномасштабного військового вторгнення 24 лютого 2022 року РФ в Україну та подальшої окупації окремих її територій, охоплювало всі регіони України, крім тимчасово окупованих на той час територій Донецької і Луганської областей, м. Севастополь та АР Крим. Опитування населення та представників бізнесу є третьою хвилею загальнонаціонального дослідження з комплексної оцінки корупційної ситуації в Україні.

Перша хвиля дослідження проведена у 2017 р., друга – у 2020 р. під час епідемії COVID-19, що могло вплинути на результати (наприклад, згасання уваги до проблеми корупції) тої хвилі, а також опитування у 2021 році. Польовий етап робіт у 2017 р. реалізували фахівці незалежної

дослідницької компанії ІП «ГФК Юкрейн» у період з травня по липень 2017 року. Фахівці незалежної дослідницької компанії ТОВ «ІНФО САПІЄНС» провели польові роботи з березня по квітень 2020 р. та з листопада по грудень 2021 року.

Порівняння результатів цього опитування з попередніми викладено у звіті у випадках, де це було методологічно коректно, тобто коли формулювання запитань і віяла відповідей збігалися.

Опитування населення

Опитування проводилося методом комп'ютеризованих особистих інтерв'ю (САPI). Вибірка репрезентує доросле населення України. Перша хвиля проводилась з 29 травня по 21 червня 2017 р., друга – з 4 березня по 6 квітня 2020 р., а третя – з 29 листопада по 29 грудня 2021 року. У межах першої хвилі проведено 2585 особистих інтерв'ю, в межах другої – 2516, в межах третьої – **2 636**. Максимальна теоретична похибка вибірки населення не перевищує ± 2 відсоткових пункти без врахування дизайн-ефекту. Вибірки усіх трьох хвиль будувалися за аналогічним дизайном: стратифікована за областями і типом поселення, багатоступенева, випадкова на кожному етапі. Для інтерв'ю респонденти в домогосподарствах обиралися випадковим чином за методом «останнього дня народження». Вагові коефіцієнти застосовуються відповідно до даних Державної служби статистики України про соціально-демографічну структуру населення.

Опитування підприємців

Опитування проводилося методом комп'ютеризованих телефонних інтерв'ю (САТІ). Вибірка репрезентує фізичних осіб – підприємців (ФОП) та власників бізнесу та/або менеджерів підприємств – юридичних осіб. Перша хвиля проводилась з 12 червня по 7 липня 2017 р., друга – з 12 березня по 8 квітня 2020 р., третя – з 23 листопада по 28 грудня 2021 року. У межах першої хвилі проведено 1005 телефонних інтерв'ю, в межах другої – 1093, третьої – **1 224**. Максимальна теоретична похибка вибірки підприємців не перевищує ± 3 відсоткових пункти без врахування дизайн-ефекту. Абсолютна більшість опитаних є власниками, співвласниками, директорами або заступниками директорів підприємств, у поодиноких випадках також опитувалися головні бухгалтери, керівники відділів та інші респонденти, що обіймали керівні посади. Вибірка¹ випадкова, стратифікована за регіоном реєстрації і розміром суб'єктів підприємницької діяльності, формується шляхом випадкового вибору телефонних номерів, які містяться у ЄДР (за винятком тих, що діють на тимчасово окупованих територіях). Вагові коефіцієнти застосовуються відповідно до даних Державної служби статистики України про фізичних осіб – підприємців (ФОП), розмір суб'єктів господарювання, види економічної діяльності та регіони реєстрації.

¹ Підходи до формування вибірки підприємців змінювалися у різних хвилях. Наприклад, в останній хвилі частка ФОПів встановлена пропорційно до розподілу кількості ФОПів і юридичних осіб – 29% (у першій – 20%, у другій – 50%). Для уніфікації попередні вибірки були перезважені відповідно до підходу останньої хвилі. Це дає можливість порівнювати дані, але показники з опитування бізнесу у цьому звіті відрізняються від тих, що були наведені у звітах у 2017 та 2020 роках.

Після вступних запитань, запитань щодо важливості проблем, оцінки корупційності ситуацій та самооцінки обізнаності усім категоріям респондентів з метою забезпечення однакового розуміння корупції зачитувалася така інформація:

«Корупція передбачає різні форми поведінки. У цьому дослідженні нам хотілось би, щоб Ви розуміли корупцію як:

- 1) зловживання публічним службовцем (державним службовцем або службовцем органів місцевого самоврядування) або службовими особами підприємств (організацій) своїми службовими повноваженнями з метою одержання хабаря (неправомірної вигоди);*
- 2) надання хабаря (неправомірної вигоди) публічному службовцю або службовій особі підприємств (організацій) з метою схилити його до зловживання своїми службовими повноваженнями.*

*Таким чином, **корупція** завжди пов'язана з **неправомірною вигодою** (гроші, інше майно, переваги, пільги, послуги тощо), яку публічний службовець або службова особа підприємств (організацій) фактично отримує чи намагається отримати як плату за зловживання своїми службовими повноваженнями чи пов'язаними з ними можливостями».*

Якщо у тексті, таблицях чи рисунках стверджується наявність змін порівняно з попередніми роками, то слід мати на увазі, що для статистичних розрахунків усюди брався рівень надійності 0,95.

Статистичний аналіз для підгруп респондентів здійснювався у випадку, коли кількість відповідей у підгрупі становила 50 або більше.

РОЗДІЛ 1. ПОКАЗНИКИ СПРИЙНЯТТЯ КОРУПЦІЇ

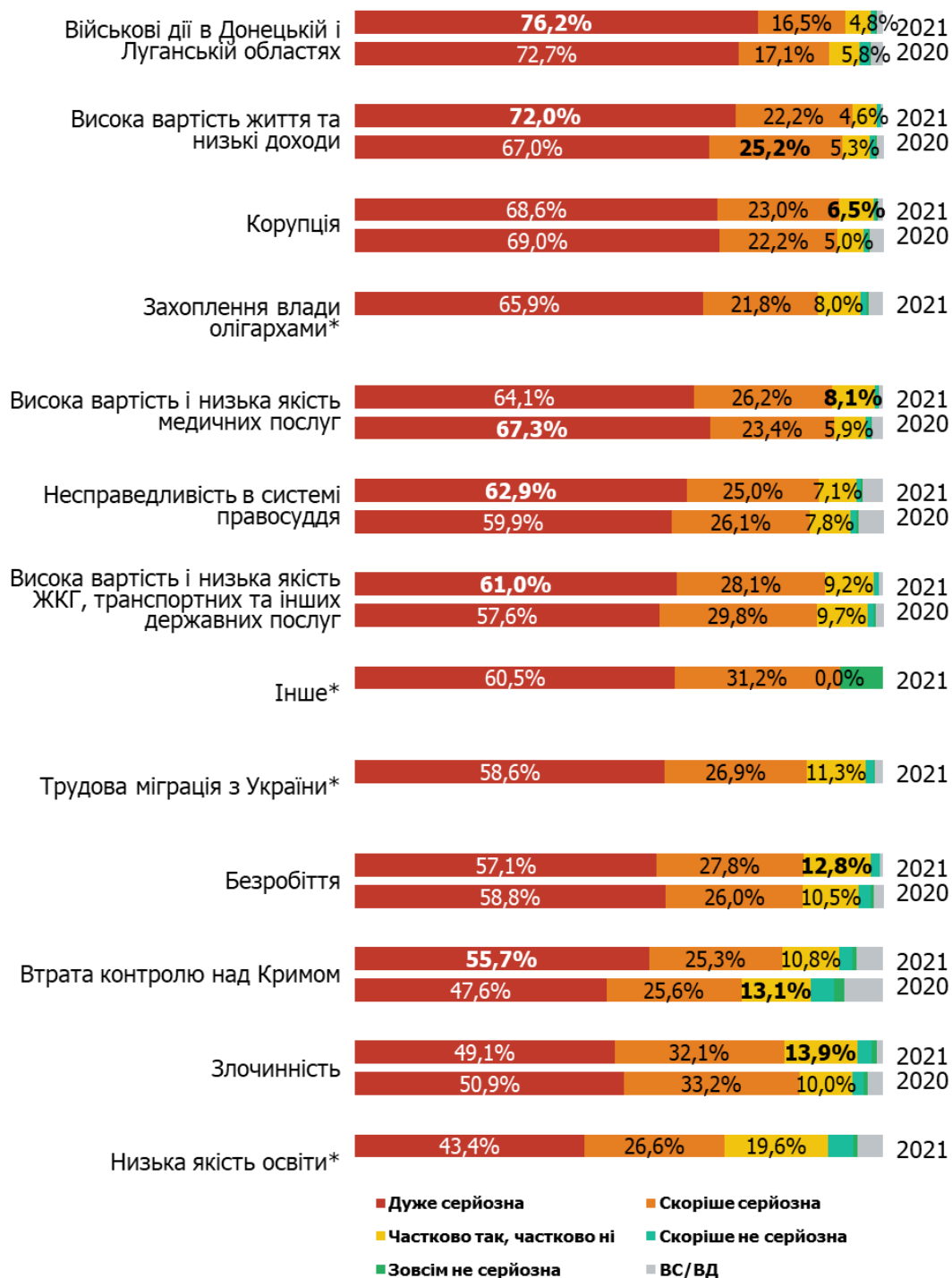
1.1. Сприйняття важливості корупції

За даними опитування *населення*, корупція посідає **третє місце** серед основних проблем, перелік яких пропонувався респондентам (рис. 1.1), – **68,6%** українців вважають корупцію **дуже серйозною проблемою**. Цей показник статистично не змінився відносно результатів попереднього опитування (у 2020 р. – 69%).

Якщо поєднати відповіді «дуже серйозна проблема» та «серйозна», то **«лідерами»** серед інших проблем станом на грудень 2021 року були три проблеми: **висока вартість життя та низькі доходи** (94,2%), **воєнні дії на Донбасі** (92,8%) та **корупція** (91,6%). Аналіз даних у динаміці свідчить, що порівняно з минулою хвилею проблема корупції перемістилася в рейтингу проблем з другого місця на третє на тлі зростаючих цін та очікування загострення воєнного конфлікту з РФ наприкінці 2021 року. Зокрема, воєнні дії вважають дуже серйозною проблемою 76,2% опитаних проти 72,7% у 2020 році, високу вартість життя та низькі доходи вважають дуже серйозною проблемою 72% опитаних проти 67%.

Слід відзначити більш серйозне ставлення населення до втрати контролю над Кримом (55,7% опитаного населення вважають цю проблему дуже серйозною проти 47,6% у 2020 році). Також зросло занепокоєння такими проблемами, як **несправедливість системи правосуддя** (62,9% опитаного населення вважають цю проблему дуже серйозною проти 59,9% у 2020 році), висока вартість і низька якість житлово-комунальних, транспортних та інших послуг (61,0% проти 57,6% у 2020 році).

Рис. 1.1. Сприйняття основних проблем України: населення¹

* Варіант відповіді був лише у 2021 році.

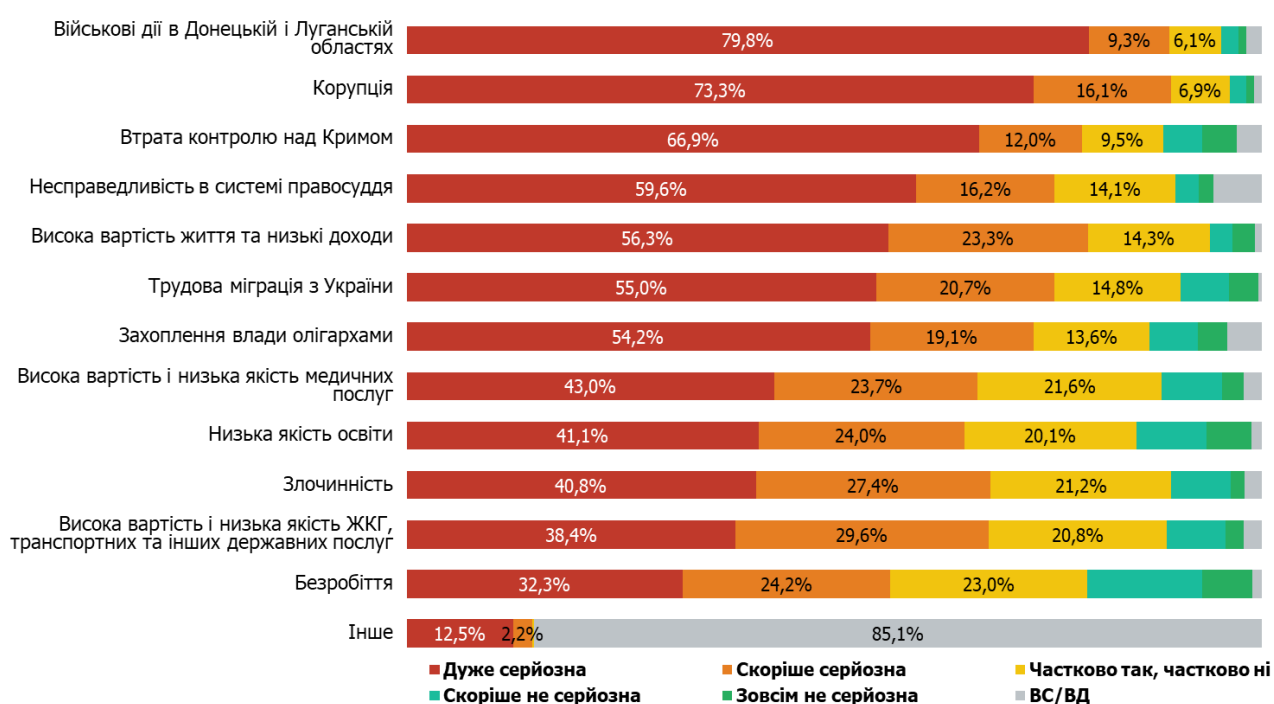
** Тут і далі жирним шрифтом на графіках позначені дані, що статистично значуще відрізняються від даних 2020 року. Рівень значимості – 0,95.

¹ Питання: «Як Ви вважаєте, наскільки серйозними є нижче перераховані проблеми для України?»

За даними опитування *бізнесу*, корупція посідає **друге місце** серед основних проблем, перелік яких пропонувався респондентам (рис. 1.2), – **73,3%** опитаних підприємців вважають корупцію дуже серйозною проблемою.

Якщо поєднувати відповіді «дуже серйозна проблема» та «скоріше серйозна», то **на чолі рейтингу** проблем з відривом від інших знаходяться дві проблеми: **корупція** (89,4% опитаних) та **воєнні дії на Донбасі** (89,1%), тобто кожну з цих проблем відзначили 9 з 10 респондентів. За ними йдуть такі проблеми, як втрата контролю над Кримом, несправедливість в системі правосуддя, висока вартість життя та низькі доходи, трудова міграція з України – кожну з них назвали понад дві третини опитаних підприємців.

Рис. 1.2. Сприйняття основних проблем України: бізнес^{1, 2}

¹ Питання: «Як Ви вважаєте, наскільки серйозними є нижче перераховані проблеми для України?»

² Сприйняття важливості різних проблем представниками бізнесу в опитуванні 2020 року не досліджувалось.

1.2. Розуміння та сприйняття поширеності корупції

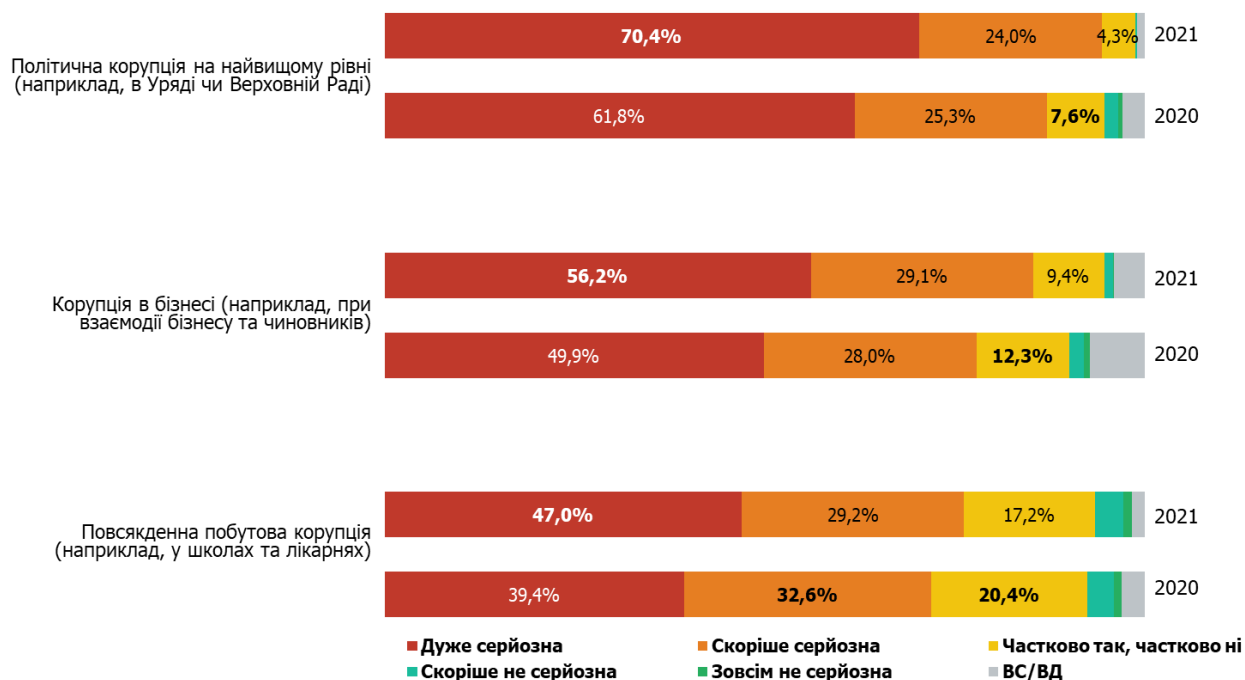
Оцінка типів корупції як серйозної проблеми для України

За даними опитування *населення*, майже всі опитані (**94,4%**) вважають **політичну корупцію на найвищому рівні** (наприклад, в Уряді чи Верховній Раді) скоріше серйозною або дуже серйозною проблемою для України. Понад три чверті респондентів вважають серйозною **корупцію в бізнесі** (наприклад, при взаємодії бізнесу та посадовців) та повсякденну **побутову корупцію** (наприклад, у школах та лікарнях): **85,3%** та **76,2%** опитаних відповідно.

Загалом, у цій хвилі **більша частка** респондентів вважають всі три зазначені типи корупції **серйозною** (поєднання відповідей «дуже серйозна проблема» та «скоріше серйозна») **проблемою** для України (див. рис. 1.3). Зокрема, політичну корупцію на найвищому рівні серйозною проблемою для України вважають 94,4% респондентів серед населення, тоді як в минулій хвилі таких було 87,1%.

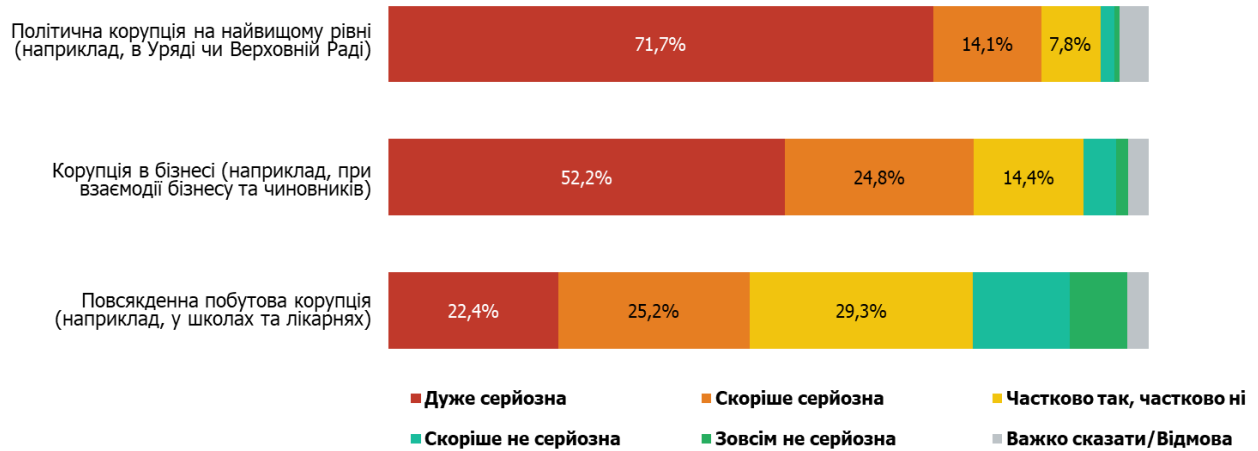
Корупцію у бізнесі як серйозну проблему відзначає 85,3% респондентів.

Рис. 1.3. Серйозність різних типів корупції в Україні: населення¹

¹ Питання: «Наскільки серйозною проблемою для України Ви вважаєте такі типи корупції?»

Рис. 1.4. Серйозність різних типів корупції в Україні: бізнес

Опитані *підприємці* також вважають **політичну корупцію** на найвищому рівні найбільш серйозним типом корупції серед трьох запропонованих, проте оцінюють ситуацію більш позитивно, ніж населення. Зокрема, політичну корупцію на найвищому рівні серйозною проблемою вважають 85,8% представників бізнесу, побутову корупцію – менше половини опитаних (рис. 1.4).

Показовою є **оцінка серйозності для України проблеми корупції в бізнесі** самими підприємцями – так вважають **77%** опитаних.

Розуміння (ідентифікація) корупції

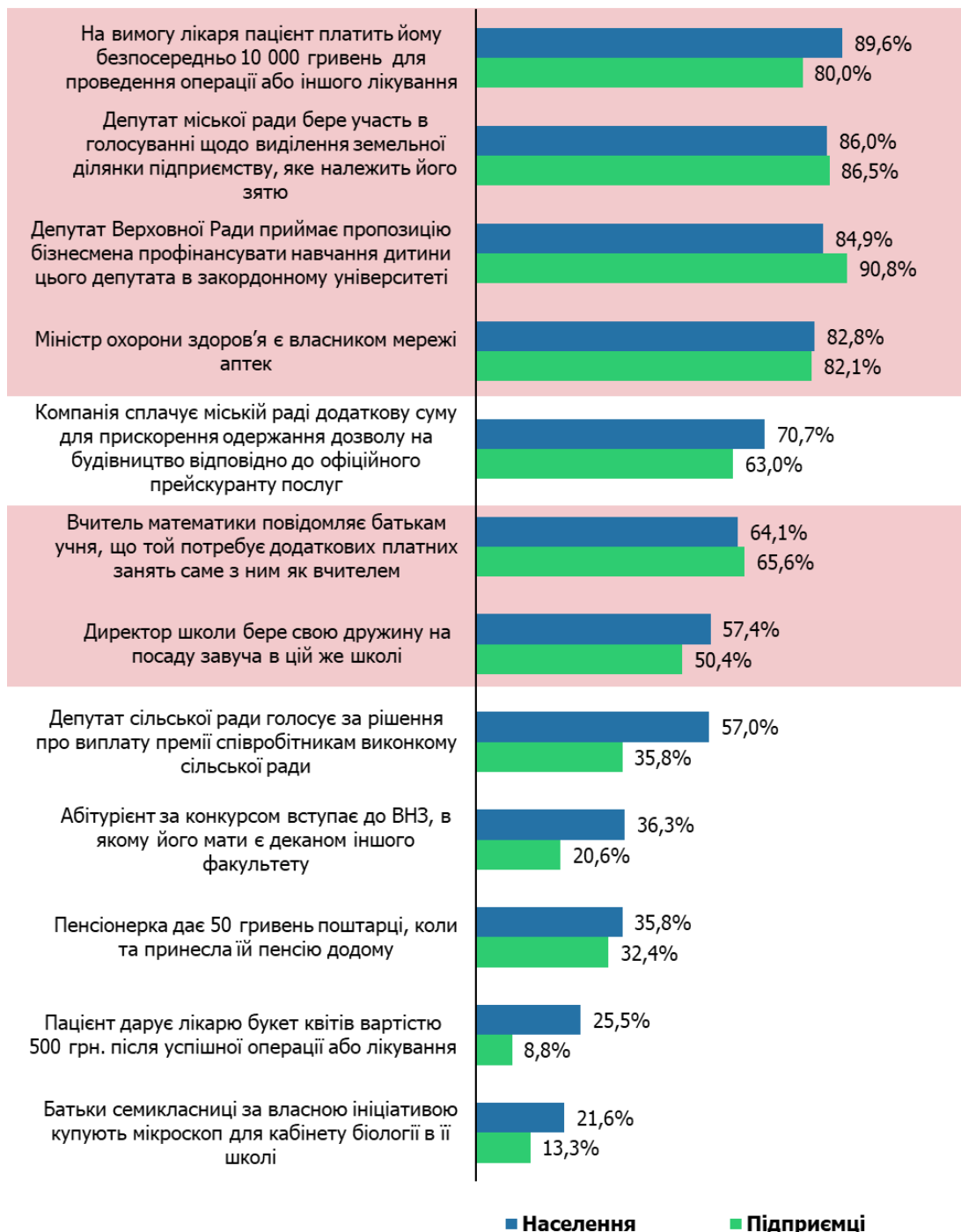
Загалом у масовій свідомості корупція може ідентифікуватися за різними критеріями, і правова модель не завжди є зрозумілою для населення. Також існують різновиди поведінки, які можуть виглядати як корупційні, однак не є такими з точки зору закону, і навпаки. Тому важливо визначити, як саме звичайні люди *ідентифікують корупцію* в конкретних побутових чи повсякденних ситуаціях.

У дослідженні було застосовано метод «прожективних ситуацій» – респондентам (*як населенню, так і підприємцям*) пропонувався набір типових життєвих ситуацій (які мають умовний характер і жодним чином не пов'язані з конкретними особами) з проханням визначити наявність чи відсутність в цих ситуаціях корупційної складової. Результати цього компоненту дослідження наведені на рис. 1.5.

Результати дослідження серед населення 2021 р. загалом **збігаються** з висновками 2020 року.

Суттєвий відсоток опитаних вважає корупцією випадки, які не є корупційними згідно із законодавством. Наслідком цього, зокрема, є висока ймовірність визнання корупцією поведінки, яка такою не є. Зокрема, вбачають ознаки корупції в ситуації, коли «компанія сплачує міській раді додаткову суму для прискорення одержання дозволу на будівництво відповідно до офіційного прейскуранту послуг» 70,7% представників населення та 63,0% підприємців.

Рис. 1.5. Ідентифікація корупції: розподіл частки відповідей за ситуаціями, які респонденти вважають корупцією (на рисунку корупційні ситуації згідно із законодавством прописані на рожевому тлі)¹

Спостерігається **різниця у трактуванні ситуацій** як корупційних серед населення **у різних регіонах**: різниця може становити понад 20 відсоткових пунктів. Пояснення таких відмінностей потребує окремого дослідження. Найбільша різниця виявляється в ситуаціях, які не є корупційними з точки зору законодавства. Наприклад, ситуацію «Пацієнт дарує лікарю

¹ Питання: «На Ваш погляд, чи перелічені нижче ситуації є проявами корупції або іншими порушеннями антикорупційного законодавства?»

букет квітів вартістю 500 гривень після успішної операції або лікування» визнають корупцією третина респондентів у Центрі і лише 10% на Півдні.

Загалом **бізнес краще, ніж населення, орієнтується** в тому, які випадки не є корупційними згідно із законодавством.

Щодо динаміки обізнаності, то визначеної тенденції немає. Наприклад, серед населення покращилася обізнаність щодо деяких ситуацій, які є корупційними, і погіршилася обізнаність щодо ситуацій, які такими не є.

Сприйняття поширеності корупції

Вивчення сприйняття корупції є важливим для розробки антикорупційної політики та оцінки її впровадження. Прикметно, що сприйняття корупції не завжди відповідає об'єктивному поширенню корупційних практик.

У дослідженні було використано кілька індексів для визначення показника сприйняття поширеності корупції (далі – «індекс сприйняття поширеності корупції»), які у всіх випадках розраховувалися як середня оцінка за 5-бальною шкалою. А саме індекси розраховувалися:

- 1) на основі запитання про «поширеність корупції в окремих сферах»;
- 2) на основі запитання про «поширеність корупції в Україні загалом»;
- 3) тільки для бізнесу: на основі запитання про «випадки корупції в тій сфері бізнесу, де працює Ваше підприємство».

Усі показники (окрім останнього пункту) розглядалися окремо для двох категорій – населення та підприємці.

5-бальна шкала відповідей про поширеність корупції у зазначених питаннях виглядала таким чином: «5» – дуже поширена, «4» – дещо поширена, «3» – інколи поширена, інколи ні, «2» – майже відсутня, «1» – відсутня. Значення індексу слід інтерпретувати відповідно до вищенаведеної класифікації.

Отже, спочатку респондентів просили оцінити поширеність корупції в різних сферах за 5-бальною шкалою від «1» (корупція відсутня) до «5» (дуже поширена). На думку *населення*, **топ-3 сфери** за поширеністю корупції – це **судова система, митниця та земельні відносини**. Далі йдуть прикордонний контроль, переміщення людей і товарів через лінію розмежування з тимчасово окупованими територіями Донбасу, інша діяльність органів правопорядку – Національної поліції, СБУ, прокуратури (крім діяльності патрульної поліції, сервісних центрів МВС) та медичні послуги.

З точки зору *бізнесу*, корупція найбільш поширена у сфері **надання дозволів та видобування корисних копалин і на митниці**. Далі йдуть приватизація підприємств, лісове господарство, публічні закупівлі та земельні відносини.

І для населення, і для бізнесу розраховані індекси для переважної більшості сфер становлять близько 4 балів за 5-бальною шкалою, що свідчить про достатньо високий рівень сприйняття поширеності корупції в них.

Якщо говорити про **показник сприйняття поширеності корупції** загалом, то **85,4% населення** вважають, що корупція дещо або дуже поширена в Україні (32,5% та 53% опитаних

відповідно). Розрахований за цим питанням загальний індекс сприйняття поширеності корупції становить **4,39** бала за 5-бальною шкалою.

Таблиця 1.1. Сприйняття поширеності корупції в окремих сферах: населення¹

СФЕРА	Відсутня	Майже відсутня	Інколи поширена, інколи ні	Дещо поширена	Дуже поширена	Важко сказати/ Відмова	Індекс
Судова система	0,5%	1,0%	9,8%	24,3%	57,6%	6,9%	4,48
Митниця	0,5%	1,3%	9,5%	25,6%	52,5%	10,6%	4,44
Земельні відносини, землеустрій	0,7%	2,1%	13,1%	29,8%	43,5%	11,0%	4,27
Прикордонний контроль і пропуск через державний кордон, крім митного контролю	0,9%	2,9%	15,0%	26,2%	38,0%	16,9%	4,17
Державна та комунальна медицина	0,4%	2,8%	20,4%	33,7%	41,1%	1,7%	4,14
Інша діяльність органів правопорядку із забезпечення законності та правопорядку, проведення досудового розслідування	0,2%	2,9%	17,1%	31,3%	35,7%	12,7%	4,14
Переміщення людей і товарів через лінію розмежування з тимчасово окупованими територіями Донецької та Луганської областей	0,5%	2,3%	14,7%	23,8%	30,8%	27,9%	4,14
Заклади вищої освіти	0,5%	4,6%	25,5%	31,6%	27,2%	10,6%	3,9
Діяльність патрульної поліції	0,8%	5,1%	25,1%	31,2%	28,2%	9,7%	3,9
Діяльність сервісних центрів МВС	1,6%	5,4%	18,8%	27,8%	26,6%	19,9%	3,9
Послуги з підключення та обслуговування систем електро-, газо-, водопостачання та водовідведення	3,2%	8,5%	24,4%	24,9%	25,5%	13,5%	3,7
Надання адміністративних послуг, крім тих, що надаються через ЦНАПи та сервісні центри МВС	2,5%	10,7%	22,8%	24,0%	20,9%	19,1%	3,62
Соціальні послуги та допомоги різним категоріям громадян, у т.ч. внутрішньо переміщеним особам	3,9%	12,3%	22,4%	22,9%	22,1%	16,5%	3,56
Діяльність центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП)	5,6%	16,4%	22,0%	21,9%	19,9%	14,2%	3,4
Комунальні дитячі садочки	4,0%	15,2%	30,1%	18,7%	18,2%	13,8%	3,37
Початкова та середня школа	3,9%	16,1%	32,8%	19,5%	16,2%	11,5%	3,32
Корупція в Україні загалом	0,1%	0,6%	12,6%	32,5%	53,0%	1,3%	4,39

¹ Питання: «На Вашу думку, наскільки корупція поширена в таких сферах?»

Відповідь надайте, використовуючи 5-бальну шкалу, де: «1» – відсутня, «2» – майже відсутня, «3» – інколи поширена, інколи ні, «4» – дещо поширена, «5» – дуже поширена

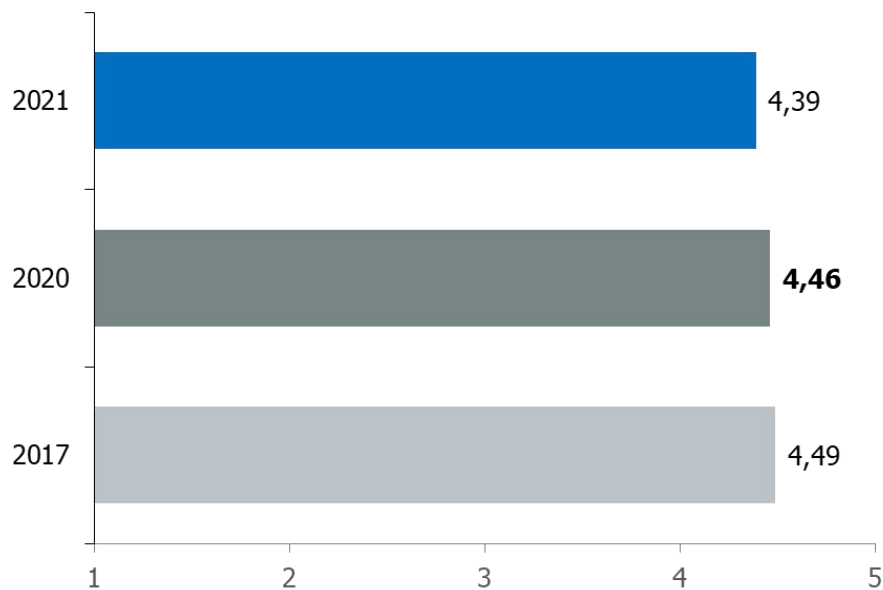
Таблиця 1.2. Сприйняття поширеності корупції в окремих сферах: бізнес¹

СФЕРА	Відсутня	Майже відсутня	Інколи поширена, інколи ні	Дещо поширена	Дуже поширена	Важко сказати/ Відмова	Індекс
Надання дозволів та видобування корисних копалин	1,0%	2,0%	8,0%	17,0%	61,0%	12,0%	4,54
Митниця	1,0%	2,0%	11,0%	22,0%	55,0%	9,0%	4,4
Приватизація підприємств	1,0%	3,0%	14,0%	25,0%	48,0%	9,0%	4,26
Лісове господарство	2,0%	3,0%	15,0%	22,0%	48,0%	10,0%	4,25
Публічні закупівлі робіт і послуг з будівництва, ремонту та утримання автомобільних доріг державного та місцевого значення	1,0%	4,0%	16,0%	21,0%	50,0%	8,0%	4,24
Публічні закупівлі робіт і послуг з реалізації інших великих інфраструктурних проєктів	1,0%	4,0%	17,0%	25,0%	45,0%	9,0%	4,18
Земельні відносини, землеустрій	1,0%	5,0%	17,0%	25,0%	47,0%	5,0%	4,16
Судова система	2,0%	6,0%	18,0%	23,0%	42,0%	7,0%	4,05
Використання інших природних ресурсів	1,0%	6,0%	23,0%	29,0%	32,0%	9,0%	3,94
Архітектурно-будівельний контроль	2,0%	7,0%	22,0%	21,0%	37,0%	11,0%	3,94
Закупівля медичного обладнання та лікарських засобів	3,0%	6,0%	21,0%	25,0%	32,0%	14,0%	3,9
Діяльність Антимонопольного комітету України	2,0%	6,0%	20,0%	23,0%	32,0%	16,0%	3,9
Інша діяльність органів правопорядку із забезпечення законності та правопорядку, проведення досудового розслідування	2,0%	6,0%	27,0%	28,0%	30,0%	7,0%	3,83
Державне регулювання та контроль у сфері публічних закупівель	2,0%	7,0%	26,0%	26,0%	29,0%	9,0%	3,81
Контроль і нагляд за підприємницькою діяльністю	5,0%	13,0%	30,0%	22,0%	26,0%	4,0%	3,56
Послуги з підключення та обслуговування систем електро-, газо-, водопостачання та водовідведення	5,0%	14,0%	29,0%	20,0%	28,0%	5,0%	3,54
Управління комунальним майном	5,0%	11,0%	29,0%	24,0%	19,0%	12,0%	3,47
Нарахування і стягнення податкових та інших обов'язкових платежів	12,0%	21,0%	30,0%	18,0%	15,0%	4,0%	3,02
Надання адміністративних послуг, крім тих, що надаються через ЦНАПи та сервісні центри МВС	15,0%	22,0%	30,0%	15,0%	8,0%	9,0%	2,77
Корупція в Україні загалом	0,0%	1,0%	14,0%	33,0%	51,0%	1,0%	4,35

Показник дещо **зменшився** порівняно із 4,46 бала у минулій хвилі (рис. 1.6), де значний рівень сприйняття поширеності корупції відзначали 85,9% респондентів («дещо поширена» – 29,6%, «дуже поширена» – 56,3%).

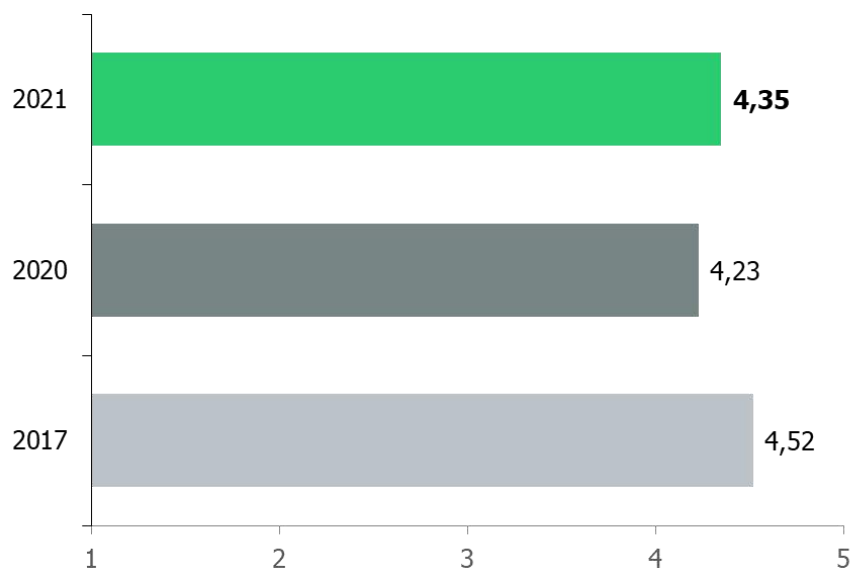
¹ Питання: «На Вашу думку, наскільки корупція поширена в таких сферах?»

Рис. 1.6. Індекс сприйняття поширеності корупції загалом (середній бал за 5-бальною шкалою): населення¹

Бізнес оцінює ситуацію так само, як і населення: **84,2%** підприємців вважають, що корупція поширена в Україні («дещо поширена» – 32,9%, «дуже поширена» – 51,3%). Розрахований за цим питанням загальний індекс сприйняття поширеності корупції становить **4,34** бала за 5-бальною шкалою; показник дещо **збільшився** порівняно із 4,23 бала у минулій хвили (рис. 1.7), де значний рівень сприйняття поширеності корупції відзначали 81,1% респондентів («дещо поширена» – 37,6%, «дуже поширена» – 43,5%).

Рис. 1.7. Індекс сприйняття поширеності корупції загалом (середній бал за 5-бальною шкалою): бізнес²

¹ Питання: «На Вашу думку, наскільки корупція поширена в Україні загалом?»

² Питання: «На Вашу думку, наскільки корупція поширена в Україні загалом?»

При цьому індекс **сприйняття поширеності корупції в тій сфері**, де, власне, **працюють** опитані **підприємці**, становить 2,25 бала за 5-бальною шкалою.

Аналіз розподілу випадків корупції при запропонованих в питанні варіантах взаємодії представників бізнесу з різними суб'єктами (посадовими особами органів влади, компаніями, які надають послуги, тощо) не виявив суттєвих відмінностей в оцінці (індекс становить від 2,2 до 2,31).

Таблиця 1.3. Індекс сприйняття поширеності випадків корупції в тій сфері бізнесу, де працює це підприємство: бізнес¹

Випадки	Індекс
Корупція при взаємодії з посадовими особами органів державної влади (<i>отримання дозволів, ліцензій, легалізація бізнесу тощо</i>)	2,31
«Відкати», підкупи при взаємодії з іншими суб'єктами господарювання при веденні бізнесу	2,24
Корупція при взаємодії з компаніями, які надають послуги з електрогазопостачання, водопостачання, водовідведення, перевезення вантажів	2,2

Трохи більше від третини підприємців (34,7 – 39,8%) зазначають про відсутність запропонованих випадків корупції і лише 13 – 17% представників бізнесу відзначають поширеність таких випадків («дуже» або «дещо» поширена). Доволі низький показник індексу сприйняття поширеності корупції у «своїй» сфері бізнесу (2,25), порівняно з індексом сприйняття поширеності корупції загалом (4,35), може бути обумовлений як більш реалістичною оцінкою ситуації щодо наявності корупції у «своїй» сфері, так і з небажанням її викривати.

Сприйняття зміни рівня корупції в Україні

41,8% респондентів серед *населення* вважають, що **рівень корупції** в Україні за останні 12 місяців **зріс**, що **на 15,4% більше від минулорічного показника** (26,4% у 2020 році). Представники *бізнесу* менш категоричні в оцінці зростання рівня корупції в державі. Про таку негативну динаміку зазначили **36,1%** опитаних підприємців.

¹ Питання: «Скажіть, будь ласка, чи є поширеними в тій сфері бізнесу, де працює Ваше підприємство, такі випадки корупції (прикладі випадків: підприємці пропонують або отримують хабарі, неофіційні послуги, використовують зв'язки тощо)?»

Рис. 1.8. Зміна у рівні корупції в Україні за останні 12 місяців: населення¹

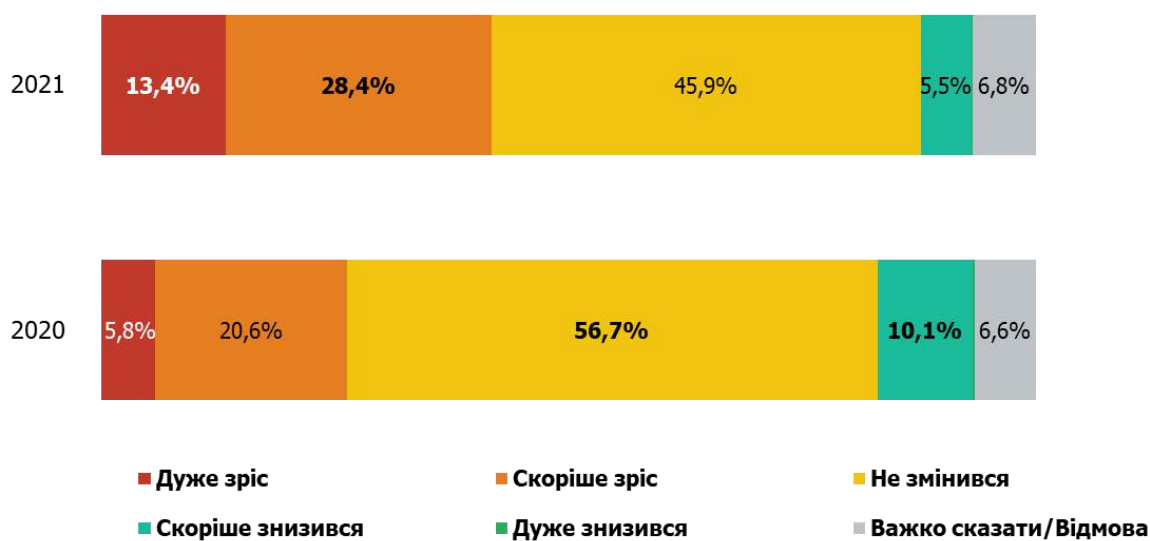

Рис. 1.9. Зміна у рівні корупції в Україні за останні 12 місяців: бізнес^{2, 3}

¹ Питання: «На Вашу думку, як змінився рівень корупції в Україні за останні 12 місяців?»

² Питання: «На Вашу думку, як змінився рівень корупції в Україні за останні 12 місяців?»

³ Відповідне питання в опитуванні 2020 року для представників бізнесу не ставилось.

1.3. Оцінка антикорупційних заходів держави

Відповідальність за подолання корупції

При відповіді на запитання «*На Вашу думку, хто відповідальний за подолання корупції в Україні?*» респондентам пропонувалося зазначити не більше ніж три варіанти. Як населення, так і бізнес найчастіше схильні вважати відповідальними за подолання корупції центральні органи влади (Президент України та його Офіс; Парламент) поряд із такими спеціалізованими інституціями, як Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) та (у випадку населення) Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК). Разом з тим вони порівняно рідше називають такі антикорупційні агенції, як Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) та Вищий антикорупційний суд (ВАКС).

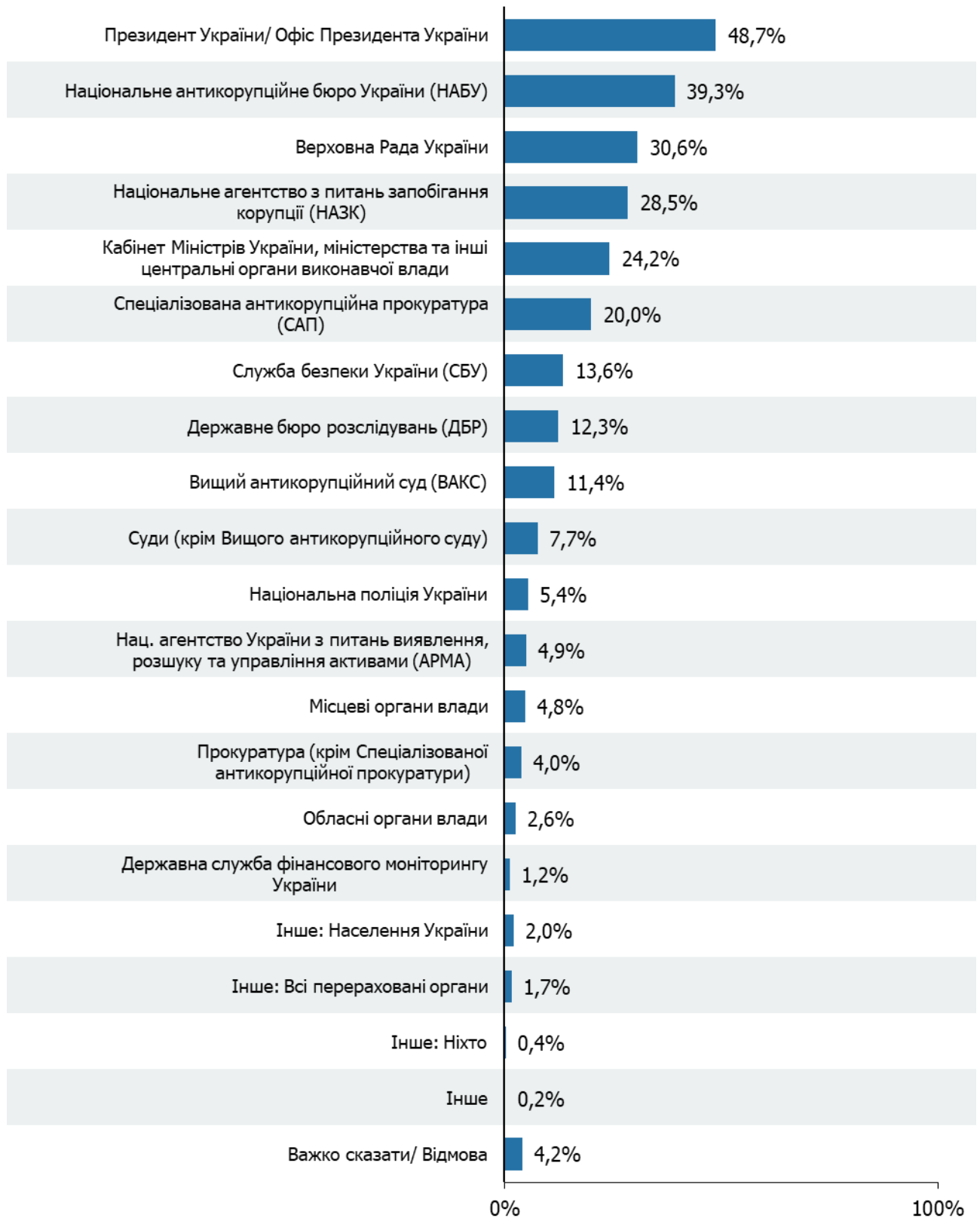
Зокрема, *населення* найчастіше вважає, що відповідальними за подолання корупції є:

- Президент України/ Офіс Президента України (48,7%);
- НАБУ (39,3%);
- Верховна Рада України (30,6%);
- НАЗК (28,5%);
- Кабінет Міністрів України, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади (24,2%).

Відповіді представників *бізнесу* на питання про відповідальність за подолання корупції сконцентровані довкола таких варіантів:

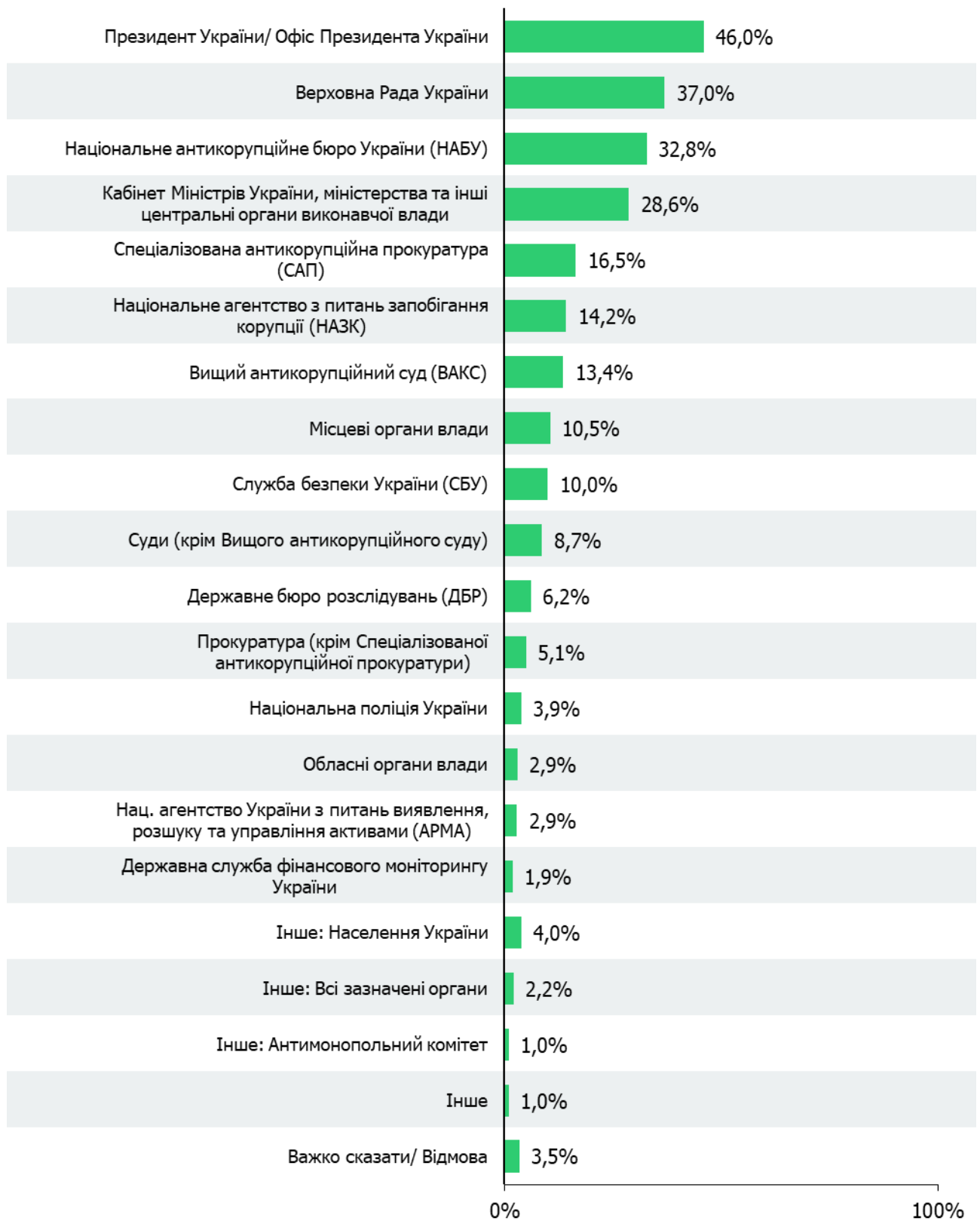
- Президент України/ Офіс Президента України (46,0%);
- Верховна Рада України (37,0%);
- НАБУ (32,8%);
- Кабінет Міністрів України, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади (28,6%).

Рис. 1.10. Хто є відповідальним за подолання корупції в Україні: населення¹

¹ Питання: «На Вашу думку, хто відповідальний за подолання корупції в Україні?»

Рис. 1.11. Хто є відповідальним за подолання корупції в Україні: бізнес¹

¹ Питання: «На Вашу думку, хто відповідальний за подолання корупції в Україні?»

Порівняння результатів за цим питанням серед опитаних представників *населення* та *бізнесу* фіксує доволі **високий співвимірний рівень визначення відповідальності** за подолання корупції від **Президента України та його Офісу** – так вважають близько половини опитаних (48,7%/ 46%). Більше представників бізнесу, порівняно з населенням, покладають відповідальність в боротьбі з корупцією на **Парламент** (37% опитаних проти 30,6%) та на **Уряд/ міністерства/ ЦОВВ** (28,6% проти 24,2%).

Частка опитаних представників *населення*, які вважають **НАЗК** інституцією, що відповідає за подолання корупції, вдвічі більша від показника *бізнесу* (28,5%/ 14,2%).

Також населення переважає бізнес за оцінкою визначення ролі НАБУ в антикорупційній боротьбі (39,3% проти 32,8%).

Ефективність антикорупційної діяльності державних органів

Також дослідження мало на меті оцінити, як українці сприймають ефективність антикорупційної діяльності різних органів влади України.

Населення. Результати опитування населення щодо оцінки ефективності діяльності із запобігання та боротьби з корупцією наведено на рис. 1.15. Для оцінки використовувалася 5-бальна шкала, де 5 означає «дуже ефективна», а 1 – «зовсім неефективна» (тобто показник більше ніж 3 означає більшу кількість позитивних оцінок, а менше за 3 – більшу кількість негативних).

На думку населення, серед органів влади порівняно **більш ефективними** є Президент та його Офіс, Служба безпеки України та органи місцевої влади; найменш ефективно протидіють корупції Кабінет Міністрів та міністерства і Верховна Рада. Загалом населення оцінює **антикорупційну діяльність всіх органів влади нижче від 2 балів** («мало ефективна»).

Не зафіксовано суттєвої диференціації оцінок населення за статтю. Молоді люди до 29 років схильні краще оцінювати діяльність всіх органів, тоді як люди старше за 50 років схильні оцінювати гірше. Найбільша різниця оцінок зафіксована щодо антикорупційної діяльності Президента України та Офісу Президента. Зокрема визначають ефективною їхню діяльність з протидії корупції («дещо» або «дуже») 11% громадян у віці до 50 років, тоді як у віковій групі «50 років і більше» лише 5% опитаних.

Також зафіксовано різницю оцінок за регіонами: найбільш високі оцінки схильні ставити респонденти-кияни, а найбільш скептичними є респонденти з Південного регіону (табл. 1.3).

Рис. 1.12. Оцінка населенням ефективності антикорупційної діяльності державних органів¹

¹ Питання: «На Вашу думку, наскільки ефективна (результативна) антикорупційна діяльність таких державних органів?»

Таблиця 1.4. Оцінка населенням ефективності антикорупційної діяльності державних органів (за віком та регіонами)¹

	Регіон:						Вік					ЗАГАЛОМ
	Північний	Центральний	Східний	Південний	Західний	м. Київ	18 – 29 років	30 – 39 років	40 – 49 років	50 – 59 років	60 років +	
Президент України/ Офіс Президента України	2,00	1,79	1,91	1,75	1,84	2,59	2,19	2,00	1,92	1,84	1,75	1,92
Служба безпеки України (СБУ)	1,91	1,95	1,99	1,56	1,80	2,57	2,08	1,91	1,97	1,84	1,83	1,91
Місцеві органи влади	1,91	2,03	1,78	1,75	1,82	2,43	2,02	1,91	1,94	1,88	1,76	1,89
Національна поліція України	1,85	1,88	1,86	1,58	1,85	2,46	2,00	1,91	1,90	1,85	1,76	1,87
Державна служба фінансового моніторингу України	1,82	1,65	1,84	1,56	1,97	2,38	1,97	1,85	1,88	1,87	1,74	1,85
Обласні органи влади	1,90	1,87	1,75	1,69	1,80	2,44	1,95	1,88	1,92	1,82	1,74	1,85
Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА)	1,80	1,64	1,87	1,54	1,85	2,32	1,94	1,83	1,89	1,81	1,69	1,82
Національне антикорупційне бюро України (НАБУ)	1,85	1,73	1,81	1,53	1,78	2,27	1,92	1,85	1,85	1,76	1,68	1,80
Державне бюро розслідувань (ДБР)	1,87	1,68	1,79	1,49	1,78	2,43	1,96	1,83	1,82	1,78	1,67	1,80
Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП)	1,80	1,76	1,81	1,56	1,76	2,28	1,96	1,82	1,84	1,80	1,65	1,80
Вищий антикорупційний суд (ВАКС)	1,82	1,71	1,81	1,61	1,75	2,23	1,98	1,81	1,85	1,78	1,63	1,79
Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК)	1,84	1,70	1,80	1,51	1,79	2,23	1,95	1,83	1,84	1,76	1,64	1,79
Прокуратура (крім Спеціалізованої антикорупційної прокуратури)	1,79	1,71	1,83	1,49	1,70	2,31	1,94	1,82	1,81	1,75	1,63	1,77
Суди (крім Вищого антикорупційного суду)	1,89	1,60	1,72	1,62	1,63	2,29	1,92	1,74	1,81	1,70	1,60	1,74
Кабінет Міністрів України, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади	1,78	1,64	1,70	1,35	1,63	2,31	1,86	1,72	1,72	1,64	1,56	1,69
Верховна Рада України	1,76	1,61	1,66	1,36	1,59	2,37	1,86	1,72	1,68	1,63	1,53	1,67

*Зеленим (червоним) шрифтом в таблиці позначені дані, що є статистично значуще вищими (нижчими) за середнє значення у вибірці. Рівень значимості – 0,95.

¹ Питання: «На Вашу думку, наскільки ефективна (результативна) антикорупційна діяльність таких державних органів?»

Підприємці. Результати опитування представників бізнесу щодо оцінки ефективності діяльності державних органів із запобігання та протидії корупції наведено на рис. 1.13.

Серед органів влади підприємці **найвище оцінюють** антикорупційну діяльність Державної служби фінансового моніторингу, Національної поліції та СБУ, а найгірше – діяльність Кабінету Міністрів та міністерств і Верховної Ради.

Хоча **бізнес дещо краще сприймає антикорупційну діяльність** органів влади, ніж населення, проте навіть найвищі оцінки підприємців не досягають 3 балів («діяльність інколи ефективна, а інколи ні»). Це свідчить про відсутність яскравих прикладів боротьби з корупцією, які б могли довести представникам бізнесу і суспільству ефективність антикорупційних зусиль органів влади.

Серед підприємців, як і серед населення, молоді люди до 29 років схильні краще оцінювати діяльність всіх органів, тоді як люди старше за 60 років схильні оцінювати гірше. Є одиничні випадки диференціації за регіонами, зокрема антикорупційна діяльність прокуратури краще оцінюється в Центрі та на Заході, і гірше – у Києві. Суди краще оцінюються на Сході, і гірше – у Києві.

Пріоритетні сфери боротьби з корупцією

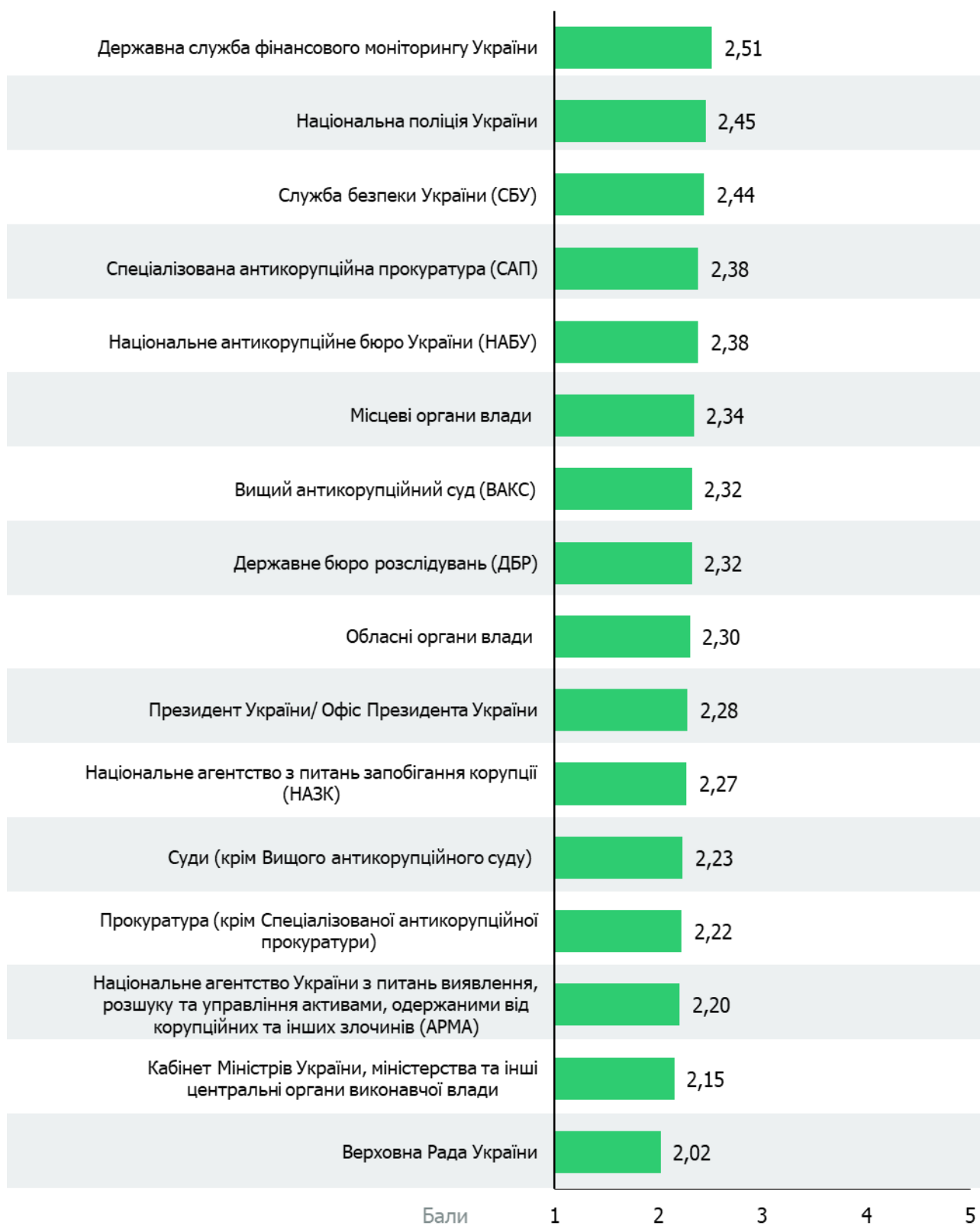
У відповідь на запитання «У яких сферах, на Ваш погляд, необхідно в першу чергу боротись з корупцією?» респонденти обирали не більше ніж три варіанти. Як населення, так і бізнес серед **першочергових напрямів** боротьби з корупцією виділяють **судову систему та митницю**.

На рис. 1.14 та 1.15 наводяться дані щодо сфер, які були згадані серед трьох найважливіших.

Для населення найбільш **пріоритетним** є очищення від корупції **медичної сфери** (46,9%) та **судової системи** (42,2%). Далі йдуть інша діяльність органів правопорядку – Національної поліції, СБУ, прокуратури (32,6%), митниця (31,3%) та земельні відносини (25,2%).

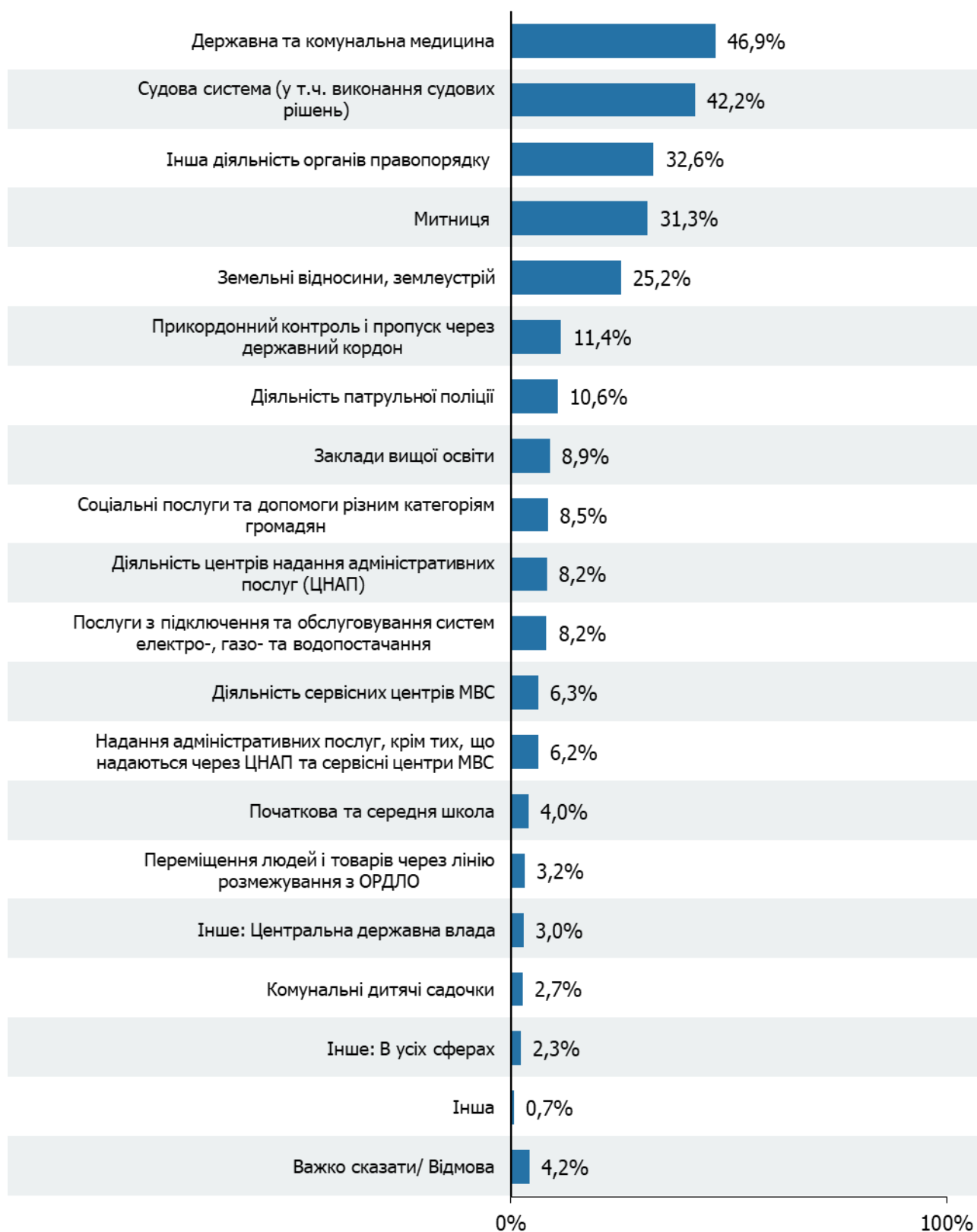
Підприємці на найвищій щаблі рейтингу ставлять боротьбу з корупцією на **митниці** (55,7%), у **судовій системі** (33,2%), **публічних закупівлях з будівництва, ремонту та утримання автодоріг** (29,5%), **земельних відносинах** (23,2%), а також у сфері надання дозволів та видобування корисних копалин (19,7%).

Рис. 1.13. Оцінка підприємцями ефективності антикорупційної діяльності державних органів¹

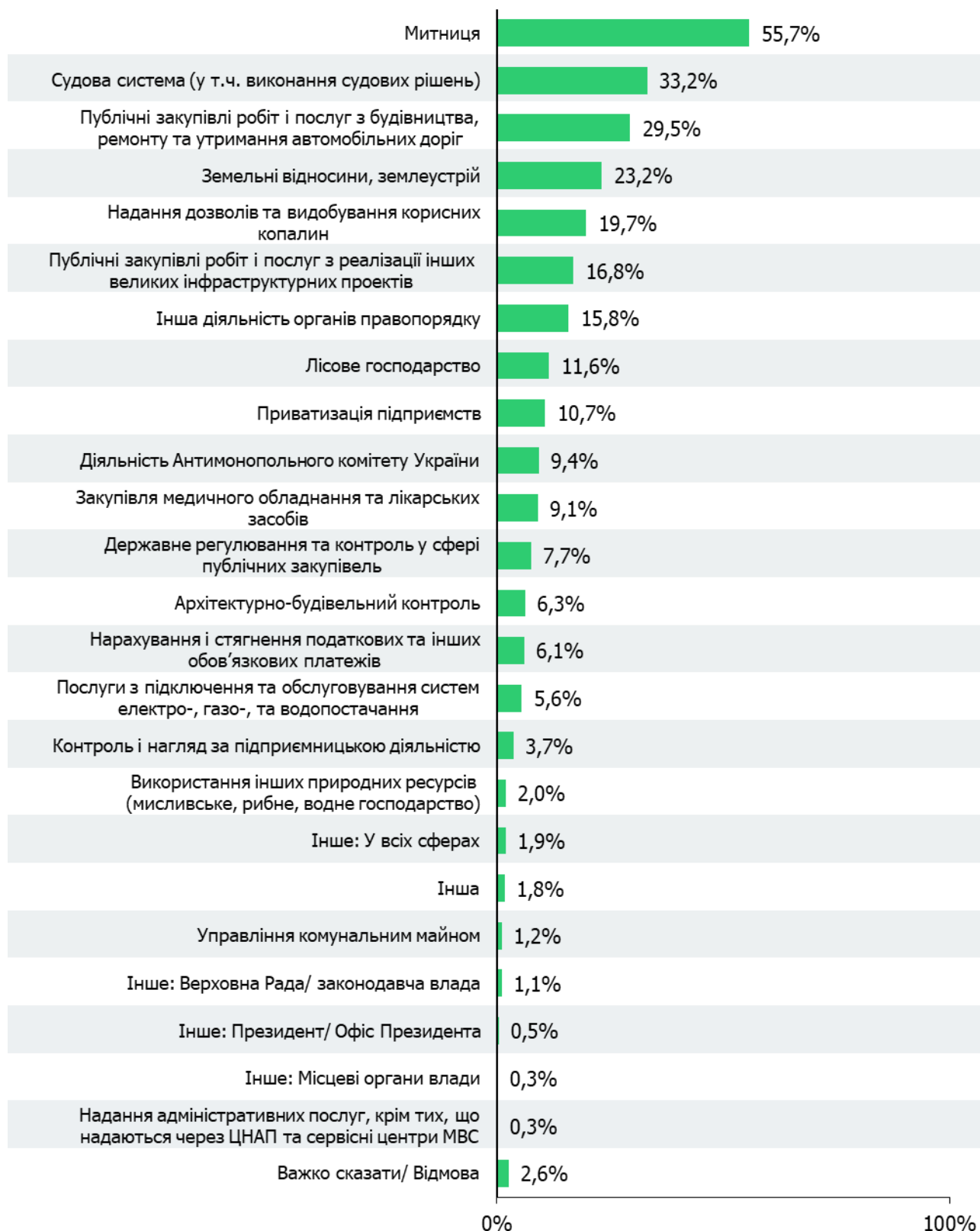
¹ Питання: «На Вашу думку, наскільки ефективна (результативна) антикорупційна діяльність таких державних органів?»

Рис. 1.14. Пріоритетні сфери боротьби з корупцією (респонденти обирали не більше ніж 3 відповіді): населення¹

¹ Питання: «У яких сферах, на Ваш погляд, необхідно в першу чергу боротись з корупцією?»

Рис. 1.15. Пріоритетні сфери боротьби з корупцією (респонденти обирали не більше ніж 3 відповіді): бізнес¹

¹ Питання: «У яких сферах, на Ваш погляд, необхідно в першу чергу боротись з корупцією?»

РОЗДІЛ 2. ПОКАЗНИКИ КОРУПЦІЙНОГО ДОСВІДУ В ОКРЕМИХ СФЕРАХ

2.1. Загальна методологія оцінки корупційного досвіду

У цьому дослідженні використовуються три підходи щодо дослідження (виміру) корупційного досвіду населення та представників бізнесу:

1) *прямий спосіб* (самооцінка) визначення респондентами наявності/ відсутності корупційного досвіду в них за певний період часу (загальне питання «*Чи стикалися Ви з корупцією останні 12 місяців – тобто Ви давали або від Вас вимагали хабаря, використовували зв'язки тощо?*» (для представників бізнесу – «*...в інтересах підприємства, у якому Ви працюєте?»*)). Показник частки населення (представників бізнесу), що за *самооцінкою* мала досвід корупційних практик, відзначається певною стійкістю при використанні для порівняння в різних хвилях досліджень. Саме тому він визначається як **показник корупційного досвіду населення/ представників бізнесу** і застосовується як один з індикаторів ефективності державної антикорупційної політики;

2) *самооцінка* респондентами наявності у них корупційного досвіду при взаємодії/ контактах з певною сферою (відповіді на пряме питання). Частка респондентів (від тих, хто стикався зі сферою), які ствердно відповіли, тобто усвідомлюють, що вони або члени їхніх сімей (для бізнесу – як керівники/ представники підприємства) стикалися з корупцією при взаємодії з представниками відповідних закладів/ установ/ органів влади, визначається в цьому дослідженні як **показник корупційного досвіду у сфері** і може використовуватись для порівняння в різних хвилях досліджень;

3) визначення ступеня поширеності окремих корупційних практик у певних сферах за результатами підтвердження факту перебування респондентів у певних контактних ситуаціях, що містять ознаки корупції. За результатами аналізу даних обраховується інтегральний дослідницький показник – частка респондентів, які **перебували в корупційних ситуаціях у певній сфері** (від тих, хто стикався зі сферою). Перелік запропонованих респондентам корупційних ситуацій не може охоплювати всі наявні корупційні практики у сфері і буде періодично змінюватись у різних хвилях досліджень. Ураховуючи це, такий показник не може бути використаний як оцінка корупції у сфері, проте використовується для порівняння з показником корупційного досвіду (за самооцінкою) на предмет усвідомлення наявних контактних ситуацій як корупційних.

Для оцінки поширеності корупції в окремих сферах респондентам було запропоновано оцінити власний досвід взаємодії з державними органами і установами протягом останніх 12 місяців до моменту опитування. Оцінку корупційного досвіду здійснювали лише ті респонденти, які мали досвід звернень (наявність контактів) у кожній сфері (або особисто, або такий досвід мали члени родини – для населення та досвід співробітників – для бізнесу).

Аудиторіям *населення* і *бізнесу* було запропоновано для оцінки різні сфери, найбільш релевантні кожній аудиторії.

Населення оцінювало такі сфери¹:

- Сфера 1: Державна та комунальна медицина (медичні послуги)
- Сфера 2: Послуги закладів вищої освіти
- Сфера 3: Послуги закладів освіти (початкова та середня освіта)
- Сфера 4: Послуги закладів освіти (комунальні дитячі садки)
- Сфера 5: Діяльність сервісних центрів МВС
- Сфера 6: Діяльність центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП)
- Сфера 7: Надання адміністративних послуг органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування (крім центрів надання адміністративних послуг та сервісних центрів МВС)
- Сфера 8: Послуги з підключення та обслуговування систем електро-, газо-, водопостачання та водовідведення (крім послуг, пов'язаних з поточними розрахунками)
- Сфера 9: Будівництво та земельні відносини
- Сфера 10: Діяльність правоохоронних органів (патрульна поліція, Національна поліція, СБУ, прокуратура) із забезпечення законності та правопорядку, проведення досудового розслідування (крім сервісних центрів МВС)

Представники *бізнесу* оцінювали такі сфери:

- Сфера 1: Послуги з підключення та обслуговування систем електро-, газо-, водопостачання та водовідведення, крім послуг, пов'язаних з поточними розрахунками
- Сфера 2: Будівництво та земельні відносини
- Сфера 3: Діяльність правоохоронних органів (Національна поліція, Податкова міліція, СБУ, Державна прикордонна служба, прокуратура) із забезпечення законності та правопорядку, проведення досудового розслідування
- Сфера 4: Діяльність податкових органів (нарахування і стягнення податкових та інших обов'язкових платежів)
- Сфера 5: Контроль і нагляд за підприємницькою діяльністю
- Сфера 6: Митниця (митний контроль, оформлення митних документів для суб'єктів бізнесу)
- Сфера 7: Судова система (у т.ч. виконання судових рішень)

Через те, що список сфер суттєво відрізняється для *населення* і *бізнесу*, у наступних розділах оцінки цих двох аудиторій будуть представлені окремо.

¹ Послуги приватних установ у сфері медицини і освіти не оцінювалися.

2.2. Оцінка корупційного досвіду населення за сферами

На рисунку далі наведено узагальнені дані щодо корупційного досвіду населення за сферами, які будуть докладно проаналізовані у цьому розділі. Сфери відсортовано за часткою громадян, які мали корупційний досвід (серед тих, хто звертався до відповідної сфери/ мав контакти з державними та недержавними інститутами у відповідних сферах протягом останніх 12 місяців).

Розрахунок показників корупційного досвіду респондентів у кожній сфері здійснювався на базі двох питань:

- Показник самооцінки: респондентів запитували, чи стикалися вони з корупцією в цій сфері (пряме запитання, яке ставилося по кожній сфері тим, хто з нею взаємодіяв (звертався, контактував)). Частка респондентів, які ствердно відповіли на пряме питання, визначається в цьому дослідженні як **показник корупційного досвіду в сфері**;
- Інтегральний показник перебування у корупційних ситуаціях: у наступному питанні респондентам пропонувалося пригадати детальніше, чи виникали ситуації, що містять ознаки корупції,¹ при отриманні конкретних послуг (або при контактах з представниками відповідних установ, закладів). Якщо така корупційна контактна ситуація виникала, то респондентів просили уточнити, чи виникала вона з їхньої власної ініціативи, чи їх попросили це зробити працівники закладу/ установи. Якщо такі ситуації не виникали (в тому числі тому що респондент не отримував конкретну послугу), респонденти обирали варіант «Такої ситуації не було». Також респонденти могли обрати варіант «Інше» або відмовитися від відповіді. Інтегральний показник **перебування в корупційних ситуаціях** було розраховано як частку опитаних, які обрали будь-яку відповідь, окрім «Такої ситуації не було» при обговоренні конкретних корупційних ситуацій (варіанти «Інше» або «Відмова від відповіді» ми вважаємо соціально прийнятними замінниками відповідей про участь у корупційній ситуації).

За результатами порівняння рівня корупції у різних сферах², **найнижчий** рівень корупції зафіксовано у **ЦНАПах**: лише кожен п'ятий відвідувач заявив про виникнення корупційної ситуації у цій сфері.

Серед **«лідерів»** сфер за поширеністю корупції визначилися **правоохоронці** та органи влади, установи та організації, які надають **послуги у сфері будівництва та земельних відносин**. Про досвід корупції у цих сферах заявили 50,1% та 45,3% респондентів відповідно (від тих, хто звертався до відповідної сфери). На третьому місці **державна та комунальна медицина** (про досвід корупції заявили 39,4% від тих, хто звертався по медичні послуги).

Утім, якщо до сфери діяльності правоохоронних органів та сфери будівництва і земельних відносин щорічно звертається незначна частка українців (3,1% та 4,4% відповідно), то за

¹ А саме: респонденти або члени їхніх сімей робили неофіційні платежі (грошові кошти чи подарунки) або надавали послуги у певних ситуаціях. Ситуації було сформульовано у максимально нейтральній формі, уникаючи будь-яких оціночних понять негативної забарвленості. В описі ситуацій не використовувався сам термін «корупція».

² Максимальна похибка оцінки корупційного досвіду залежить від величини вибірки опитаних респондентів, які взаємодіяли (контактували) з відповідною сферою, та від показника корупційного досвіду і варіює від 2,5% до 10,6%.

медицини до державних і комунальних установ за рік звертається понад половину населення (55,7%). Таким чином, саме «медичний» корупційний досвід є найбільш розповсюдженим: більше ніж кожен п'ятий українець (21,9%) отримує корупційний досвід у сфері медицини протягом року.

Рис. 2.1. Досвід взаємодії зі сферами та корупційний досвід¹

Надалі ми розглянемо кожну сферу й особливості корупційних ситуацій у ній детальніше.

Діяльність правоохоронних органів із забезпечення законності та правопорядку, проведення досудового розслідування

Досвід звернень до правоохоронних органів (патрульна поліція, Національна поліція, СБУ, прокуратура) із забезпечення законності та правопорядку та досвід проведення досудового розслідування має найменша частка громадян України. Лише **3,1%** респондентів мають *досвід звернення* до таких органів. Утім, ті, хто звертався, переважно звітують про наявність корупційного досвіду. Заявили (при відповіді на *пряме запитання*), що *стикалися* з корупцією **50,1%** респондентів – це **максимальне значення корупційного досвіду** за самооцінкою.

¹ Питання по кожній сфері:

- (1) «Чи доводилося Вам або членам Вашої родини протягом останніх 12 місяців звертатись до ...», для освітніх закладів: «Чи Ви або члени Вашої родини навчаєтесь зараз або навчалися протягом останніх 12 місяців у ...»;
- (2) «Чи стикалися Ви з корупцією при зверненні до ... протягом останніх 12 місяців – тобто Ви давали або від Вас вимагали хабаря, використовували зв'язки тощо», для освітніх закладів: «Чи стикалися Ви з корупцією у ... протягом останніх 12 місяців – тобто Ви давали або від Вас вимагали хабаря, використовували зв'язки тощо?»

Про перебування в конкретних контактних ситуаціях, що містили ознаки корупції повідомили **50,2%** респондентів.

Рис. 2.2. Аналіз корупційного досвіду у сфері (% тих, хто звертався до цієї сфери)¹

Найчастіше громадяни стикаються із корупцією під час **перевірки документів патрульною поліцією на стаціонарних постах**: про ознаки корупції в такій ситуації заявив кожен третій (**33,8%**) з тих, хто мав досвід спілкування з правоохоронними органами. Друге місце в рейтингу корупційних практик поділили ситуації, коли респонденти робили неофіційні платежі правоохоронцю або надавали йому послуги для **уникнення (або зменшення) відповідальності за порушення Правил дорожнього руху** або під час **перевірки поліцією документів** (про наявність корупційного досвіду в таких ситуаціях заявили **28,2%** та **27,0%** респондентів відповідно). Наступне місце посідає ситуація, коли пропонується вдатися до корупційних практик для уникнення (або зменшення) відповідальності за адміністративне правопорушення (про це заявили 23,2% опитаних).

Через недостатню кількість відповідей про кожну корупційну ситуацію статистичний аналіз щодо того, хто саме був ініціатором (громадяни чи співробітники правоохоронних органів), провести не вдалося.

Загалом 17,4% українців, які мали контакти з правоохоронними органами, виступали у ролі ініціаторів корупційних відносин (або 34,6% з тих, хто перебував у контактних корупційних ситуаціях).

Утім, за словами респондентів, працівники правоохоронних органів виступають ініціаторами корупційних відносин удвічі частіше: про те, що від респондентів або членів їхніх родин вимагали зробити неофіційні платежі правоохоронцям (грошові кошти або подарунки) або

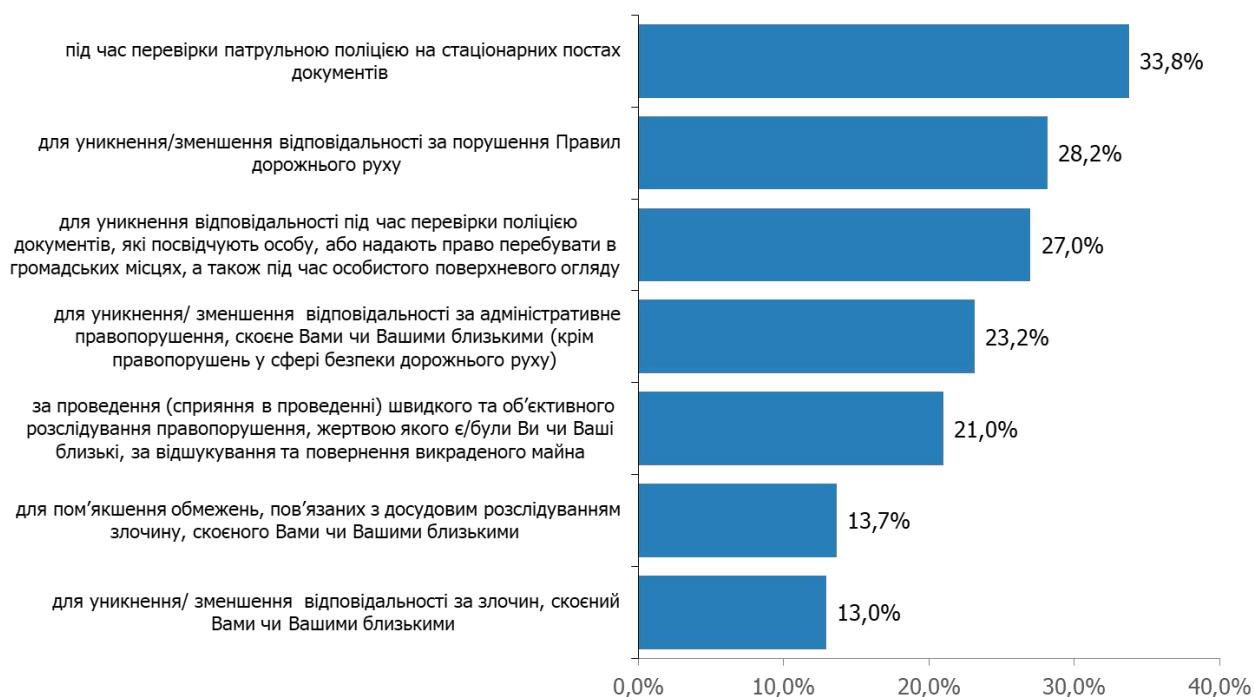
¹ Питання: «Чи стикалися Ви з корупцією при зверненні до правоохоронних органів протягом останніх 12 місяців – тобто Ви давали або від Вас вимагали хабаря, використовували зв'язки тощо?»

Статистична похибка для показника корупційного досвіду за самооцінкою і розрахункового показника перебування у корупційних ситуаціях у цій сфері не перевищує $\pm 10,6\%$

надати останнім послуги, заявляють 35,7% респондентів, які мали контакти з правоохоронними органами (або 71,1% від тих, хто перебував у контактних корупційних ситуаціях).

Рис. 2.3. Корупційний досвід у розрізі ситуацій, які могли виникати при зверненні (% тих, хто звертався до цієї сфери)¹

Робили неофіційні платежі правоохоронцю (грошові кошти або подарунки) або надавали йому послуги...

Будівництво та земельні відносини

Сфера будівництва та земельних відносин – також одна з тих, з якою громадяни стикаються доволі рідко. Лише **4,4%** респондентів заявили про наявність досвіду звернення до цієї сфери.

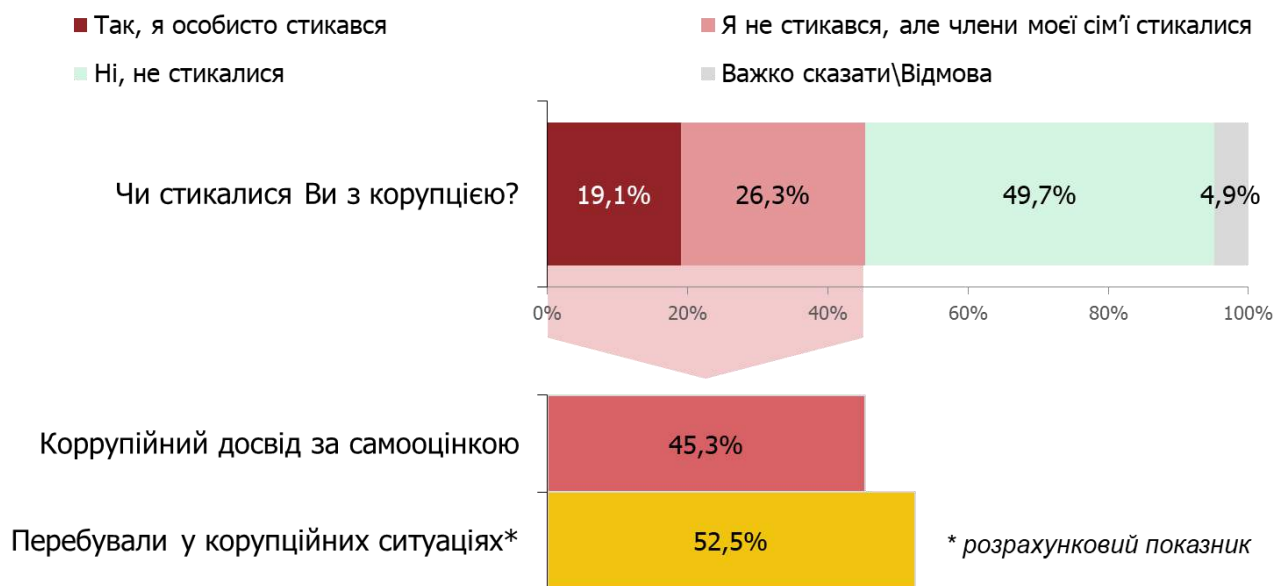
Одночасно ця сфера входить у ТОП-3 таких, де громадяни **стикаються із корупційними ситуаціями найчастіше**. Ствердно зазначили при відповіді на *пряме запитання*, що *стикалися* з корупцією **45,3%** респондентів (або членів їхніх родин).

Водночас у наведених *конкретних контактних ситуаціях*, що містили ознаки корупції, перебували **52,5%** респондентів.

Таким чином, близько 7% респондентів не усвідомлюють власний корупційний досвід у сфері будівництва та земельних відносин, а саме не пригадують його при прямому питанні на самооцінку.

¹ Питання: «Чи виникали у Вас або членів Вашої родини такі ситуації під час звернення до правоохоронних органів або взаємодії з їхніми представниками?»

Рис. 2.4. Аналіз корупційного досвіду в сфері (% тих, хто звертався до цієї сфери)¹

Ті, хто звертався до органів влади, установ та організацій за послугами у сфері будівництва та земельних відносин (з питань приватизації, володіння приміщень або земельних ділянок), повідомляють про цілу низку ситуацій, які мали ознаки корупційності. Зокрема, можна виділити 5 найпоширеніших корупційних ситуацій, кожен з яких згадали **більше ніж третина респондентів**. Очолюють рейтинг корупційної навантаженості ситуації **приватизації земельних ділянок** з майже однаковим результатом (40,9% та 39,2% респондентів відповідно повідомили про корупцію у царині приватизації землі для селянського господарства і присадибної ділянки відповідно). З корупцією при **реєстрації землі у державному земельному кадастрі** стикнулися 36,5% респондентів. Послуги з **розробки землепорядної документації** для присадибних ділянок і сільського господарства стали джерелом корупційного досвіду для 34,9% та 33,6% респондентів відповідно.

Найнижче корупційне навантаження припадає на послугу введення в експлуатацію нового будинку або квартири після перепланування – про наявність корупції в такій ситуації заявили 15,0% респондентів.

Через недостатню кількість відповідей про кожну корупційну ситуацію статистичний аналіз щодо того, хто саме був ініціатором (громадяни чи службовці органів виконавчої влади, установ та організацій, які надають відповідні послуги), провести не вдалося.

Загалом 12,8% українців, які зверталися до органів влади, установ та організацій за послугами у сфері будівництва та земельних відносин (з питань приватизації, володіння приміщень або

¹ Питання: «Чи стикалися Ви з корупцією при зверненні за послугами у сфері будівництва та земельних відносин протягом останніх 12 місяців – тобто Ви давали або від Вас вимагали хабаря, використовували зв'язки тощо?»

Статистична похибка для показника корупційного досвіду за самооцінкою і розрахункового показника перебування у корупційних ситуаціях у цій сфері не перевищує $\pm 9,1\%$

земельних ділянок), виступали у ролі ініціаторів корупційних відносин (або 24,3% з тих, хто перебував у контактних корупційних ситуаціях).

Рис. 2.5. Корупційний досвід у розрізі ситуацій, які могли виникати при зверненні (% тих, хто звертався до цієї сфери)¹

Робили неофіційні платежі службовцю (грошові кошти або подарунки) або надавали йому послуги за...

40,3% українців, які зверталися за послугами у сфері будівництва та земельних відносин, кажуть, що ініціаторами корупційних відносин були посадовці (вимагали грошові кошти, подарунки або послуги від відвідувачів). Серед тих респондентів, хто перебував у контактних корупційних ситуаціях, частка тих, хто вказує на посадовців як ініціаторів корупційних ситуацій, становить 76,7%.

Державна та комунальна медицина

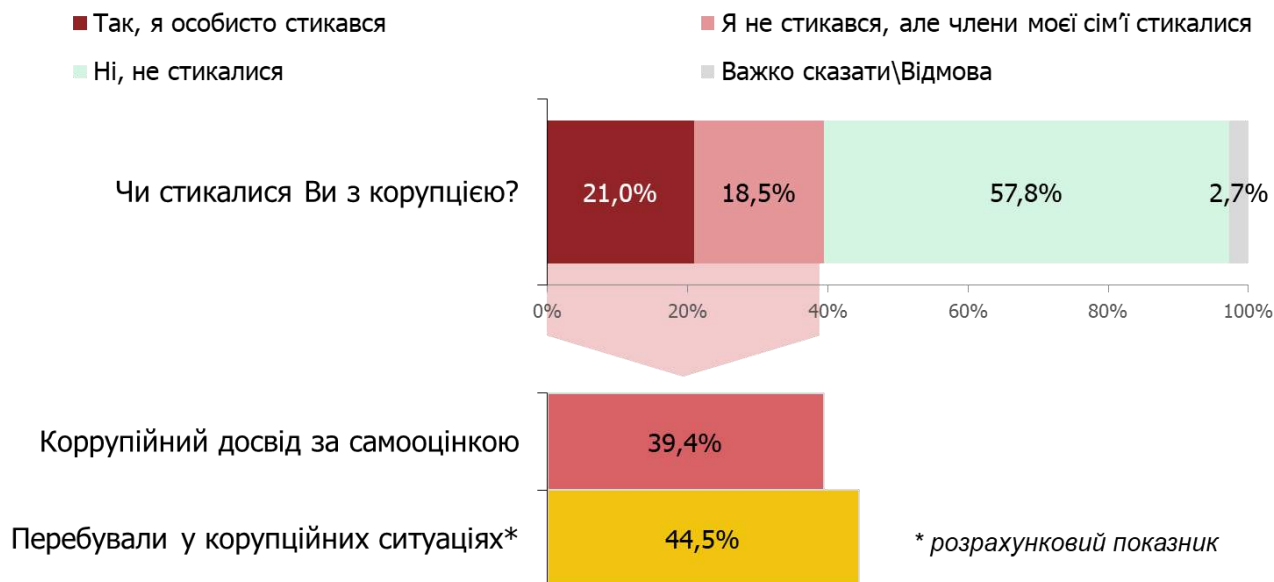
Більшість українців мала досвід звернення до державної або комунальної медицини протягом року – **55,7%** респондентів зверталися особисто або зверталися члени їхніх родин. Державні та комунальні медичні заклади – це та сфера, з якою населення стикається частіше за всі інші.

Серед тих опитаних, які мали контакти із сферою, **39,4%** респондентів при відповіді на *пряме запитання* зазначили, що вони або члени їхніх родин *стикалися з корупцією* при зверненні до закладів охорони здоров'я, тобто вони давали або від них вимагали хабаря, використовували зв'язки тощо. **57,8%** опитаних, які мали контакти із сферою, свідчать про відсутність корупційного досвіду в цій сфері.

¹ Питання: «Чи виникали у Вас або членів Вашої родини такі ситуації під час звернення за послугами у сфері будівництва та земельних відносин?»

Водночас про перебування в наведених контактних ситуаціях, що містили ознаки корупції, заявили **44,5%** опитаних. Таким чином, близько 5% опитаних не усвідомлювали свій досвід залучення до корупційних практик як корупційний.

Рис. 2.6. Аналіз корупційного досвіду в сфері (% тих, хто звертався до цієї сфери)¹

Майже третина з тих, хто мав досвід звернень (**30,7%**), стикалася з корупційними ситуаціями в обставинах, коли треба було «віддячити» за **лікування або оперативне втручання**. На другому місці за корупційним навантаженням – ситуації, коли вирішується питання щодо умов **перебування пацієнта у стаціонарі**, з цим стикався кожний п'ятий (21,9%). Третє місце посідає ситуація, коли треба було пройти **медичний огляд**, тут корупційний досвід мають 16,1% з тих, хто взагалі звертався до медичних закладів. З рештою ситуацій стикалася менша частина респондентів – частота варіює від 8,3% до 11,1%.

Необхідно зазначити, що переважно, на думку респондентів, саме **працівники медичних закладів виступають ініціаторами** таких корупційних ситуацій, їхня частка охоплює від 43% до 70,4% залежно від ситуації. Зокрема, питання отримання грошових виплат, подарунків або послуг для **лікування пацієнта** (включно з оперативним втручанням) та при вирішенні умов **перебування у стаціонарі** ініціювалось працівниками закладу в **69,0% та 70,4%** випадків відповідно.

Утім, досить часто ініціаторами створення корупційної ситуації є і самі **пацієнти**, зокрема у кожному п'ятому випадку при вирішенні питань, пов'язаних з лікуванням, перебуванням у медичному закладі, пологами та проходженням медичного огляду.

¹ Питання: «Чи стикалися Ви з корупцією при зверненні до державних/комунальних закладів охорони здоров'я (при отриманні медичних послуг) протягом останніх 12 місяців – тобто Ви давали або від Вас вимагали хабаря, використовували зв'язки тощо?»

Статистична похибка для показника корупційного досвіду за самооцінкою і розрахункового показника перебування у корупційних ситуаціях у цій сфері не перевищує $\pm 2,5\%$

Рис. 2.7. Корупційний досвід у розрізі ситуацій, які могли виникати при зверненні (% тих, хто звертався до цієї сфери)¹

Робили неофіційні платежі працівнику медичного закладу (грошові кошти або подарунки) або надавали йому послуги...

Найбільш чутливим питанням для респондентів виявилось питання отримання довідок про вакцинацію проти COVID-19 або негативний результат ПРЛ-тесту: майже кожен четвертий відмовився відповідати, а ще 16,5% не змогли вказати ініціатора.

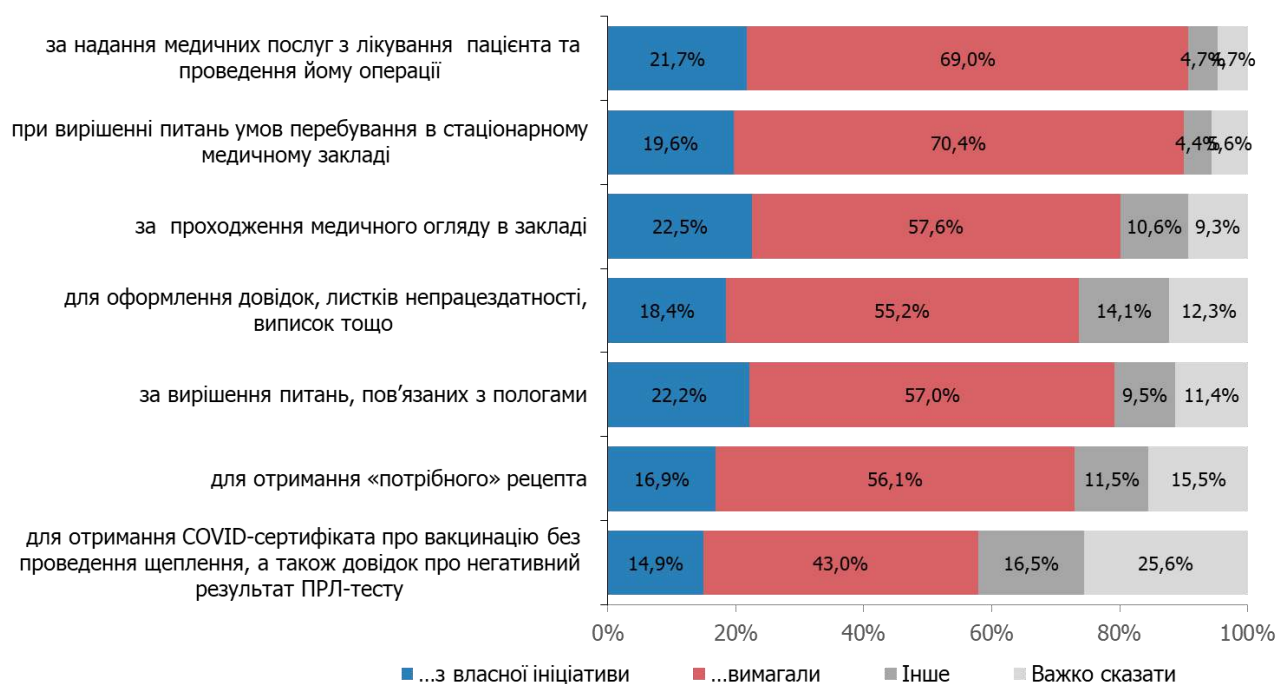
Загалом **31,7% респондентів**, які перебували в корупційних ситуаціях, виступали їхніми ініціаторами (що становить **14,1%** українців, які звертаються до медичної сфери загалом).

70,5% опитаних, які відмітили наявність хоча б одної контактної ситуації, були залучені до корупційних практик у зв'язку з вимогою зробити неофіційні платежі працівнику медичного закладу (грошові кошти або подарунки) або надати йому послуги (тобто **31,4%** респондентів, які контактують з сферою медичних послуг).

¹ Питання: «Чи виникали у Вас або членів Вашої родини такі ситуації у зв'язку з одержанням медичних послуг?»

Рис. 2.8. Ініціатори корупційних ситуацій (% тих, хто стикнувся із ситуацією)¹

Робили неофіційні платежі працівнику медичного закладу (грошові кошти або подарунки) або надавали йому послуги...

Послуги закладів вищої освіти

Приблизно кожен десятий українець (**11,6%**) або навчається у державних чи комунальних закладах вищої освіти, або має у родині студента чи студентку. Більше ніж половина з них (52%) не стикалася із корупцією протягом останнього року.

При відповіді *на пряме запитання, чи стикалися з корупцією* респонденти (або члени їхніх родин), ствердно відповіли **38,4%** респондентів. Про перебування в *конкретних контактних ситуаціях*, що містили ознаки корупції, зазначили **45,3%** респондентів.

Таким чином, близько 6% студентів або членів їхніх сімей не усвідомлюють свій досвід як корупційний.

Серед корупційних ситуацій першість тримають неофіційні виплати або подарунки **за курсові, реферати, лабораторні роботи** тощо, а також за **отримання заліків та вищих оцінок під час сесій**. Такий досвід має понад третину (35,0% та 34,5% відповідно) родин, які стикаються із навчанням у закладах вищої освіти. Третє місце посідає ситуація, коли студенти платять за отримання **більш високих оцінок у міжсесійний період** (28,5%). Серед «лідерів» корупційних практик – хабар адміністрації за покращення умов проживання або отримання місця у гуртожитку, з такою ситуацією стикався кожен п'ятий (19,9%). Решта корупційних ситуацій також трапляються досить часто: від 12% до 15,5% респондентів стикалися з кожною зокрема.

¹ Питання: «Чи виникали у Вас або членів Вашої родини такі ситуації у зв'язку з одержанням медичних послуг?»

Рис. 2.9. Корупційний досвід у сфері загалом (% тих, хто звертався до цієї сфери)¹

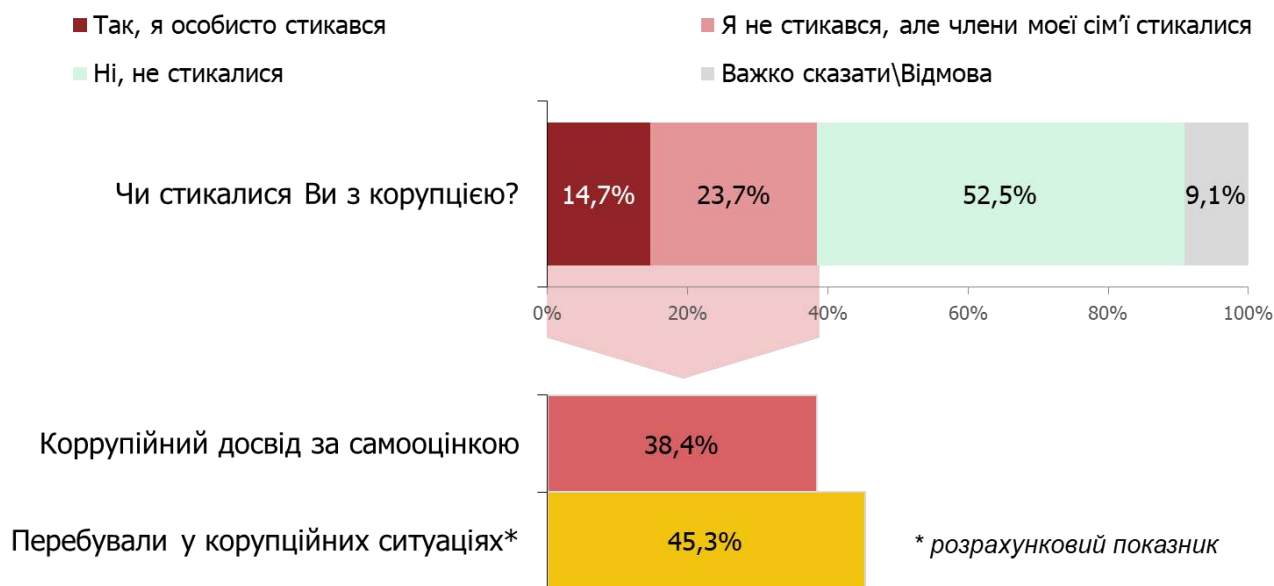
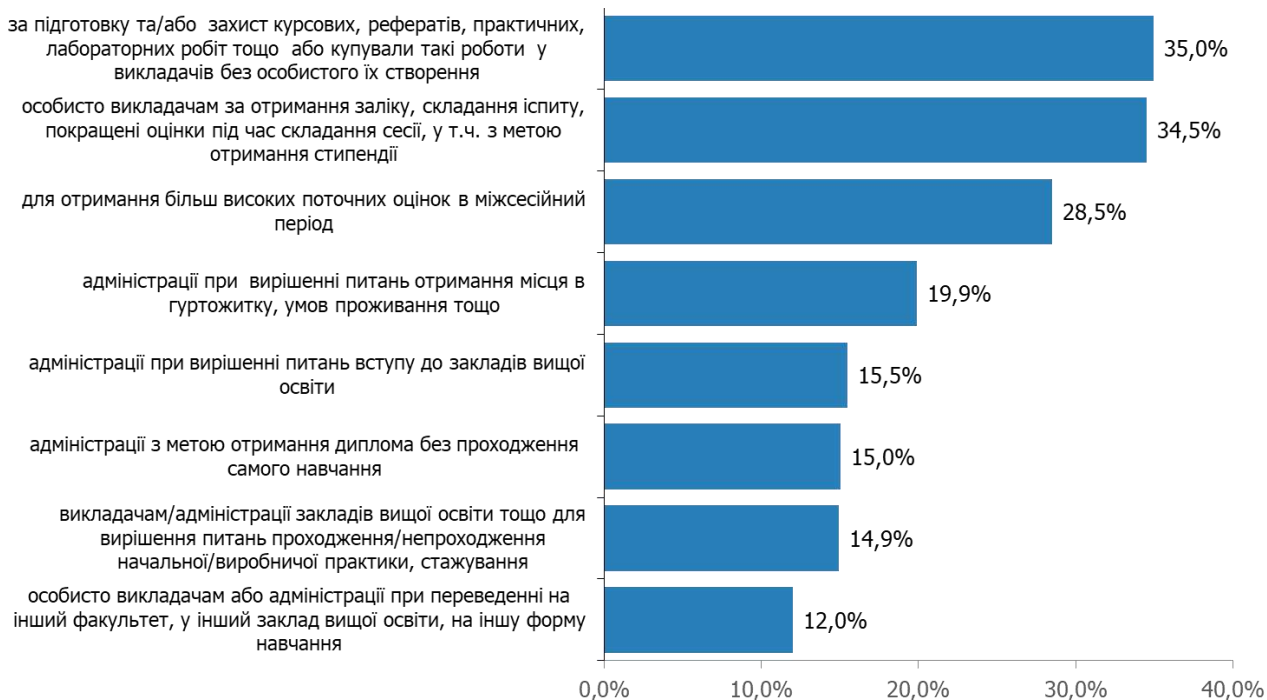

Рис. 2.10. Корупційний досвід у розрізі ситуацій, які могли виникати в ході навчання (% тих, хто вчиться або має у родині студента/студентку)²

Робили неофіційні платежі (грошові кошти або подарунки) або надавали послуги...

¹ Питання: «Чи стикалися Ви з корупцією у закладах вищої освіти протягом останніх 12 місяців – тобто Ви давали або від Вас вимагали хабаря, використовували зв'язки тощо?»

Статистична похибка для показника корупційного досвіду за самооцінкою і розрахункового показника перебування у корупційних ситуаціях в даній сфері не перевищує $\pm 5,4\%$

² Питання: «Чи виникали у Вас або членів Вашої родини такі ситуації у зв'язку з навчанням у цих закладах?»

Через невелику кількість респондентів, які мають досвід навчання у закладах вищої освіти, кількість відповідей для менш поширених ситуацій не є достатньою для аналізу. Тож, проаналізувати, хто був ініціатором корупційної ситуації, можемо лише для найбільш поширених ситуацій.

Як бачимо, для цієї сфери характерна висока частка відповідей «важко сказати», вочевидь, це пояснюється значною часткою респондентів, які є родичами студентів і не знають всіх обставин їхнього навчання.

Найчастіше **ініціаторами** проаналізованих корупційних ситуацій є **адміністрація або викладачі** (частка таких випадків 44,3-60,4%), особливо щодо іспитів під час сесій (у 60,4% випадках). Утім, студенти також досить часто виступають у ролі ініціаторів (приблизно у кожному шостому випадку) – найчастіше у ситуаціях здачі курсових або лабораторних робіт та для поліпшення умов проживання (19,6% та 19,7% відповідно).

Рис. 2.11. Ініціатори корупційних ситуацій (% тих, хто стикнувся із ситуацією)

Робили неофіційні платежі (грошові кошти або подарунки) або надавали послуги...

Загалом 16,6% українців, які навчаються у державних закладах вищої освіти або мають у родині студентів, виступали у ролі ініціаторів корупційних ситуацій (це 36,7% від тих, хто перебував у контактних корупційних ситуаціях).

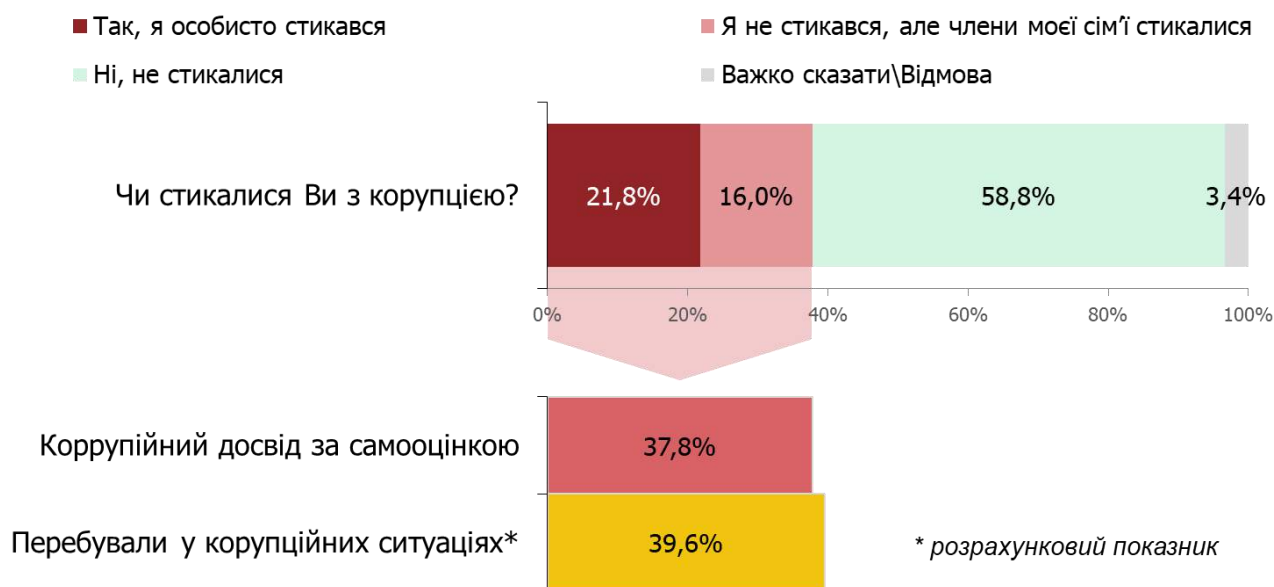
Викладачі або адміністрація навчальних закладів виступає у ролі ініціаторів корупційних ситуацій удвічі частіше. За словами респондентів, кожна третя родина студента (33,5%) стикається з тим, що викладачі або адміністрація вимагає гроші або послуги за вирішення певних питань під час навчання. Це 74% з тих, хто перебував у контактних корупційних ситуаціях.

Діяльність сервісних центрів МВС

Частка респондентів, які за останні 12 місяців мали досвід звернення до сервісних центрів МВС (колишні МРЕВ), становить 6,3%.

Повідомили (при відповіді на *пряме запитання*), що *стикалися* з корупцією **37,8%** респондентів. У цілому ж про *перебування в конкретних контактних ситуаціях*, що містили ознаки корупції, зазначили **39,6%** респондентів. Таким чином, цей розрахунковий показник майже збігається із показником корупційного досвіду за самооцінкою.

Рис. 2.12. Корупційний досвід у сфері загалом (% тих, хто звертався до цієї сфери)¹

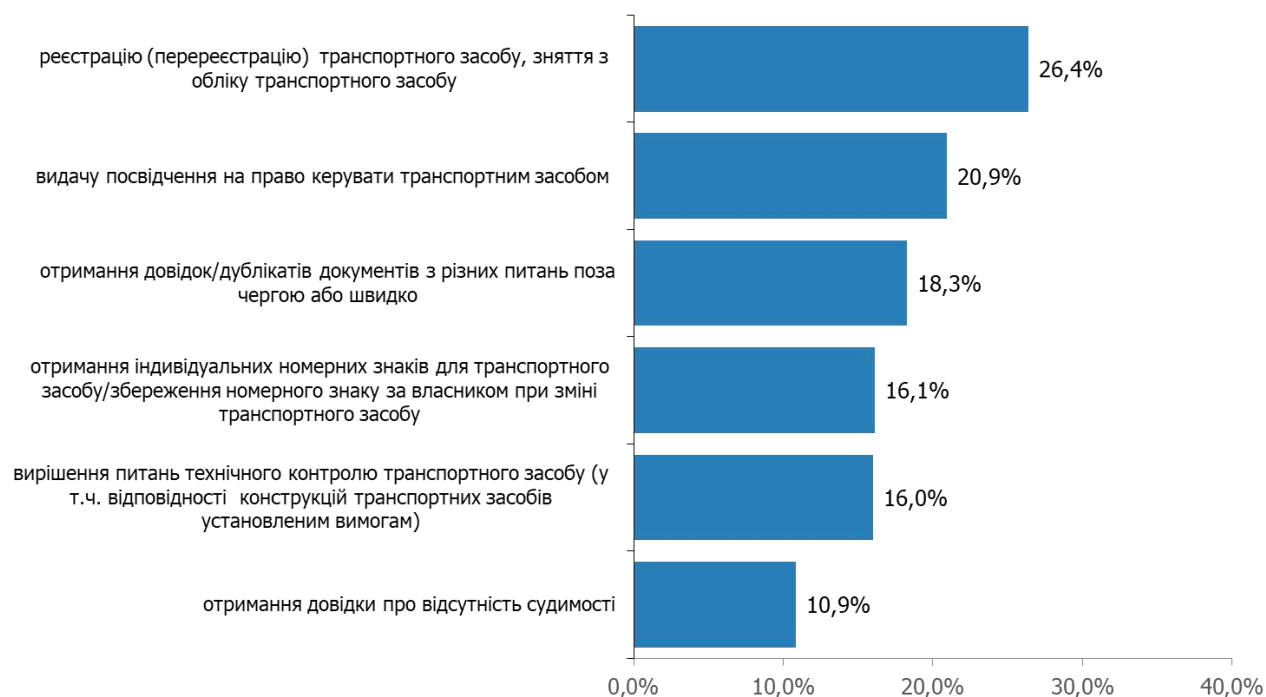

Найчастіше корупційні ситуації виникають при **реєстрації або знятті з обліку транспортних засобів** – з таким досвідом стикався майже кожен четвертий (26,4%) з тих, хто звертався до сервісних центрів МВС. На другому місці – ситуації, **пов'язані із отриманням «водійських прав»**, тут корупційний досвід отримує кожен п'ятий (20,9%). Також суттєва частка з тих, хто звертається до сервісних центрів МВС, отримують пропозиції оминати **чергу за винагороду** (18,3%). При отриманні індивідуальних номерних знаків на автомобіль або при вирішенні питань технічного контролю до корупційних практик залучений кожен шостий громадянин (16% респондентів). Найменше корупційне навантаження має послуга отримання довідки про відсутність судимості, в цьому випадку з корупційними практиками стикається лише кожен десятий (10,9%).

¹ Питання: «Чи стикалися Ви з корупцією при зверненні до сервісних центрів МВС протягом останніх 12 місяців – тобто Ви давали або від Вас вимагали хабаря, використовували зв'язки тощо?»
Статистична похибка для показника корупційного досвіду за самооцінкою і розрахункового показника перебування у корупційних ситуаціях у цій сфері не перевищує $\pm 7,2\%$

Рис. 2.13. Корупційний досвід у розрізі ситуацій, які могли виникати при зверненні (% тих, хто звертався до цієї сфери)¹

Робили неофіційні платежі службовцю (грошові кошти або подарунки) або надавали йому послуги за...

На жаль, через недостатню кількість відповідей про кожну корупційну ситуацію, статистичний аналіз щодо того, хто саме був ініціатором (відвідувачі чи співробітники сервісних центрів МВС), провести не вдалося.

Загалом 11,7% відвідувачів сервісних центрів МВС виступали у ролі ініціаторів корупційних ситуацій (це 29,5% з тих, хто перебував у контактних корупційних ситуаціях).

За словами респондентів, співробітники сервісних центрів МВС є ініціаторами корупційних ситуацій більше ніж удвічі частіше: 63,4% з тих, хто перебував у контактних корупційних ситуаціях, заявили, що від них вимагати гроші, подарунки або послуги за вирішення питань. Таким чином, кожен четвертий з тих, хто звертався до сервісних центрів МВС (25,1%), стикнувся з корупційною ситуацією, ініційованою співробітниками таких центрів.

Послуги закладів освіти (початкова та середня освіта)

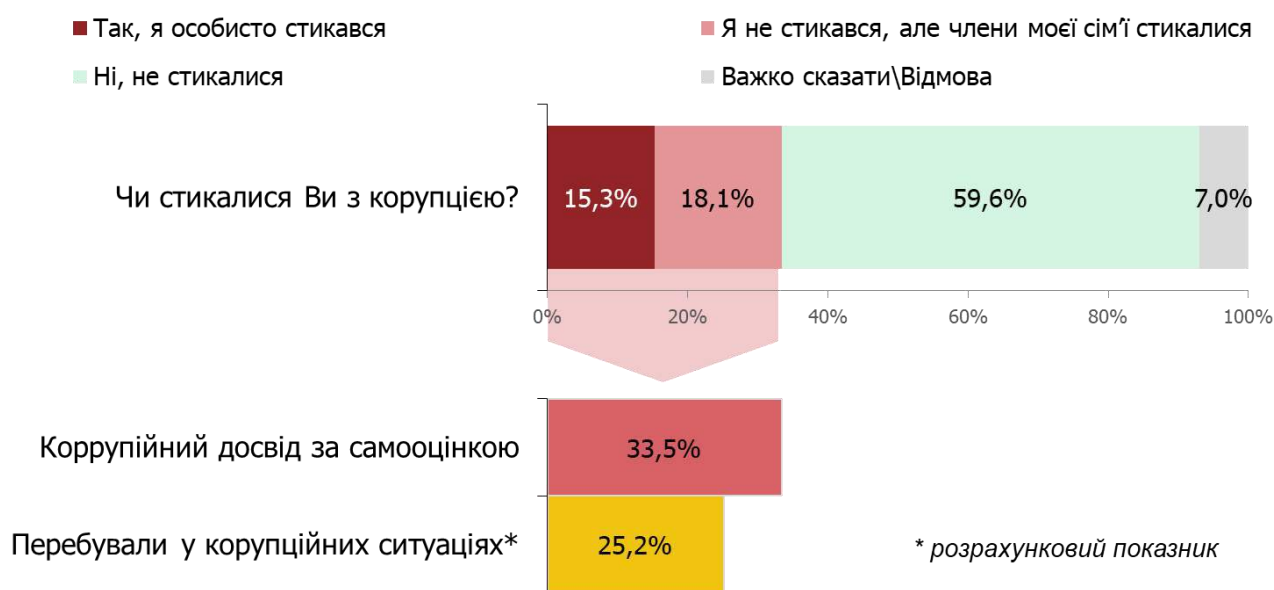
За поширеністю досвіду ця сфера посідає друге місце після медицини: **23,0%** домогосподарств мають у родині школярів.

При відповіді на *пряме запитання* **33,5%** респондентів повідомили, що вони (або члени їхніх родин) *стикалися* з корупцією.

¹ Питання: «Чи виникали у Вас або членів Вашої родини такі ситуації під час звернення до сервісних центрів МВС (колишні МРЕВ)?»

Утім, про перебування в конкретних контактних ситуаціях, що містили ознаки корупції, зазначили лише **25,2%** респондентів. Це означає, що наданий в ході опитування перелік ситуацій не покриває весь можливий корупційний досвід сімей, які контактують із закладами освіти, або респонденти вважають корупційними окремі практики їхньої взаємодії з навчальним закладом, хоча вони не є такими. Зокрема, частина населення випадки збору коштів на ремонт і оснащення закладу/ класу тощо в межах функціонування органів батьківського самоврядування сприймає як корупцію.

Рис. 2.14. Корупційний досвід у сфері загалом (% тих, хто звертався до цієї сфери)¹

Серед запропонованих до оцінки корупційних ситуацій перше місце посідає так зване «репетиторство»: 22,8% респондентів сплачували вчителям неофіційно за додаткові заняття, які були умовою отримання більш високих оцінок. На другому місці – питання вступу або зарахування: 15,7% платили адміністрації шкіл за вирішення таких питань.

З рештою ситуацій (платежі за високі оцінки, переведення в інший клас тощо) стикалися від 12,4% до 13,5%) респондентів, дотичних до шкільної освіти.

Здебільшого ініціаторами корупційних ситуацій у школі виступають адміністрація або вчителі. **Виплати безпосередньо вчителям за «репетиторство»** – це єдина ситуація (не лише у сфері шкільної освіти, а серед усіх ситуацій цього дослідження загалом), де ініціаторами частіше виступають батьки учнів (41,7% проти 30,2%, ініційованих вчителями).

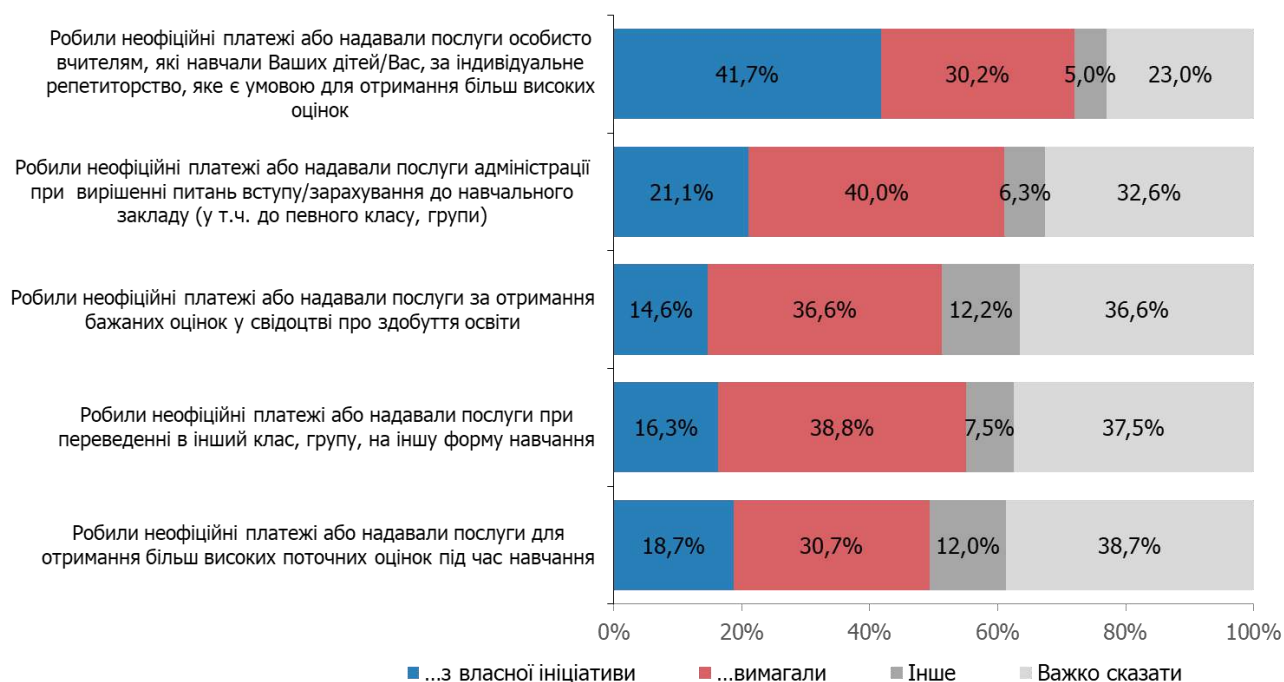
¹ Питання: «Чи стикалися Ви з корупцією у закладах загальної середньої освіти протягом останніх 12 місяців – тобто Ви давали або від Вас вимагали хабаря, використовували зв'язки тощо?»
Статистична похибка для показника корупційного досвіду за самооцінкою і розрахункового показника перебування у корупційних ситуаціях у цій сфері не перевищує $\pm 3,6\%$

Рис. 2.15. Корупційний досвід у розрізі ситуацій, які могли виникати в ході навчання (% тих, хто має у родині школярів)¹

Рис. 2.16. Ініціатори корупційних ситуацій (% тих, хто стикнувся із ситуацією)²

Ситуації...

¹ Питання: «Чи виникали у Вас або членів Вашої родини такі ситуації у зв'язку із навчанням в цих установах?»

² Питання: «Чи виникали у Вас або членів Вашої родини такі ситуації у зв'язку із навчанням в цих установах?»

Загалом 12,2% з тих, хто має у родині школярів держаних шкіл, виступали у ролі ініціаторів корупційних ситуацій (це 48,5% з тих, хто перебував у корупційних ситуаціях).

За словами респондентів, вчителі виступають ініціаторами трохи частіше, ніж батьки – 13,8% респондентів, які стикалися з шкільною освітою (або 54,8% з тих, які перебували у контактних корупційних ситуаціях) кажуть, що ініціаторами були вчителі або адміністрація шкіл. Зауважимо, що значна частка опитаних не змогла відповісти на питання, хто був ініціатором корупційної ситуації, що свідчить про чутливість таких питань для респондентів.

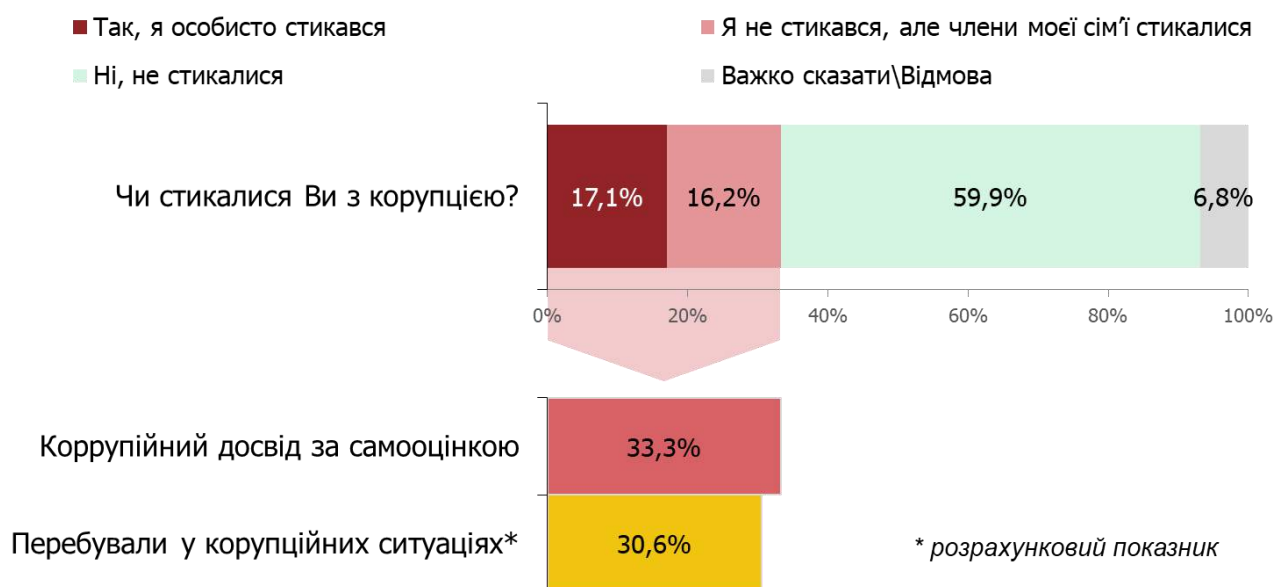
Послуги закладів освіти (дитячі садки)

Послугами комунальних дитячих садків користується майже удвічі менше родин, ніж послугами державних шкіл. Тож, оцінку стану корупції у цій сфері давали **11,3%** респондентів.

Заявили (при відповіді на пряме запитання), що *стикалися з корупцією*, **33,3%** респондентів.

Про *перебування в конкретних контактних ситуаціях*, що містили ознаки корупції, зазначила менша частка респондентів – **30,6%**. Це може, зокрема, бути пов'язано з тим, що респонденти сприймають корупційними окремі практики їхньої взаємодії з навчальним закладом, хоча вони не є такими (наприклад, збір коштів на ремонт і оснащення дитячого садка тощо в межах функціонування органів батьківського самоврядування).

Рис. 2.17. Корупційний досвід у сфері загалом (% тих, хто звертався до цієї сфери)¹

На першому місці серед корупційних ситуацій – **неофіційні сплати за зарахування дитини у садок**, з цим стикається майже третина батьків (29,5%). Платежі за **покращення умов**

¹ Питання: «Чи стикалися Ви з корупцією у дитячих садках протягом останніх 12 місяців – тобто Ви давали або від Вас вимагали хабаря, використовували зв'язки тощо?»

Статистична похибка для показника корупційного досвіду за самооцінкою і розрахункового показника перебування у корупційних ситуаціях у цій сфері не перевищує $\pm 5,2\%$

перебування або ставлення до дитини з боку вихователів здійснювали 20,3% та 17,5% відповідно.

Рис. 2.18. Корупційний досвід у розрізі ситуацій, які могли виникати в ході відвідування садка (% тих, хто користується послугами комунальних дитячих садків)¹

Ситуації...

За словами респондентів, ініціаторами корупційних практик переважно виступають **представники адміністрації дитячих садків або вихователі**, зокрема у більш ніж половині ситуацій, пов'язаних з питаннями **влаштування дитини до дитячого садка**.

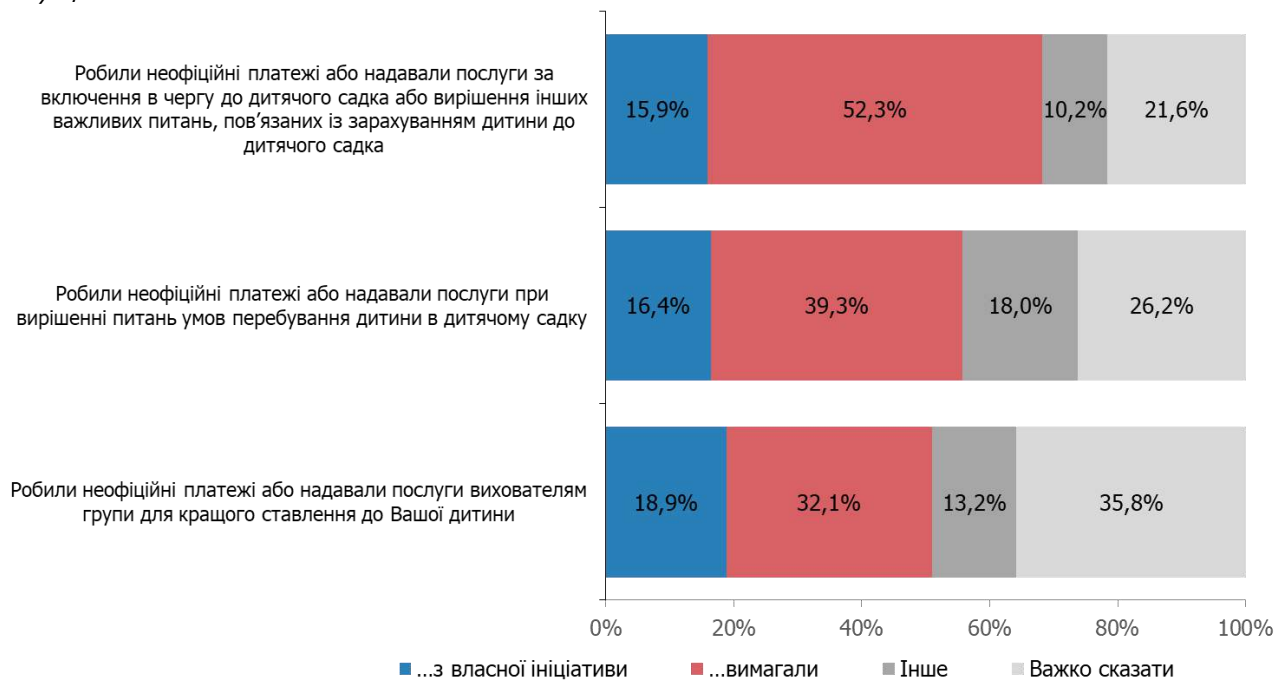
Загалом **7,8%** українців, діти яких відвідують державні дитячі садки, виступали у ролі ініціаторів корупційних ситуацій (або 25,6% відсотків тих, хто перебував у контактних корупційних ситуаціях).

Респонденти стверджують, що вихователі і адміністрація дошкільних закладів виступають ініціаторами частіше: про це зазначили 19,8% респондентів, які отримували послуги державних закладів дошкільної освіти (або 64,8% відсотків тих, хто перебував у контактних корупційних ситуаціях).

¹ Питання: «Чи виникали у Вас або членів Вашої родини такі ситуації у зв'язку із навчанням в цих установах?»

Рис. 2.19. Ініціатори корупційних ситуацій (% тих, хто стикнувся із ситуацією)¹

Ситуації...

Послуги з підключення та обслуговування систем електро-, газо-, водопостачання та водовідведення

Оцінка респондентами послуг з підключення та обслуговування систем електро-, газо-, водопостачання та водовідведення не стосувалася питань розрахунків. **13,5%** домогосподарств мали досвід звернень до постачальників із таких питань.

Заявили (при відповіді на пряме запитання), що *стикалися* з корупцією **28,8%** респондентів. Про *перебування в конкретних контактних ситуаціях*, що містили ознаки корупції, зазначили **34,2%** респондентів.

Ця сфера входить у ТОП-3 за **найнижчим рівнем корумпованості**.

Найчастіше громадяни стикаються з корупцією у ситуації **встановлення, опломбування або реєстрації лічильників (систем обліку водопостачання та водовідведення)** – майже кожен четвертий (**23,8%**) з тих, хто звертався до цієї сфери. На другому місці із досить значним відривом – **ситуації підготовки документів із газопостачання** (або прискорення такої підготовки): з корупцією тут стикнулися **15,4%** респондентів. На третьому місці – ситуації **приєднання приватного житла до електропостачання або погодження відповідної документації**. Про корупцію у таких випадках повідомили **13,1%** респондентів.

З корупційним досвідом у решті ситуацій стикалися від 11,5% до 7,7% респондентів.

¹ Питання: «Чи виникали у Вас або членів Вашої родини такі ситуації у зв'язку із навчанням в цих установах?»

Рис. 2.20. Корупційний досвід у сфері загалом (% тих, хто звертався до цієї сфери)¹

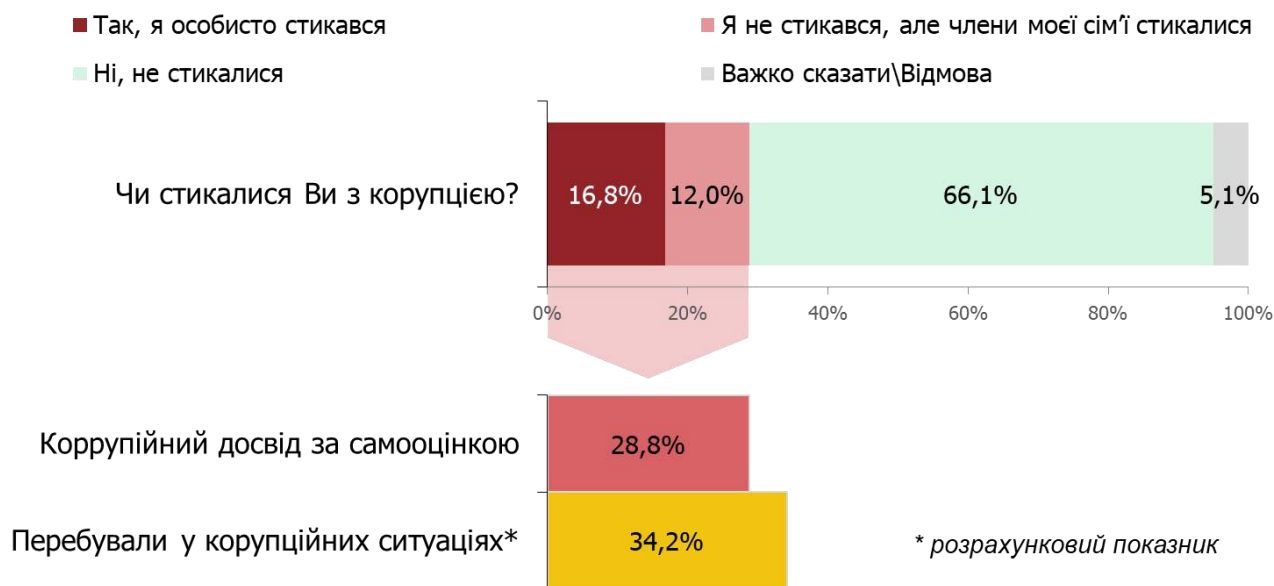

Рис. 2.21. Корупційний досвід у розрізі ситуацій, які могли виникати при зверненні (% тих, хто звертався до цієї сфери)²

Робили неофіційні платежі службовцю (грошові кошти або подарунки) або надавали йому послуги за...

¹ Питання: «Чи стикалися Ви з корупцією при зверненні до підприємств за послугами з підключення та обслуговування систем електро-, газо-, водопостачання та водовідведення протягом останніх 12 місяців – тобто Ви давали або від Вас вимагали хабаря, використовували зв'язки тощо?»

Статистична похибка для показника корупційного досвіду за самооцінкою і розрахункового показника перебування у корупційних ситуаціях у цій сфері не перевищує $\pm 4,9\%$

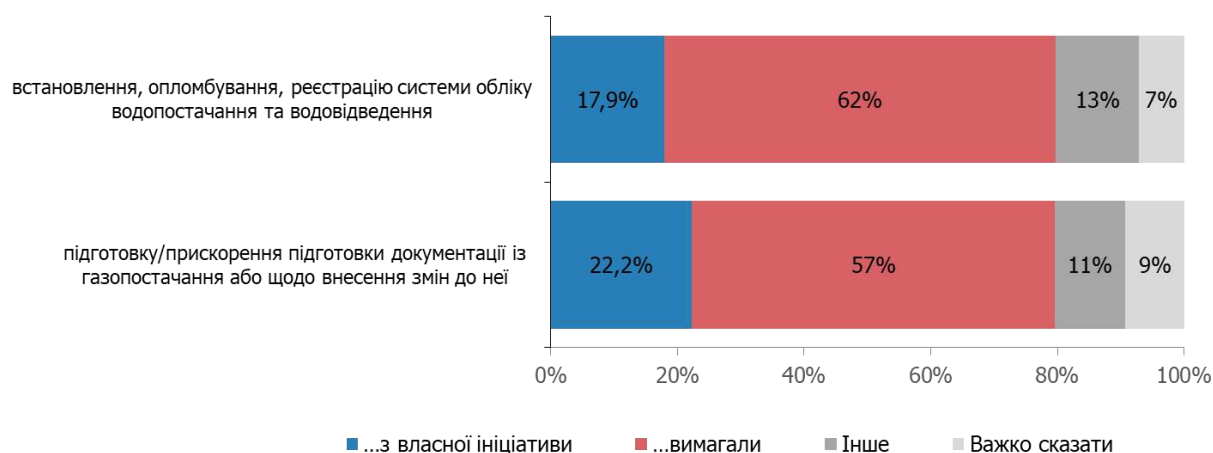
² Питання: «Чи виникали у Вас або членів Вашої родини такі ситуації під час звернення до таких підприємств?»

Через недостатню кількість відповідей про більшість корупційних ситуацій статистичний аналіз щодо того, хто саме був ініціатором (громадяни чи співробітники постачальників), вдалося провести лише щодо двох найбільш поширених ситуацій.

В обох випадках ініціаторами корупційної ситуації, за словами респондентів, виступали співробітники компаній-постачальників. Утім, у випадку підготовки документації із газопостачання чи прискорення такої підготовки споживачі виступали з ініціативами корупційних рішень частіше, ніж у випадках встановлення чи опломбування лічильників води (22,2% та 17,9% відповідно).

Рис. 2.22. Ініціатори корупційних ситуацій (% тих, хто стикнувся із ситуацією)¹

Робили неофіційні платежі службовцю (грошові кошти або подарунки) або надавали йому послуги за...

Загалом 10,3% українців, які зверталися за такими послугами до постачальників, виступали у ролі ініціаторів корупційних відносин (це 30,2% з тих, хто перебував у контактних корупційних ситуаціях).

Про те, що ініціаторами корупційних відносин виступали представники компаній-постачальників, кажуть 23,5% респондентів, які зверталися за такими послугами (або 68,6% від тих, хто перебував у контактних корупційних ситуаціях).

Надання адміністративних послуг органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування

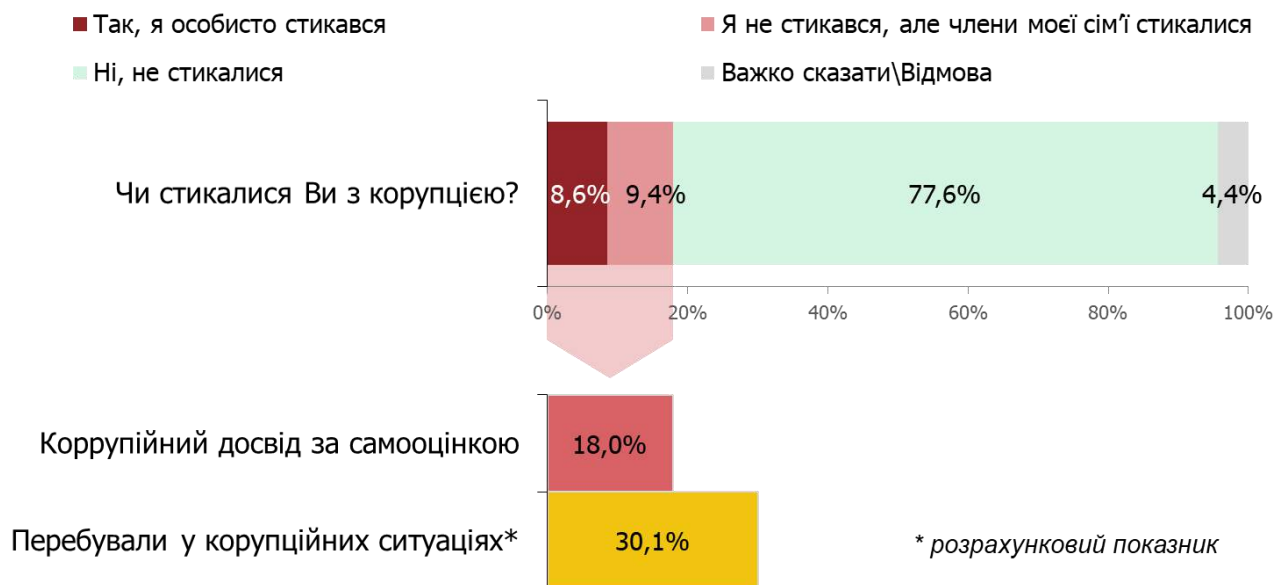
Громадяни отримують адміністративні послуги в органах виконавчої влади та місцевого самоврядування утричі рідше, ніж у ЦНАПах (див. наступний розділ), – лише **6,9%** респондентів мали досвід таких звернень.

При відповіді на *пряме запитання*, чи *стикалися* з корупцією респонденти (або члени їхніх родин), ствердно відповіли **18,0%** респондентів. Про *перебування в конкретних контактних ситуаціях*, що містили ознаки корупції, заявили **30,1%** респондентів.

¹ Питання: «Чи виникали у Вас або членів Вашої родини такі ситуації під час звернення до таких підприємств?»

Таким чином, майже 12% респондентів не усвідомлюють свій досвід спілкування із органами виконавчої влади та місцевого самоврядування як корупційний. Це найвищий показник «неусвідомленого досвіду» з-посеред усіх сфер, які досліджувалися.

Рис. 2.23. Корупційний досвід у сфері загалом (% тих, хто звертався до цієї сфери)¹

У сфері надання адміністративних послуг органами виконавчої влади та місцевого самоврядування не можна виділити беззаперечно лідируючі ситуації за корупційною навантаженістю. Найчастіше громадяни повідомляють про корупцію при отриманні довідок або документів (корупційна пропозиція стосується **пришвидшення черги**) та **оформленні житлових субсидій** (15,6% та 15,4% відповідно). Найрідше корупційні ситуації виникають при оформленні документів щодо підприємницької діяльності (10,2%).

Через недостатню кількість відповідей про кожну корупційну ситуацію статистичний аналіз щодо того, хто саме був ініціатором (громадяни чи службовці органів виконавчої влади та місцевого самоврядування), провести не вдалося. Загалом 7,7% українців, які отримували адміністративні послуги в органах виконавчої влади та місцевого самоврядування, виступали у ролі ініціаторів корупційних ситуацій (це майже кожен четвертий з тих, хто перебував у корупційних контактних ситуаціях, 25,6%).

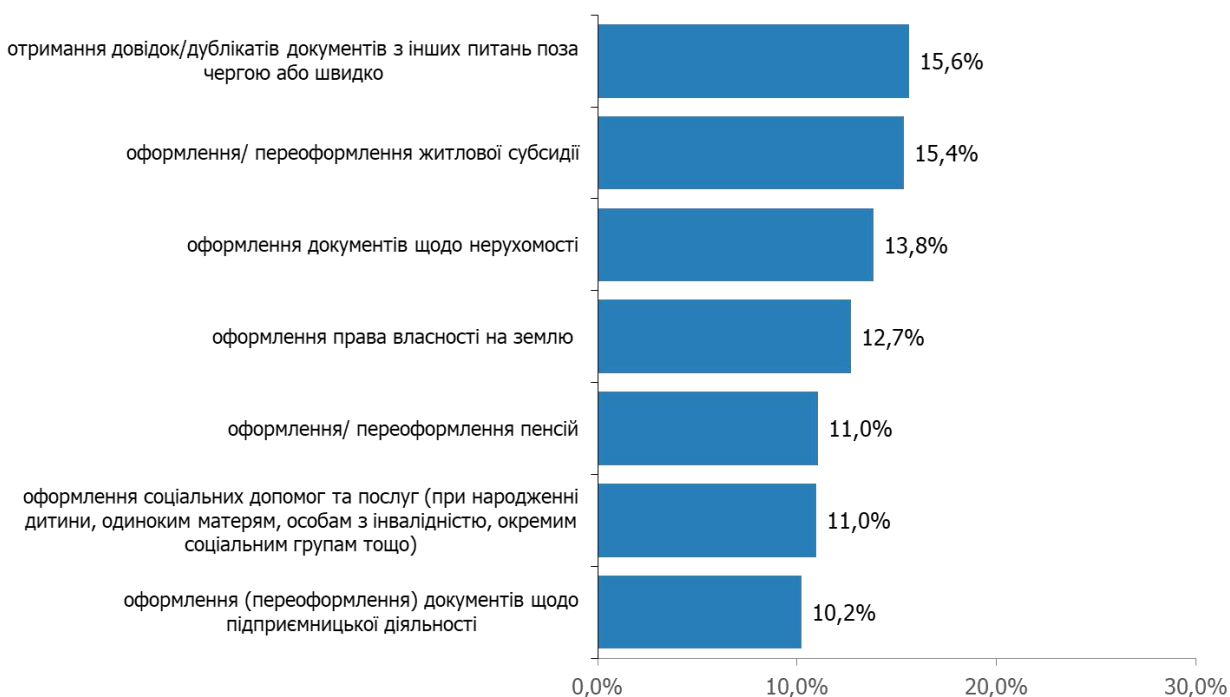
Респонденти зауважують, що посадовці виступають ініціаторами корупційних ситуацій більше ніж удвічі частіше: про це кажуть 18,9% респондентів, які контактували з органами виконавчої влади та місцевого самоврядування (або 62,8% з тих, хто перебував у корупційних контактних ситуаціях).

¹ Питання: «Чи стикалися Ви з корупцією при зверненні до органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування за отриманням різних адміністративних послуг та документів протягом останніх 12 місяців – тобто Ви давали або від Вас вимагали хабаря, використовували зв'язки тощо?»

Статистична похибка для показника корупційного досвіду за самооцінкою і розрахункового показника перебування у корупційних ситуаціях у цій сфері не перевищує $\pm 6,6\%$

Рис. 2.24. Корупційний досвід у розрізі ситуацій, які могли виникати при зверненні (% тих, хто звертався до цієї сфери)¹

Робили неофіційні платежі службовцю (грошові кошти або подарунки) або надавали йому послуги за...

Діяльність центрів надання адміністративних послуг

Центри надання адміністративних послуг (ЦНАП) українці відвідують доволі часто: приблизно кожен п'ятий респондент (**20,4%**) мав досвід звернення до ЦНАПу (особисто або зверталися члени родини).

ЦНАПи – сфера із **найнижчим рівнем корупції**: лише **11,4%** респондентів заявили, що *стикалися* з корупцією (при відповіді на *пряме запитання*).

Про *перебування в конкретних контактних ситуаціях*, що містили ознаки корупції, зазначили **18,4%** респондентів. Таким чином, 7% респондентів не усвідомлювали свій досвід, як корупційний.

У діяльності ЦНАПів не можна виділити лідируючі ситуації за корупційною навантаженістю. Випадки неформальних платежів або послуг службовцям ЦНАПів майже рівномірно розподілені за сімома напрямками, серед яких найчастіше (7,5% респондентів) згадувалася реєстрація місця проживання, найрідше (4,8%) – оформлення соціальних допомог та послуг.

¹ Питання: «Чи виникали у Вас або членів Вашої родини такі ситуації під час звернення до органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування?»

Рис. 2.25. Корупційний досвід у сфері загалом (% тих, хто звертався до цієї сфери)¹

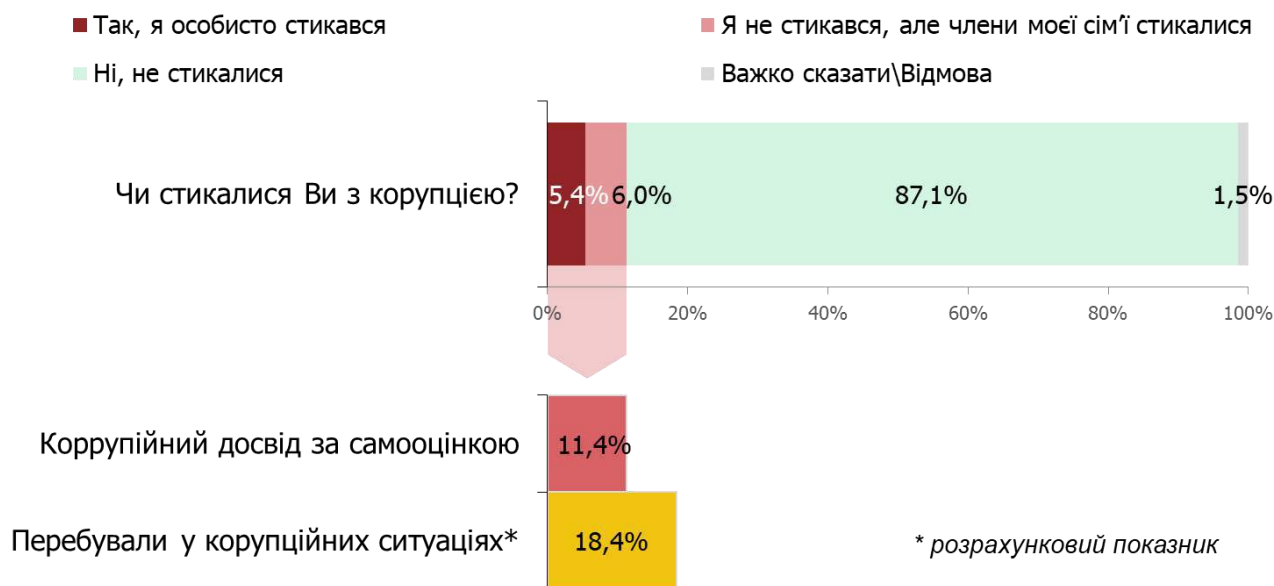
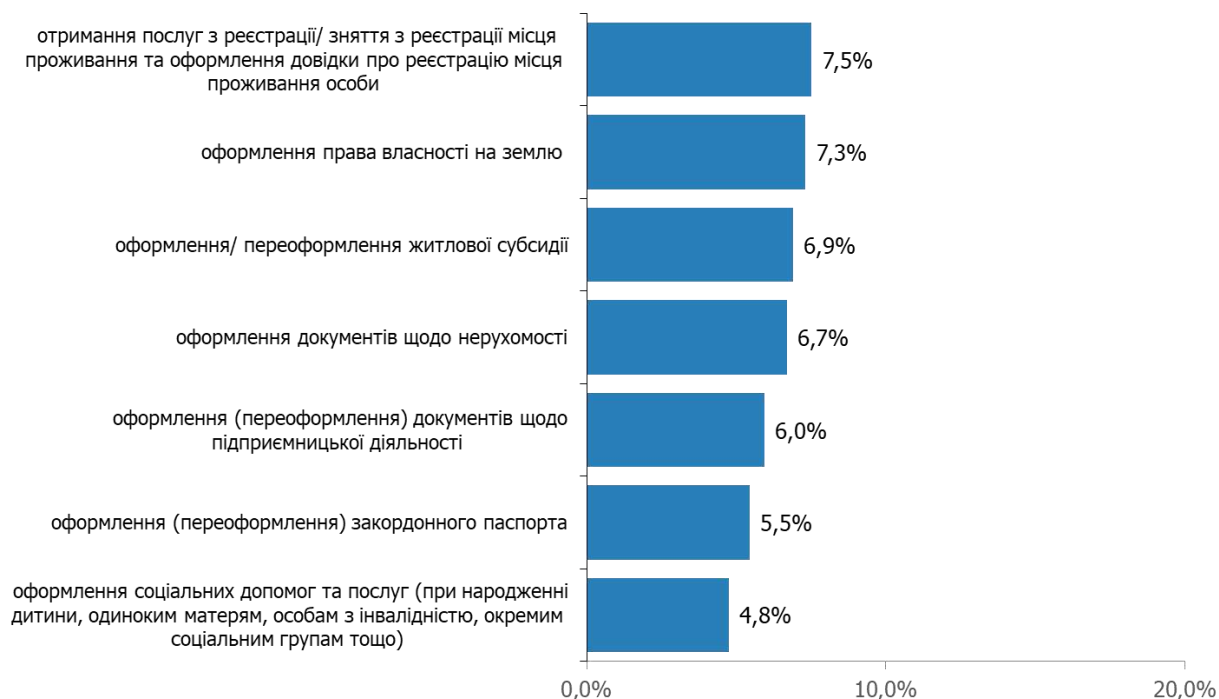

Рис. 2.26. Корупційний досвід у розрізі ситуацій, які могли виникати при зверненні (% тих, хто звертався до цієї сфери)²

Робили неофіційні платежі службовцю (грошові кошти або подарунки) або надавали йому послуги за...

¹ Питання: «Чи стикалися Ви з корупцією при зверненні до Центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП) протягом останніх 12 місяців – тобто Ви давали або від Вас вимагали хабаря, використовували зв'язки тощо?»

Статистична похибка для показника корупційного досвіду за самооцінкою і розрахункового показника перебування у корупційних ситуаціях у цій сфері не перевищує $\pm 3,2\%$

² Питання: «Чи виникали у Вас або членів Вашої родини такі ситуації під час звернення до Центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП)?»

Через недостатню кількість відповідей про кожну корупційну ситуацію статистичний аналіз щодо того, хто саме був ініціатором (відвідувачі чи співробітники ЦНАПів), провести не вдалося. Загалом 6,9% відвідувачів ЦНАПів виступали у ролі ініціаторів корупційних ситуацій (або 37,4% від тих, хто перебував у контактних корупційних ситуаціях). Це найнижчий показник серед усіх сфер, які досліджувалися.

Про те, що ініціаторами корупційних ситуацій виступали працівники ЦНАПів, кажуть 9,9% тих, хто відвідував ЦНАПи, або 53,7 тих, хто перебував у контактних корупційних ситуаціях.

Узагальнена таблиця щодо дослідження корупційного досвіду населення у сферах

Таблиця №2.1

Сфера	Корупційний досвід за самооцінкою*	Перебували в корупційних ситуаціях*			% респондентів, які стикалися зі сферою
		% респондентів	% респондентів, які виступали ініціаторами корупційних відносин	% респондентів, для яких корупційна ситуація виникла у зв'язку з вимогою	
Діяльність правоохоронних органів (патрульна поліція, Національна поліція, СБУ, прокуратура)	50,1% ±10,6	50,2% ±10,6	17,4% ±8,0	35,7% ±10,1	3,1% ±0,7
Будівництво та земельні відносини	45,3% ±9,1	52,5% ±9,1	12,8% ±6,1	40,3% ±8,9	4,4% ±0,8
Державна та комунальна медицина (медичні послуги)	39,4% ±2,5	44,5% ±2,5	14,1% ±1,8	31,4% ±2,4	55,7% ±1,9
Послуги закладів вищої освіти	38,4% ±5,3	45,3% ±5,4	16,6% ±4,1	33,5% ±5,2	11,6% ±1,2
Діяльність сервісних центрів МВС	37,8% ±7,1	39,6% ±7,2	11,7% ±4,7	25,1% ±6,4	6,3% ±0,9
Послуги закладів освіти (початкова та середня освіта)	33,5% ±3,6	25,2% ±3,4	12,2% ±2,5	13,8% ±2,7	23,0% ±1,6
Послуги закладів освіти (комунальні дитячі садки)	33,3% ±5,2	30,6% ±5,1	7,8% ±3,0	19,8% ±4,4	11,3% ±1,2
Послуги з підключення та обслуговування систем електро-, газо-, водопостачання та водовідведення	28,8% ±4,7	34,2% ±4,9	10,3% ±3,2	23,5% ±4,4	13,5% ±1,3
Надання адміністративних послуг органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування	18,0% ±5,5	30,1% ±6,6	7,7% ±3,9	18,9% ±5,7	6,9% ±1,0
Діяльність центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП)	11,4% ±2,7	18,4% ±3,2	6,9% ±2,1	9,9% ±2,5	20,4% ±1,5

* % розраховано від кількості тих респондентів, які стикалися зі сферою

2.3. Оцінка корупційного досвіду бізнесу за сферами

На рисунку далі наведено узагальнені дані щодо корупційного досвіду бізнесу за сферами, які будуть докладно проаналізовані у цьому розділі. Сфери відсортовано за часткою респондентів, які мали корупційний досвід у кожній з них (особисто або знають про такий досвід від співробітників).

Оцінка частки представників бізнесу, які мали корупційний досвід, здійснювалася за такою самою методологією, як у дослідженні населення¹.

Рис. 2.27. Досвід взаємодії зі сферами та корупційний досвід²

Найнижчий рівень корупції зафіксовано у податкових органах: лише 13,2% з тих, хто контактували із податковою, заявили про виникнення корупційної ситуації у цій сфері. Одночасно податкові органи – це саме та сфера, з якою підприємці контактують найчастіше. Кожен четвертий респондент (26,3%) за останні 12 місяців зустрівся (або контактував іншим чином) з представниками податкових органів. Окрім податкової, підприємці найчастіше

¹ Максимальна похибка оцінки корупційного досвіду залежить від величини вибірки опитаних респондентів, які взаємодіяли (контактували) з відповідною сферою, та від показника корупційного досвіду і варіює від 3,6% до 9,7%

² Питання по кожній сфері:

- (1) «Чи доводилося Вам (як керівнику/ представнику підприємства)/ Вашому підприємству протягом останніх 12 місяців звертатись до ... за послугами ...?» («...зустрічатись (контактувати) з представниками ... органів ... з питань діяльності Вашого підприємства?»);
- (2) «Чи стикалися Ви (як керівник/ представник підприємства) з корупцією при зверненні до ... за послугами з (у)... протягом останніх 12 місяців – тобто Ви давали або від Вас вимагали хабаря, використовували зв'язки тощо?» («... при зустрічі (контакті) з представниками органів).

контактували із правоохоронцями (16,4%) та представниками контролюючих органів, як-от Екоінспекція, Держпродспоживслужба, пожежний нагляд, архітектурно-будівельний контроль тощо (17,5%).

Серед «лідерів» сфер за поширеністю корупції визначилися митниця та установи й організації, які надають послуги у сфері будівництва та земельних відносин. Про досвід корупції у цих сферах заявили 42,8% та 32,5% респондентів відповідно (від тих, хто звертався до цих сфер). Таким чином, корупційні ситуації частіше трапляються у сферах, з якими бізнес контактує відносно рідше.

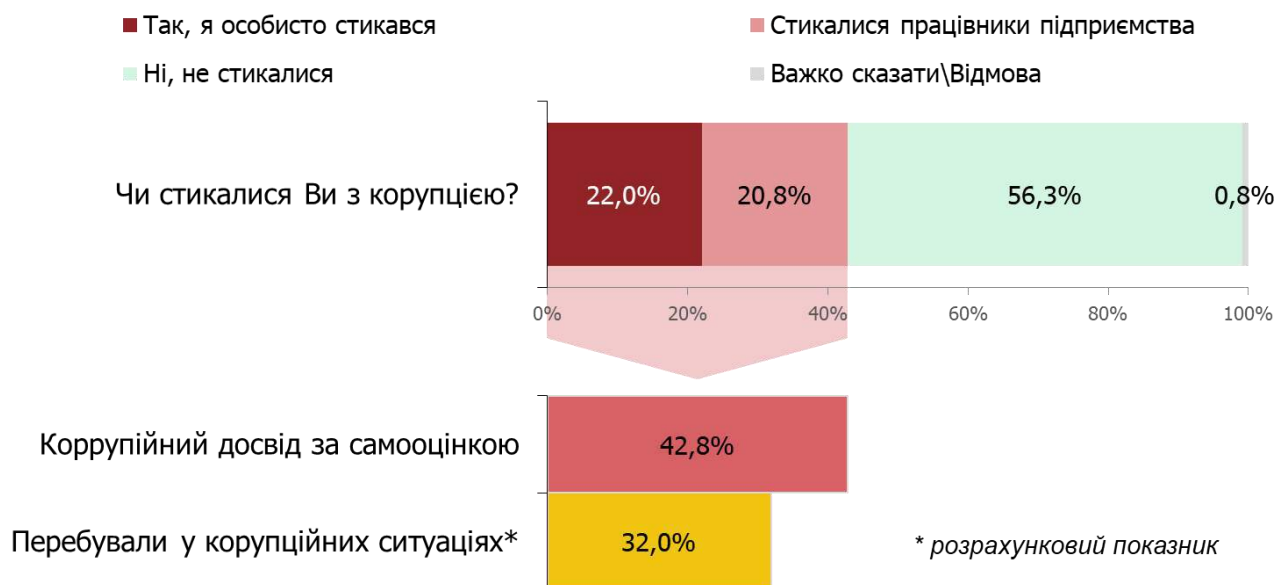
Надалі ми розглянемо кожну сферу та особливості корупційних ситуацій у ній детальніше.

Митниця

Контакти із представниками митних органів мали 8,0% українських підприємств.

Митниця посідає перше місце за поширеністю корупції. 42,8% респондентів заявили (при відповіді на пряме запитання), що стикалися з корупцією на митниці. Про перебування у конкретних контактних ситуаціях, що містили ознаки корупції, зазначили 32,0% респондентів. Однією з причин такої різниці в показниках може бути те, що перелік запропонованих корупційних ситуацій не повною мірою відображає можливі корупційні практики на митниці.

Рис. 2.28 Корупційний досвід у сфері загалом (% тих, хто взаємодіяв із сферою)¹

¹ Питання: «Чи стикалися Ви (як керівник/ представник підприємства)/ Ваше підприємство з корупцією при зустрічі (контакті) з представниками митних органів протягом останніх 12 місяців – тобто Ви давали або від Вас вимагали хабаря, використовували зв'язки тощо?»

Статистична похибка для показника корупційного досвіду за самооцінкою і розрахункового показника перебування у корупційних ситуаціях у цій сфері не перевищує $\pm 9,7\%$

Серед ситуацій, в яких може проявлятися корупційна складова, **перше місце** з великим відривом посідає **«подяка» за послуги із швидкого проходження митних формальностей і процедур** – цю ситуацію відзначив кожен третій (32,7%) з тих, хто мав контакти з митними органами. Це найвищий показник серед усіх ситуацій, які розглядалися у дослідженні бізнесу.

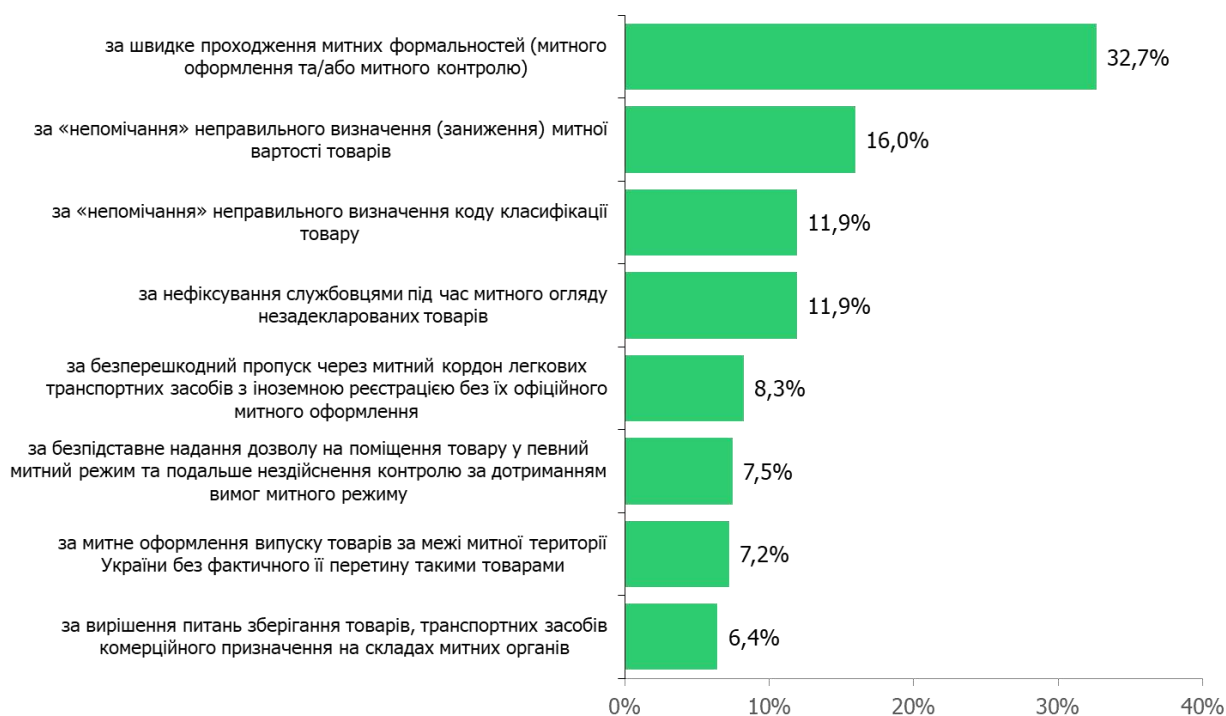
На другому місці із двократним відривом – корупційний спосіб вирішення питання щодо **«непомічання» заниженої митної вартості товару**. Таку ситуацію відзначили 16,0% респондентів.

Третє місце з однаковими показниками в 11,9% поділили ситуації, коли неофіційні платежі або послуги вимагалися або пропонувалися за **«непомічання» неправильного коду класифікації товарів та нефіксування незадекларованих товарів під час митного огляду**.

Решту ситуацій відзначили від 6,4% до 8,3% респондентів.

Рис. 2.29. Корупційний досвід у розрізі ситуацій, які могли виникати при зверненні (% тих, хто взаємодіяв із сферою)¹

Робили неофіційні платежі службовцю (грошові кошти або подарунки) або надавали йому послуги...

Через недостатню кількість відповідей про кожну корупційну ситуацію статистичний аналіз щодо того, хто саме був ініціатором (відвідувачі чи представники митних органів), провести не вдалося. Загалом **лише 2,7% підприємців виступили ініціаторами** корупційних відносин

¹ Питання: «Чи виникали у Вас/ працівників підприємства (як його представників) такі ситуації при зустрічі (контакті) з представниками митних органів?»

бодай в одній ситуації у цій сфері, це найнижчий показник серед інших сфер (серед тих, хто перебував у контактних корупційних ситуаціях, частка ініціаторів становить 8,5%).

Водночас 23,2% підприємців заявили про те, що від них вимагали гроші або послуги за вирішення тих чи інших питань. І це – найвищий показник з-посеред інших сфер (серед тих, хто перебував у контактних корупційних ситуаціях, частка тих, в кого вимагали гроші або послуги, становить 72,6%).

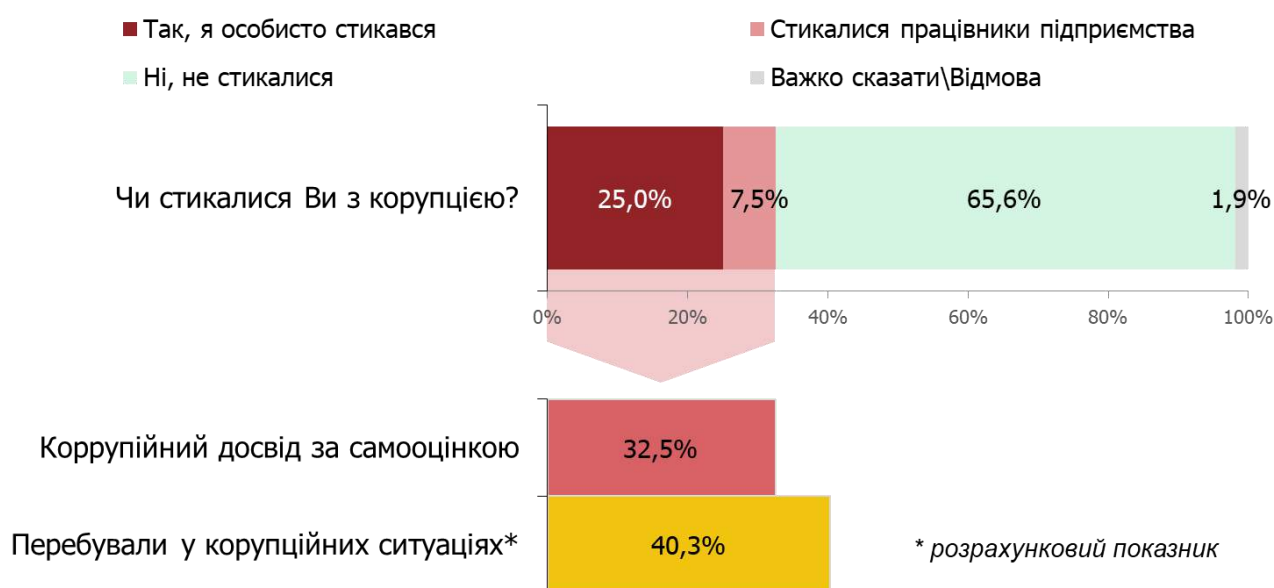
Будівництво та земельні відносини

У сфері будівництва та земельних відносин також зафіксовано **високий рівень корупції** при зверненнях бізнесу (наприклад, з питань приватизації, володіння приміщеннями або земельними ділянками). Загалом з такими питаннями *звертаються 12,8%* підприємств.

Заявили (при відповіді на пряме запитання), що *стикалися* з корупцією у цій сфері **32,5%** респондентів.

Про *перебування в конкретних контактних ситуаціях*, що містили ознаки корупції, заявили **40,3%** респондентів. Таким чином, частина ситуацій не усвідомлюється респондентами як потенційно корупційні.

Рис. 2.30. Корупційний досвід у сфері загалом (% тих, хто взаємодіяв із сферою)¹

У сфері будівництва та земельних відносин зафіксовано найбільшу кількість ситуацій, ознаки корупції в яких було зафіксовано понад 10% респондентами. Але на першому місці –

¹ Питання: «Чи стикалися Ви (як керівник/ представник підприємства) з корупцією при зверненні за послугами у сфері будівництва та земельних відносин протягом останніх 12 місяців – тобто Ви давали або від Вас вимагали хабаря, використовували зв'язки тощо?»

Статистична похибка для показника корупційного досвіду за самооцінкою і розрахункового показника перебування у корупційних ситуаціях у цій сфері не перевищує $\pm 7,6\%$

отримання дозволу на будівництво або реконструкцію. З корупцією у такій ситуації стикнулися **17,9%** респондентів (з тих, хто загалом звертався до цієї сфери).

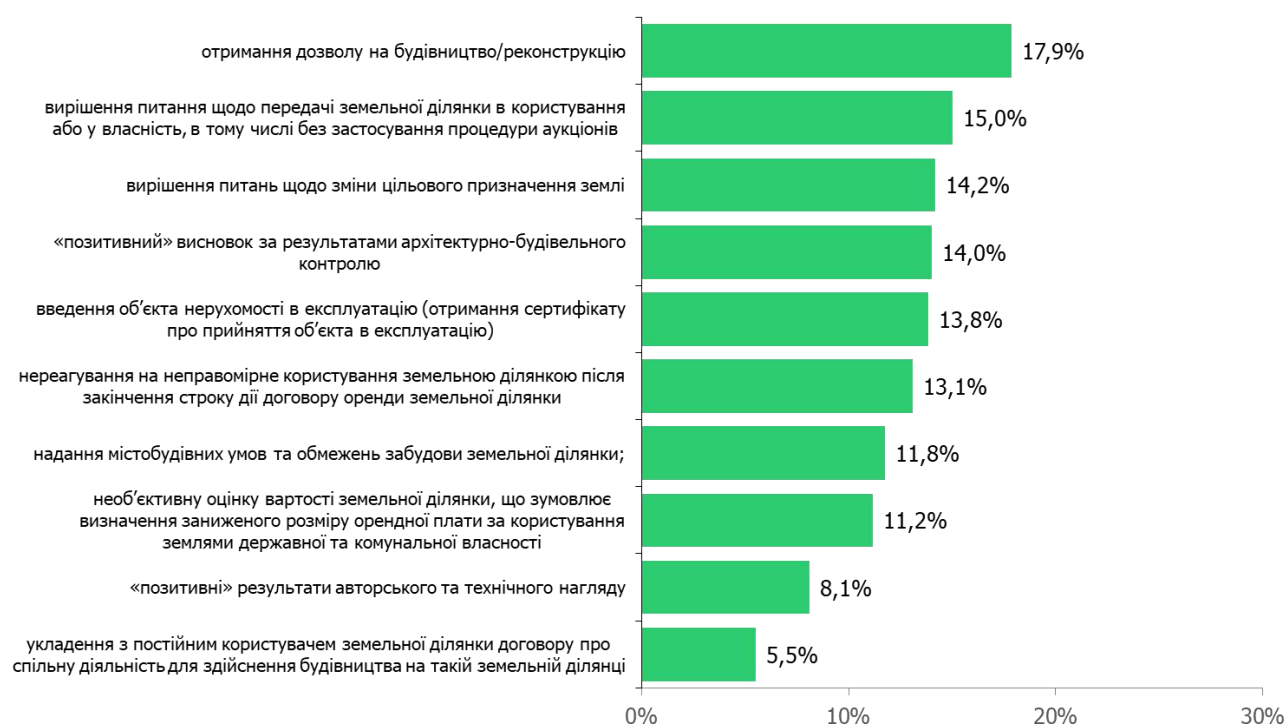
На другому місці – **вирішення питань передачі земельної ділянки у користування або власність:** 15,0% респондентів відмітили наявність певних корупційних практик.

Третє місце поділили три ситуації із показниками, близькими до 14%. Це вирішення питання про **зміну цільового призначення** землі; отримання «**позитивного**» **висновку** за результатами архітектурно-будівельного контролю; **отримання сертифікату** про введення об'єкта нерухомості в експлуатацію.

Найменше корупційне навантаження припадає на ситуацію укладення з постійним користувачем земельної ділянки договору про спільну діяльність для здійснення будівництва на такій земельній ділянці. Відзначили наявність ознак корупції в ній лише 5,5% від тих, хто звертався до цієї сфери.

Рис. 2.31. Корупційний досвід у розрізі ситуацій, які могли виникати при зверненні (% тих, хто взаємодіяв із сферою)¹

Робили неофіційні платежі службовцю (грошові кошти або подарунки) або надавали йому послуги за...

Через недостатню кількість відповідей про кожну корупційну ситуацію статистичний аналіз щодо того, хто саме був ініціатором (відвідувачі чи співробітники органів влади, установ та організацій, що надають послуги у сфері будівництва та земельних відносин), провести не вдалося. Загалом 8,5% підприємців виступили ініціаторами корупційних відносин бодай в одній ситуації у цій сфері. Це найвищий показник «ініціативності бізнесу» серед інших сфер (серед

¹ Питання: «Чи виникали у Вас/ працівників підприємства (як його представників) такі ситуації під час звернення за послугами у сфері будівництва та земельних відносин?»

тих, хто перебував у контактних ситуаціях, що містять ознаки корупції, частка «ініціативних» респондентів становить 21,1%).

Утім, службовці органів влади, установ та організацій, які надають послуги у сфері будівництва та земельних відносин, виступають ініціаторами корупційних відносин значно частіше. Про те, що від них вимагалися гроші або послуги за вирішення питання, сказали 22,4% опитаних (які контактували із цією сферою). Це один з найвищих показників серед інших сфер. Серед тих, хто перебував у контактних корупційних ситуаціях, про випадки вимагання хабарів заявляє 55,6% респондентів.

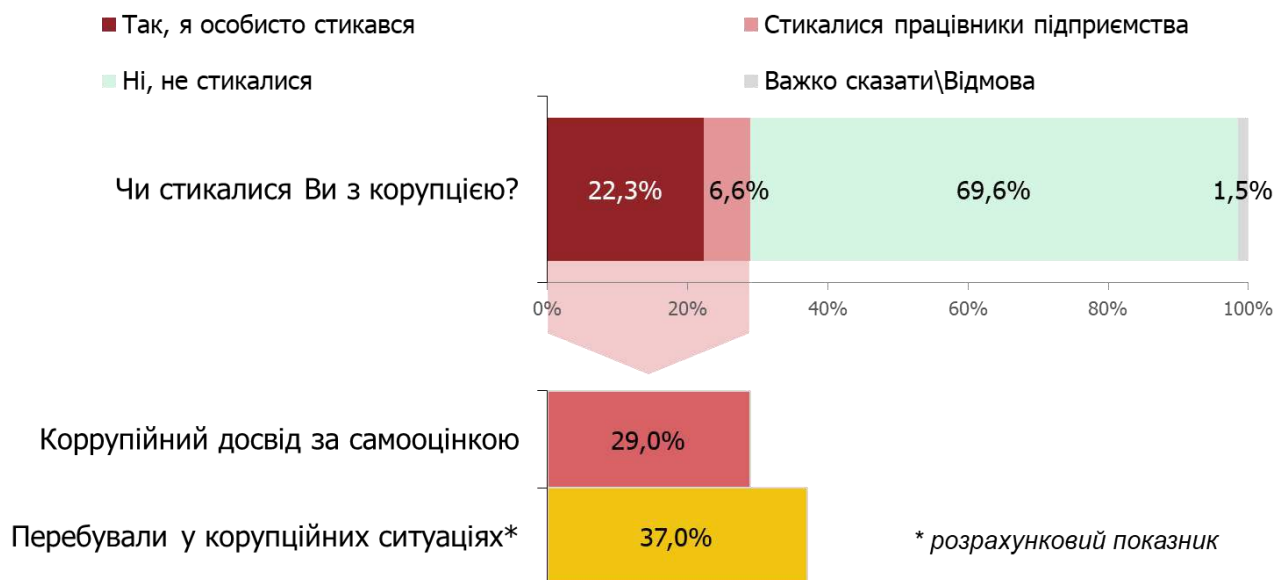
Послуги з підключення та обслуговування систем електро-, газо-, водопостачання та водовідведення

15,5% українських підприємств протягом останніх 12 місяців *зверталися* за послугами з підключення та обслуговування систем електро-, газо-, водопостачання та водовідведення.

На пряме запитання, чи *стикалися* з корупцією керівники або представники підприємства, ствердно відповіли **29,0%** респондентів.

А про *перебування в конкретних контактних ситуаціях*, що містили ознаки корупції, заявили **37,0%** респондентів.

Рис. 2.32. Корупційний досвід у сфері загалом (% тих, хто взаємодіяв із сферою)¹

¹ Питання: «Чи стикалися Ви (як керівник/ представник підприємства) з корупцією при зверненні до підприємств за послугами з підключення та обслуговування систем електро-, газо-, водопостачання та водовідведення протягом останніх 12 місяців – тобто Ви давали або від Вас вимагали хабаря, використовували зв'язки тощо?»

Статистична похибка для показника корупційного досвіду за самооцінкою і розрахункового показника перебування у корупційних ситуаціях у цій сфері не перевищує $\pm 6,8\%$

Серед ситуацій, які мали ознаки корупції (пропозиція або вимога неофіційних платежів чи подарунків службовцю або надання йому послуг), на перші позиції вийшли **послуги електропостачання**. Найчастіше корупційна складова проявляється при **підключенні нежитлових приміщень до електрики** (або погодження проектної документації для цього). Такі випадки відзначили 19,7% респондентів з тих, хто звертався за такими послугами. На другому місці – **непритягнення до відповідальності за порушення правил експлуатації електромережі** (відзначили 13,4% респондентів). На третьому – також **підключення до електромережі, але уже житлових будинків**. Цю ситуацію згадали 11,9% респондентів.

Щодо послуг газопостачання, то найвищий ризик корупції несе ситуація **підготовки документації з газопостачання** (або прискорення такої процедури). Цю ситуацію відзначили 8,9% респондентів.

Щодо водопостачання, то найбільш ризикована ситуація з точки зору корупції тут – встановлення, опломбування та реєстрація лічильників, її відзначили 7,8% респондентів з тих, хто загалом звертався за послугами у цій сфері.

Рис. 2.33. Корупційний досвід у розрізі ситуацій, які могли виникати при зверненні (% тих, хто взаємодіяв із сферою)¹

Робили неофіційні платежі службовцю (грошові кошти або подарунки) або надавали йому послуги за...

¹ Питання: «Чи виникали у Вас/ працівників підприємства (як його представників) такі ситуації під час звернення до таких підприємств?»

Через недостатню кількість відповідей про кожну корупційну ситуацію статистичний аналіз щодо того, хто саме був ініціатором (відвідувачі чи співробітники компаній-постачальників), провести не вдалося. Загалом 6,8% підприємців виступили ініціаторами корупційних відносин бодай в одній ситуації у цій сфері. Це один із найвищих показників. Серед тих, хто перебував у контактних корупційних ситуаціях, частка «ініціаторів» становить 18,3%.

Про те, що ініціаторами корупційних відносин виступають представники компаній-постачальників, доповідають 20,5% респондентів (або 55,2% з тих, хто перебував у контактних корупційних ситуаціях).

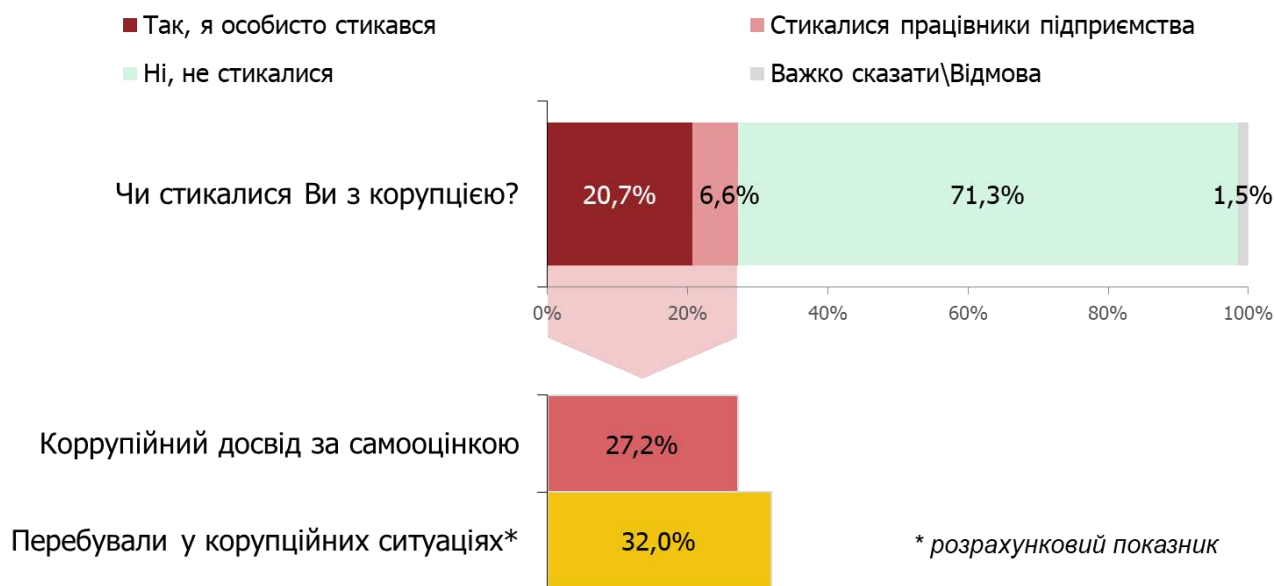
Діяльність правоохоронних органів із забезпечення законності та правопорядку, проведення досудового розслідування

16,4% опитаних представників бізнесу *зустрічалися* (контактували) з представниками правоохоронних органів (Національна поліція, Податкова міліція, СБУ, Державна прикордонна служба, прокуратура) з питань діяльності їхніх підприємств.

При відповіді на *пряме запитання*, чи *стикалися* ви з корупцією, ствердно відповіли **27,2%** респондентів.

Дещо більша частка опитаних (**32,0%**) згадали, що *перебували в конкретних корупційних контактних ситуаціях*.

Рис. 2.34. Корупційний досвід у сфері загалом (% тих, хто взаємодіяв із сферою)¹

¹ Питання: «Чи стикалися Ви (як керівник/ представник підприємства) з корупцією при зустрічі (контакті) з представниками правоохоронних органів протягом останніх 12 місяців – тобто Ви давали або від Вас вимагали хабаря, використовували зв'язки тощо?»

Статистична похибка для показника корупційного досвіду за самооцінкою і розрахункового показника перебування у корупційних ситуаціях у цій сфері не перевищує $\pm 6,4\%$

У списку ситуацій, які мають корупційне навантаження при спілкуванні із правоохоронними органами, чітко виділяється «лідер»: це хабарі за **нестворення перешкод для діяльності підприємств**. Про такий досвід заявляють **18,2%** з тих, хто стикнувся із діяльністю правоохоронних органів загалом. Друге місце (з майже двократним розривом) посідають дві ситуації: корупційні практики стосуються **сприяння в проведенні швидкого та об'єктивного розслідування злочину, в якому підприємство зазнало збитків (10,2%),** та **уникнення або зменшення відповідальності за адміністративне правопорушення, скоєне представниками підприємства (9,8%)**.

Решту ситуацій в аспекті корупційного навантаження відзначили значно менше респондентів (від 5,5% до 2,1% від тих, хто мав досвід спілкування із правоохоронними органами).

Рис. 2.35. Корупційний досвід у розрізі ситуацій, які могли виникати при зверненні (% тих, хто взаємодіяв із сферою)¹

Робили неофіційні платежі правоохоронцю (грошові кошти або подарунки) або надавали йому послуги...

Через недостатню кількість відповідей про кожну корупційну ситуацію статистичний аналіз щодо того, хто саме був ініціатором (відвідувачі чи співробітники правоохоронних органів), провести не вдалося. Загалом 7,0% підприємців виступили ініціаторами корупційних відносин бодай в одній ситуації у цій сфері (серед тих, хто перебував у контактних корупційних ситуаціях, ця частка становить 22%).

¹ Питання: «Чи виникали у Вас/ працівників підприємства (як його представників) такі ситуації при зустрічі (контакті) з представниками правоохоронних органів?»

Удвічі більше респондентів зазначають, що ініціаторами корупційних відносин виступали самі правоохоронці: про це кажуть 16,1% від тих, хто контактував із сферою і 50,4% від тих, хто перебував у контактних корупційних ситуаціях).

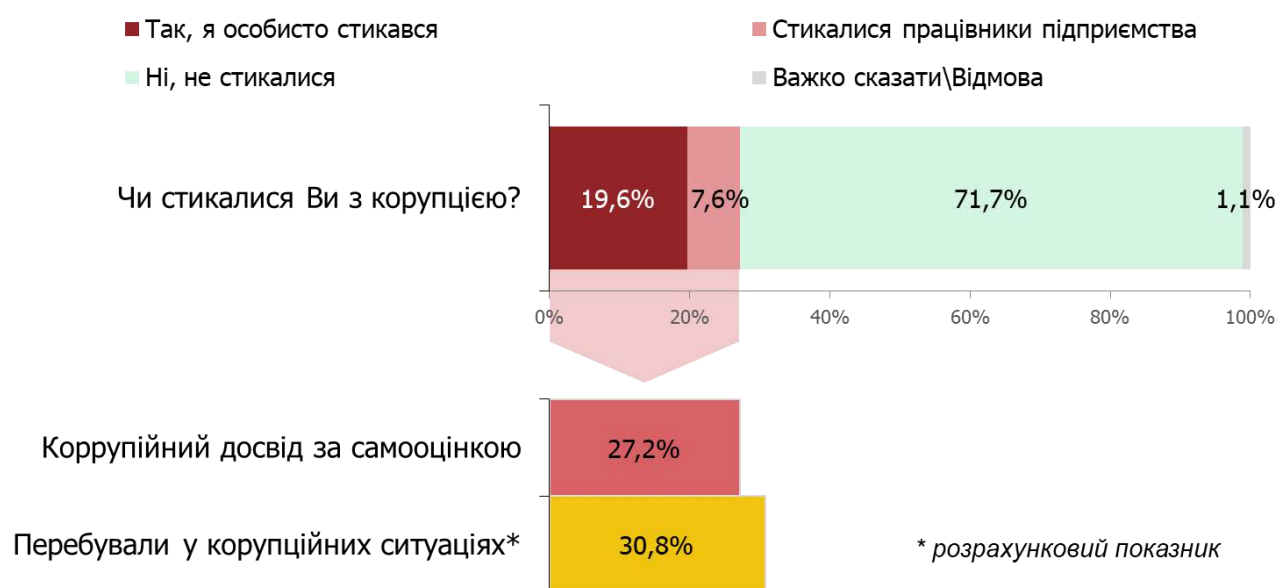
Контроль і нагляд за підприємницькою діяльністю

Про наявність досвіду спілкування з представниками контролюючих органів (Екоінспекція, Держпродспоживслужба, пожежний нагляд, архітектурно-будівельний контроль тощо) заявили **17,5%** опитаних підприємців.

При відповіді на *пряме запитання*, чи *стикалися з корупцією* респонденти, ствердно відповіли **27,2%** респондентів.

При аналізі корупційних епізодів частка респондентів, які пригадали, що перебували в *конкретних контактних ситуаціях*, що містили ознаки корупції, охоплює **30,8%** респондентів.

Рис. 2.36. Корупційний досвід у сфері загалом (% тих, хто взаємодіяв із сферою)¹

Серед усіх контролюючих органів за рейтингом ризику корупційності **перше місце посідають «пожежники»** – наявність корупційних правопорушень при контактах із представниками Державної служби України з надзвичайних ситуацій (контроль у сфері пожежної та техногенної безпеки) підтвердили **14,0%** з тих, хто контактував із представниками контролюючих органів.

На другому місці – контакти із представниками **Державної архітектурно-будівельної інспекції (ДАБІ)** або **Державної інспекції архітектури та містобудування України**

¹ Питання: «Чи стикалися Ви (як керівник/ представник підприємства)/ Ваше підприємство з корупцією при зустрічі (контакті) з представниками контролюючих органів протягом останніх 12 місяців – тобто Ви давали або від Вас вимагали хабаря, використовували зв'язки тощо?»

Статистична похибка для показника корупційного досвіду за самооцінкою і розрахункового показника перебування у корупційних ситуаціях у цій сфері не перевищує $\pm 6,2\%$

(ДІАМ). Робили неофіційні платежі (грошові кошти або подарунки) або надавали послуги представникам цих органів влади **10,5%** респондентів.

Такі корупційні практики мали місце при контактах із представниками Державної податкової служби для 9,3% респондентів, з представниками Державної служби з питань праці та Державної екологічної інспекції – для 7,3% респондентів.

Решту контролюючих органів у контексті корупційного забарвлення контакту згадали 3,4% або менше респондентів.

Рис. 2.37. Корупційний досвід у розрізі ситуацій, які могли виникати при зверненні (% тих, хто взаємодіяв із сферою)¹

Робили неофіційні платежі (грошові кошти або подарунки) або надавали послуги представникам...

Через недостатню кількість відповідей про кожну корупційну ситуацію статистичний аналіз щодо того, хто саме був ініціатором (відвідувачі чи представники контролюючих органів), провести не вдалося. Загалом 3,6% підприємців виступили ініціаторами корупційних відносин бодай в одній ситуації у цій сфері (серед тих, хто перебував у конкретних контактних ситуаціях, що містили ознаки корупції, ця частка становила 11,6%) – це один із найнижчих показників серед інших сфер.

А от про те, що представники контролюючих організацій виступали ініціаторами створення корупційних ситуацій, каже **вшестеро більше** респондентів: 21,9% серед тих, хто взагалі контактував із сферою, і 71,3% з тих, хто перебував у конкретних контактних ситуаціях. Це один із найбільших показників серед інших сфер.

¹ Питання: «Чи виникали у Вас/ працівників підприємства (як його представників) такі ситуації при зустрічі (контакті) з представниками контролюючих органів?»

Судова система

Із судовою системою (тобто з представниками судових органів або органів виконання судових рішень) стикалися **12,8%** підприємців.

При відповіді на *пряме запитання*, чи стикалися вони з корупцією, ствердно відповіли **19,0%** підприємців.

А от про *перебування в конкретних контактних ситуаціях*, що містили ознаки корупції, повідомили **27,8%** респондентів, що у півтора раза більше. Очевидно, що частина досвіду не усвідомлюється респондентами як потенційно корупційний.

Рис. 2.38. Корупційний досвід у сфері загалом (% тих, хто взаємодіяв із сферою)¹

Серед ситуацій, в яких може відбуватися контакт підприємства із судовою системою, перше місце за корупційною навантаженістю посідає **судовий розгляд господарських справ**, стороною в яких є підприємство. 16,2% респондентів з тих, хто стикався із судовою системою, заявили про наявність ознак корупції саме у такій ситуації.

Друге-третє місце поділили аж чотири ситуації із показниками 8,1% – 9,4%. Це ситуації, пов'язані із **виконанням або невиконанням судових рішень (на користь підприємства)**, їх зазначили 9,4% та 9,3% респондентів відповідно; з пропозицією чи вимаганням хабарів за послуги, пов'язані з судовим розглядом адміністративних справ щодо визнання протиправними нормативно-правового або індивідуального акта (рішення), дій чи бездіяльності органу влади чи його посадової особи та за зняття арешту з майна,

¹ Питання: «Чи стикалися Ви (як керівник/ представник підприємства)/ Ваше підприємство з корупцією при зустрічі (контакті) з представниками судових органів або органів виконання судових рішень протягом останніх 12 місяців – тобто Ви давали або від Вас вимагали хабаря, використовували зв'язки тощо?»

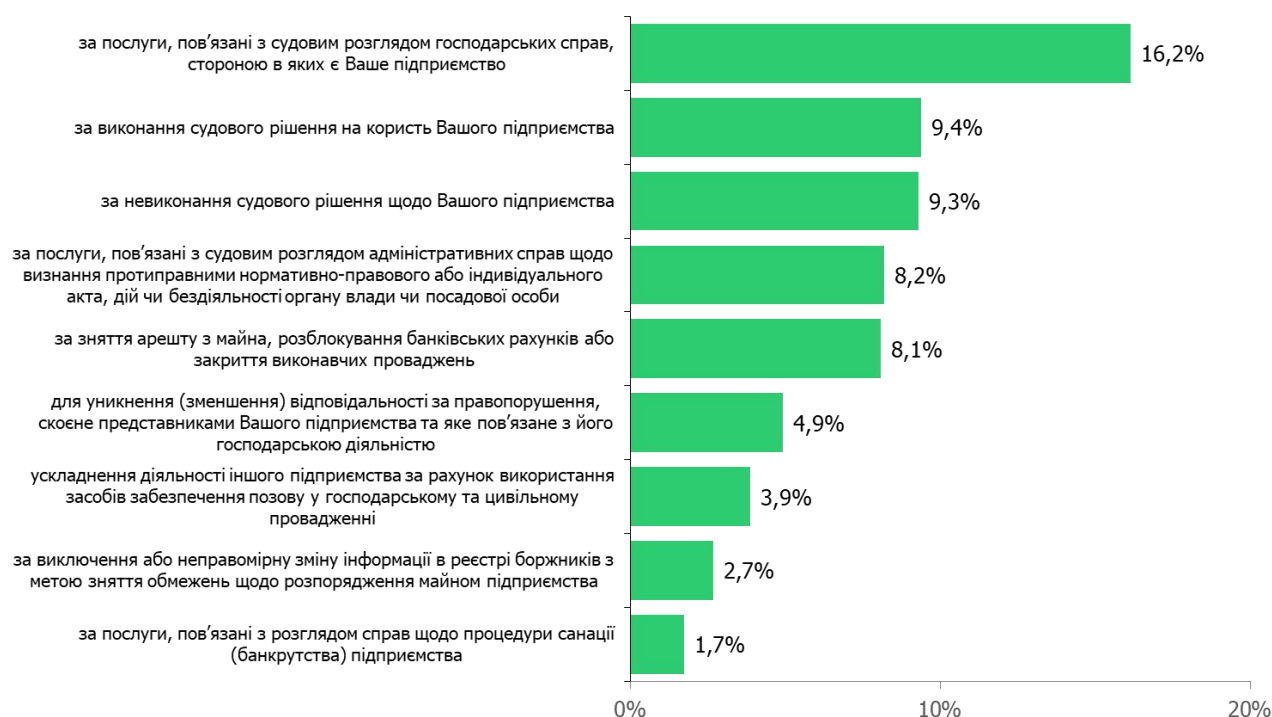
Статистична похибка для показника корупційного досвіду за самооцінкою і розрахункового показника перебування у корупційних ситуаціях у цій сфері не перевищує $\pm 7,0\%$

розблокування банківських рахунків або закриття виконавчих проваджень (їх відзначили 8,2% та 8,1% респондентів відповідно).

Решту ситуацій відзначили менше 5% респондентів.

Рис. 2.39. Корупційний досвід у розрізі ситуацій, які могли виникати при зверненні (% тих, хто взаємодіяв із сферою)¹

Робили неофіційні платежі службовцю (грошові кошти або подарунки) або надавали йому послуги...

Через недостатню кількість відповідей про кожну корупційну ситуацію статистичний аналіз щодо того, хто саме був ініціатором (відвідувачі чи представники судової системи), провести не вдалося. Загалом 4,7% підприємців виступили ініціаторами корупційних відносин бодай в одній ситуації у цій сфері (або 17% серед тих, хто перебував у контактних корупційних ситуаціях).

За словами респондентів, співробітники судових органів виступають ініціаторами корупційних відносин більше ніж удвічі частіше: про те, що він них вимагали гроші або послуги, кажуть 11,8% опитаних, які контактували із судовою системою, або 42,3% тих, перебував у контактних корупційних ситуаціях.

¹ Питання: «Чи виникали у Вас/ працівників підприємства (як його представників) такі ситуації при зустрічі (контакті) з представниками судових органів або органів виконання судових рішень?»

Діяльність податкових органів

Податківці – це ті представники держави, з якими підприємці контактують найчастіше. Майже кожний четвертий респондент – представник бізнесу (26,3%) мав досвід відвідин (або інших контактів) із представниками податкових органів з питань діяльності підприємства.

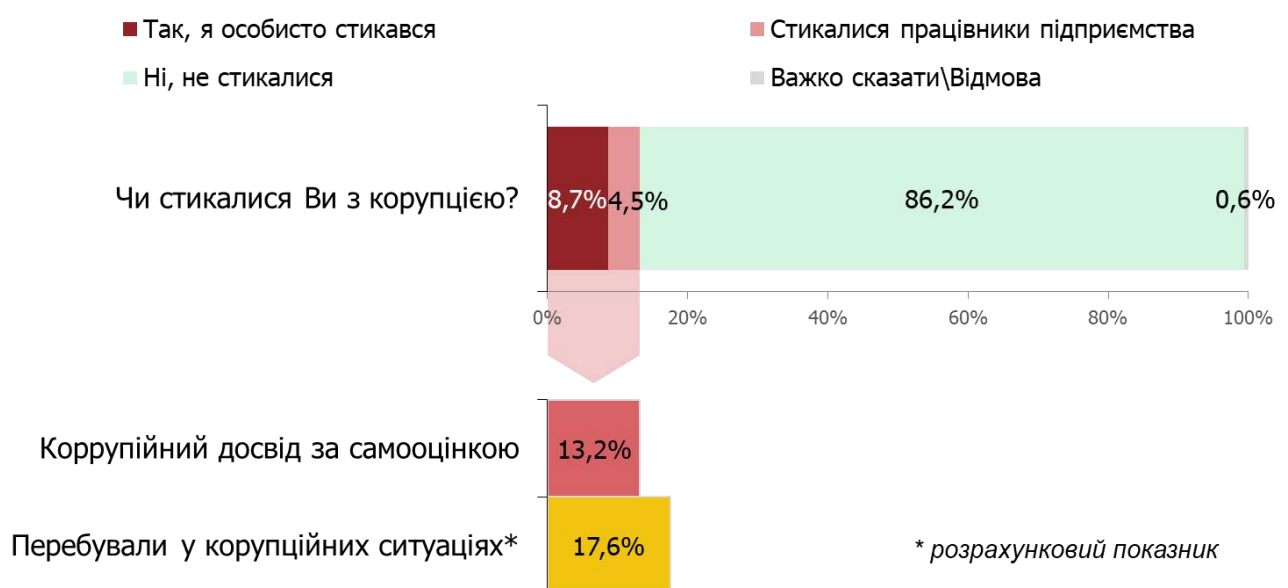
Про те, що вони стикалися із корупцією при таких контактах, заявили **13,2%** респондентів (ствердна відповідь на пряме питання).

У цілому про перебування в конкретних контактних ситуаціях, що містили ознаки корупції, зазначили **17,6%** респондентів.

Ураховуючи часті контакти підприємців з цією сферою, позитивним є сигнал, що рівень корупції у податкових органах найнижчий: це найкращий показник серед усіх сфер, які досліджувалися.

Аналіз корупційних практик у цій сфері потребує окремого дослідження, враховуючи виявлений доволі низький показник корупційного досвіду. Імовірно певна частка респондентів, уникала зазначати, що стикалася з корупцією як керівник/ представник підприємства, розуміючи, що таким чином свідчить про наявність «легалізованих» (схвалених) ним корупційних практик у відносинах з податковими органами.

Рис. 2.40. Корупційний досвід у сфері загалом (% тих, хто взаємодіяв із сферою)¹

¹ Питання: «Чи стикалися Ви (як керівник/ представник підприємства)/ Ваше підприємство з корупцією при зустрічі (контакті) з представниками податкових органів протягом останніх 12 місяців – тобто Ви давали або від Вас вимагали хабаря, використовували зв'язки тощо?»

Статистична похибка для показника корупційного досвіду за самооцінкою і розрахункового показника перебування у корупційних ситуаціях у цій сфері не перевищує $\pm 4,1\%$

Серед ситуацій, які несуть найбільше корупційне навантаження, перше місце поділяють **відшкодування ПДВ (8,5%)** та **супровід податкового адміністрування підприємства (8,2%)**.

Друге місце – ситуація **отримання позитивних результатів податкової перевірки** – її відзначили 5,8% респондентів, які мали досвід спілкування з податківцями.

Про решту ситуацій повідомили 3% або менше респондентів.

Рис. 2.41. Корупційний досвід у розрізі ситуацій, які могли виникати при зверненні (% тих, хто взаємодіяв із сферою)¹

Робили неофіційні платежі службовцю (грошові кошти або подарунки) або надавали йому послуги...

Через недостатню кількість відповідей про кожну корупційну ситуацію статистичний аналіз щодо того, хто саме був ініціатором (відвідувачі чи податківці), провести не вдалося. Загалом 4,0% підприємців виступили ініціаторами корупційних відносин бодай в одній ситуації у цій сфері (серед тих, хто перебував у контактних корупційних ситуаціях, ця частка становить 22,8%).

За словами респондентів, самі податківці виступають ініціаторами корупційних ситуацій удвічі частіше. Про те, що від них вимагали гроші або послуги за «вирішення питання», кажуть 9,5% усіх, хто контактував із сферою, або 54% від тих, хто перебував у контактних корупційних ситуаціях).

¹ Питання: «Чи виникали у Вас/ працівників підприємства (як його представників) такі ситуації при зустрічі (контакті) з представниками податкових органів?»

Узагальнена таблиця щодо дослідження корупційного досвіду бізнесу в сферах

Таблиця 2.2

Сфера	Корупційний досвід за самооцінкою*	Перебували в корупційних ситуаціях*			% респондентів, які стикалися зі сферою
		% респондентів	% респондентів, які виступали ініціаторами корупційних відносин	% респондентів, для яких корупційна ситуація виникла у зв'язку з вимогою	
Митниця (митний контроль, оформлення митних документів для суб'єктів бізнесу)	42,8% ±9,7	32,0% ±9,2	2,7% ±3,2	23,2% ±8,3	8,0% ±1,5
Будівництво та земельні відносини	32,5% ±7,2	40,3% ±7,6	8,5% ±4,3	22,4% ±6,4	12,8% ±1,9
Послуги з підключення та обслуговування систем електро-, газо-, водопостачання та водовідведення, крім послуг, пов'язаних з поточними розрахунками	29,0% ±6,4	37,0% ±6,8	6,8% ±3,6	20,5% ±5,7	15,5% ±2,0
Діяльність правоохоронних органів із забезпечення законності та правопорядку, проведення досудового розслідування	27,2% ±6,2	32,0% ±6,4	7,0% ±3,5	16,1% ±5,1	16,4% ±2,1
Контроль і нагляд за підприємницькою діяльністю	27,2% ±6,0	30,8% ±6,2	3,6% ±2,5	21,9% ±5,6	17,5% ±2,1
Судова система (у т.ч. виконання судових рішень)	19,0% ±6,1	27,8% ±7,0	4,7% ±3,3	11,8% ±5,0	12,8% ±1,9
Діяльність податкових органів	13,2% ±3,6	17,6% ±4,1	4,0% ±2,1	9,5% ±3,1	26,3% ±2,5

* % розраховано від кількості тих респондентів, які стикалися зі сферою

РОЗДІЛ 3. ІНТЕГРАЛЬНІ ПОКАЗНИКИ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

У межах цього дослідження збиралися дані для розрахунку індикаторів державної антикорупційної політики (1 – 3), а також для додаткових індикаторів ефективності системи запобігання і протидії корупції (4, 5) відповідно до Методики стандартного опитування щодо корупції в Україні:

1. Частка населення (представників бізнесу), яка негативно ставиться до корупційних проявів.
2. Частка населення (представників бізнесу), яка мала власний корупційний досвід.
3. Частка населення (представників бізнесу), яка спроможна бути викривачем корупції.
4. Частка населення (представників бізнесу), яка схвалює діяльність викривачів.
5. Частка населення, яка належно обізнана з гарантіями правового захисту викривачів.

У 2021 році підхід до індикаторів був змінений, а їхня кількість збільшена. Оскільки ці індикатори цінні саме через можливість оцінювати зміни в країні, показники для минулих років були перераховані відповідно до нової методики там, де це було можливо.

Індикатор 1. Частка населення (представників бізнесу), яка негативно ставиться до корупційних проявів

Метою антикорупційної політики є збільшення частки населення, яка негативно ставиться до корупційних проявів. Цей індикатор вимірюється не через пряме питання, чи подобається або не подобається корупція, оскільки тоді б респонденти давали соціально бажані відповіді і дані були б необ'єктивними. Замість цього у дослідженні було використано метод «прожективних ситуацій», тобто *респондентам (як населенню, так і підприємцям) пропонувалась уявна ситуація отримання адміністративної послуги в органах державної влади чи місцевого самоврядування.*

«Уявіть таку ситуацію. Ви звернулись до державної установи за довідкою, яка вам терміново необхідна для вирішення особистої справи. Вам повідомили, що термін її виготовлення — 30 днів, але Вам вона потрібна у найкоротший термін. Коли Ви вийшли з кабінету, то випадкова людина в коридорі Вам розповіла, що його сусід отримав таку довідку наступного дня, сплативши 1000 гривень керівнику відділу, який видає такі довідки. Якими, ймовіріше за все, були б Ваші дії в такій ситуації?»

Респондентам пропонувалась можливість обрати найбільш імовірний варіант вирішення проблеми, що могла виникнути (нижче наведені формулювання з віяла відповідей):

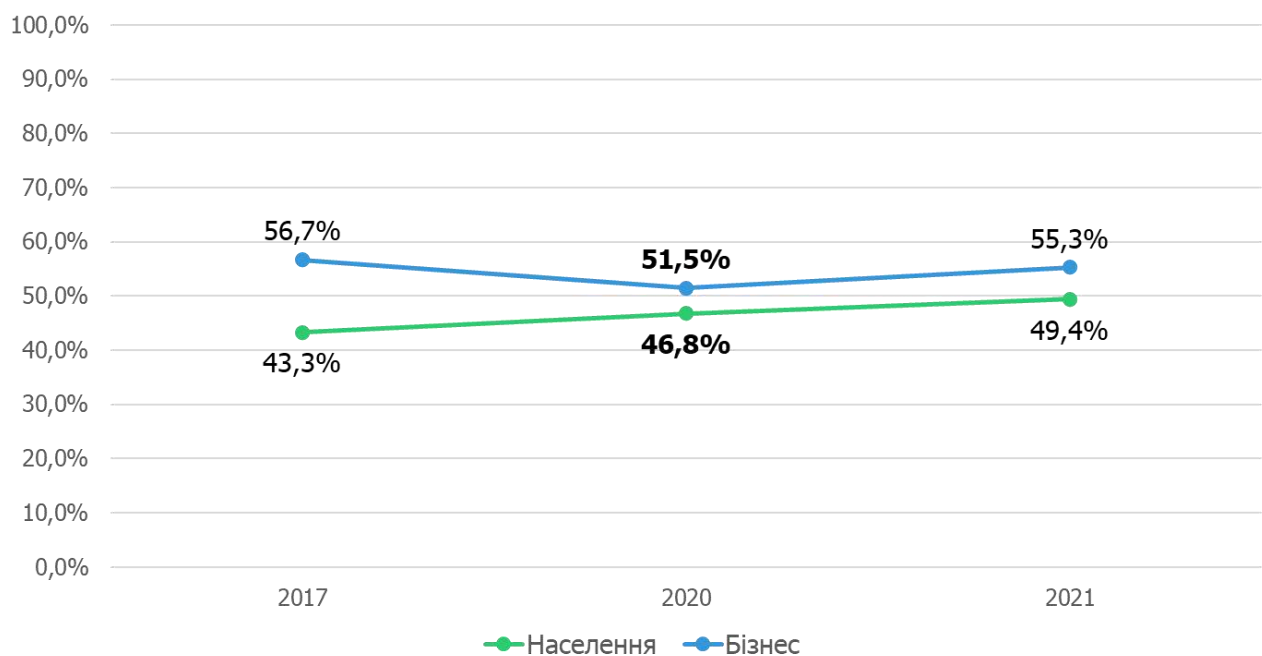
1. «Буду чекати 30 днів»
2. «Сплатив би 1000 гривень, але не маю коштів для цього»
3. «Шукав би знайомих чи близьких, як б допомогли пришвидшити отримання довідки»

4. «Сплатив би 1000 гривень»
5. «Написав би скаргу про корупцію в установі до органу вищого рівня»
6. «Написав би заяву до правоохоронних органів»
7. «Звернувся б до ЗМІ (надав журналістам ці факти)»

Інформація та відповідні кількісні показники щодо **виявлення негативного ставлення** респондентів до корупційних проявів отримана за результатами аналізу даних щодо їхньої *відмови від корупційної моделі вирішення проблеми* в зазначеній прожективній ситуації.

До категорії людей, яка відмовляється від корупційної моделі поведінки, визначаються ті, що обрали варіанти відповіді 1 (очікування за правилами) або 5 – 7 (викривають корупцію), і при цьому не обирають корупційний шлях вирішення проблеми (варіанти 2 – 4).

Рис. 3.1. Індикатор 1. Частка населення (представників бізнесу) , яка негативно ставиться до корупційних проявів

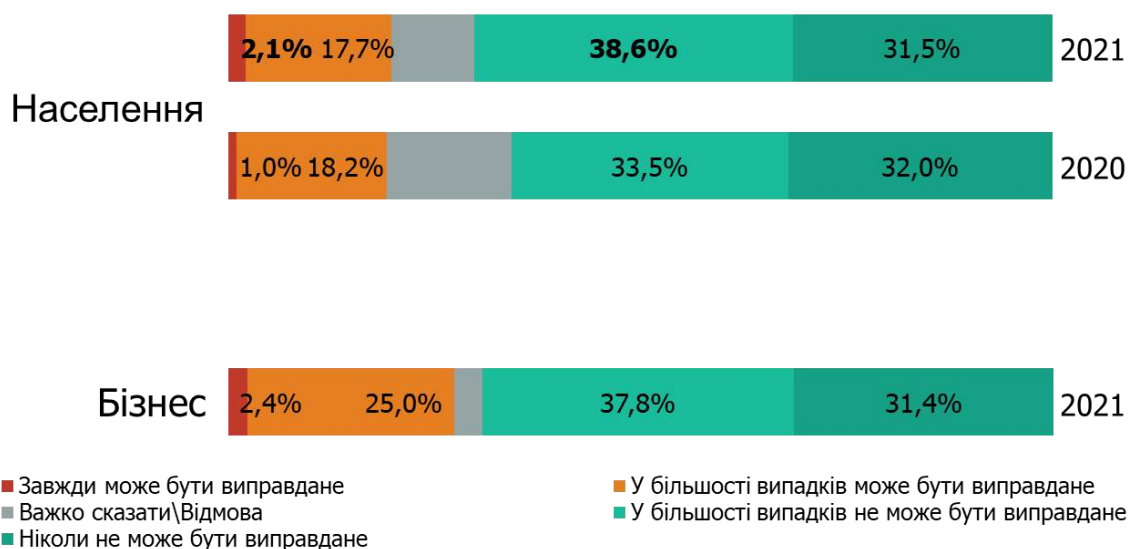

У 2021 році приблизно **половина** як населення, так і представників бізнесу **має негативне ставлення до корупції**. Серед населення індикатор 1 статистично значущо **зріс** із 43,4% у 2017 році до 46,8% у 2020 році, і спостерігається тенденція до зростання і у 2021 році (49,4%). Серед підприємців індикатор **знизився** у 2020 році до 51,5%, проте відновився до 55,3% у 2021 році. При цьому у всі досліджувані роки **значення індикатора** було **кращим серед українського бізнесу**, ніж серед населення.

Спостерігаються певні регіональні розбіжності у цьому показнику серед *населення*: найнижчі значення зафіксовані у Центральному (45,2%) та Східному (40,2%) регіонах. Також жінки дещо гірше ставляться до корупції, ніж чоловіки: 51,2% проти 47,2% відповідно. Серед різних вікових категорій найкращий показник негативного ставлення до корупційних проявів у людей старше за 60 років: 64,1%.

Хоча індикатор 1 і базується на прожективній ситуації, він доповнюється *прямим запитанням* для визначення частки респондентів, яка не виправдовує застосування корупційних практик для вирішення справ, важливих для громадян/ підприємств (див. рис. 3.2).

Рис. 3.2. Виправдування надання хабаря, неофіційних послуг або подарунка, якщо це необхідно для вирішення важливої справи¹

Близько третини і *населення* (31,5%), і представників *бізнесу* (31,%) вважають, що корупційний шлях вирішення справ **ніколи не може бути виправданим**. Для населення немає статистично значущих змін з попереднім дослідженням (32%).

Індикатор 2. Частка населення (представників бізнесу), яка мала власний корупційний досвід

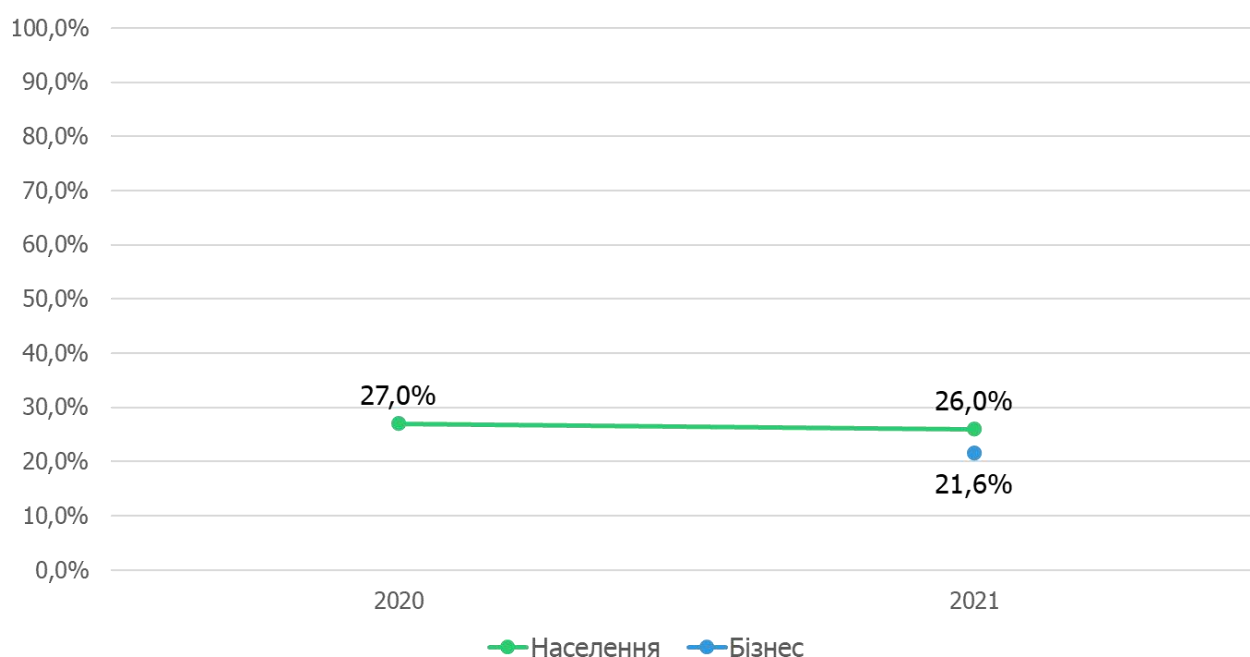
Метою антикорупційної політики є зменшення частки людей, які мали власний корупційний досвід. Для визначення індикатора використовується *пряме питання* щодо *самооцінки респондентами їхньої залученості до корупції*: чи стикалися вони з корупцією (давали або від них вимагали хабар, використовували зв'язки тощо) за останні 12 місяців, особисто або членами родини (чи працівниками підприємства в його інтересах в опитуванні бізнесу). Результати за цим показником відображають самосприйняття власного корупційного досвіду населенням/ підприємцями, тобто носять суб'єктивний «повідомчий» характер і можуть відрізнятися від реальних оцінок їхньої залученості до корупції (якщо аналізувати певні ситуації на предмет наявності корупційної складової відповідно до законодавства).

Цей показник становить **26%** у 2021 році (статистично незначуща зміна порівняно з 27% у попередньому році) серед *населення* і **21,6%** серед *бізнесу* (див. рис. 3.3). Значно більше за

¹ Питання: «На Вашу думку, чи може надання хабаря, неофіційних послуг або подарунка бути виправданим, якщо це необхідно для вирішення важливої для Вас справи?»

середнє по Україні про корупційний досвід повідомляють мешканці великих міст понад півмільйона населення (35,2%), а також Північного регіону (30,6%). Менше – мешканці Центрального (22,5%) та Східного (23,9%), а серед вікових категорій найменше про корупційний досвід повідомляють люди старше за 60 років (20,7%).

Рис. 3.4. Індикатор 2. Частка населення (представників бізнесу), яка мала власний корупційний досвід

Якщо ж, відповідно до вищенаведеного, узагальнювати корупційний досвід через окремі сфери (див. розділ 2), тобто заглибитися в питання, а не використовувати лише одне пряме, показник корупційного досвіду склав би 33,8% для населення та 17,4% – для підприємців.

Індикатор 3. Частка населення (представників бізнесу), яка спроможна бути викривачем корупції

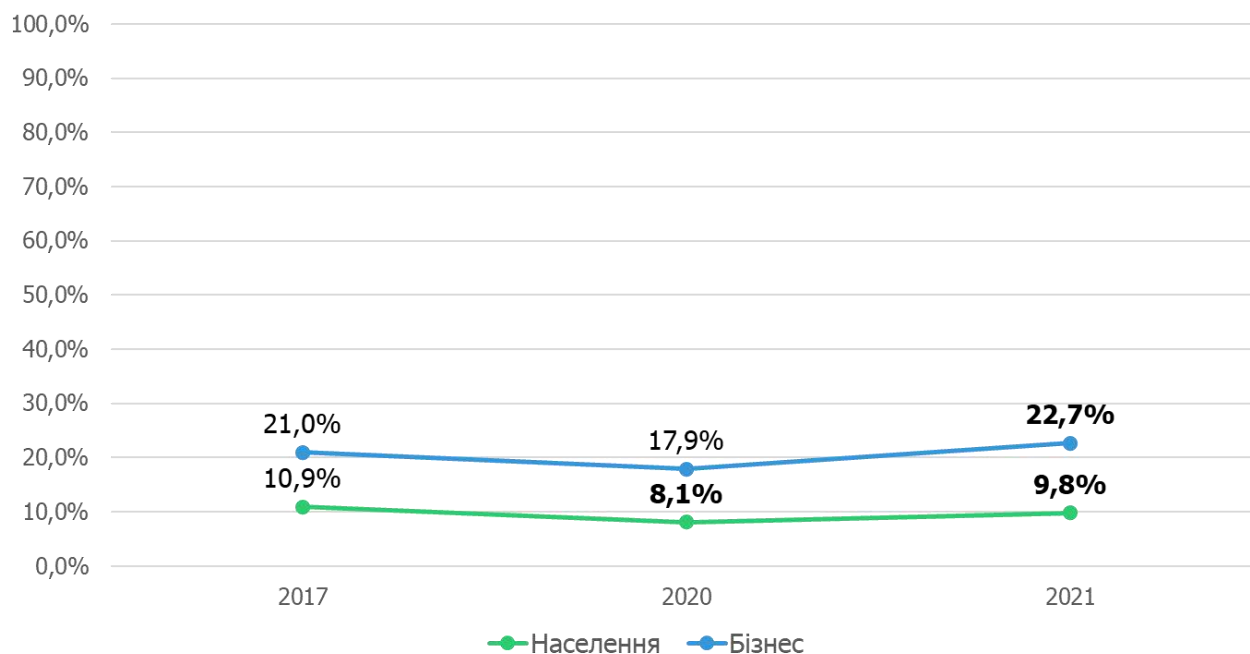
Метою антикорупційної політики є зростання кількості громадян, готових *повідомляти про факти корупційних проявів* (індикатор 3.1), а також *громадян, які заявили про факти корупції, що мали стосовно них місце, компетентним органам* (індикатор 3.2).

Для визначення індикатора 3.1 використовується прожективна ситуація як і в індикаторі 1, проте визначається **частка людей, яка вибрала викривальну модель поведінки** (варіанти відповіді: 5. «Написав би скаргу про корупцію в установі до органу вищого рівня», 6. «Написав би заяву до правоохоронних органів» або 7. «Звернувся б до ЗМІ (надав журналістам ці факти)»).

Індикатор 3.1 у 2021 році **зріс** як серед *населення* (до 9,8%), так і серед *представників бізнесу* (22,7%) порівняно з 2020 роком, коли було його падіння, проте не змінився суттєво порівно з

2017 роком (див. рис. 3.3). При цьому **бізнес зберігає готовність повідомляти про корупцію значно більше, ніж населення.**

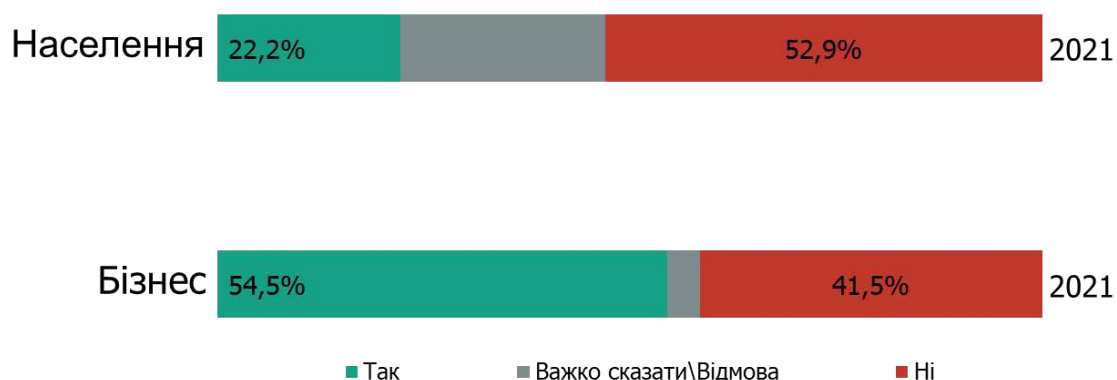
Рис. 3.5. Індикатор 3.1. Частка населення (представників бізнесу), готова повідомляти про факти корупційних проявів

Серед мешканців Східного регіону спостерігається дещо більша готовність повідомляти про корупцію (12,6%), ніж серед мешканців інших регіонів. Також вона дещо більша серед чоловіків (11,9%), ніж серед жінок (8,1%).

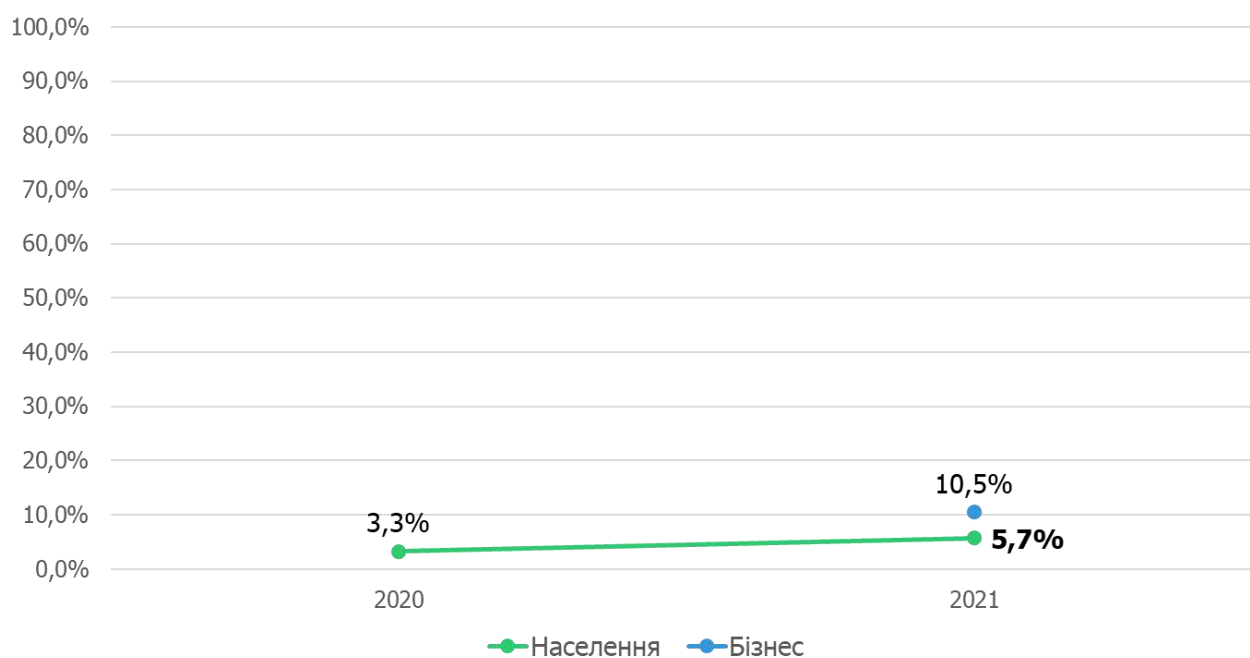
Пряме запитання («Чи подали б Ви скаргу до органів влади або до правоохоронних органів в зв'язку з випадком корупції?») показує **значно більшу частку потенційних викривачів**, але цей показник може бути викривленим через соціальну бажаність відповіді «так»: серед населення таких 22,2%, а серед бізнесу навіть більше ніж половина – 54,5%.

Рис. 3.6. Готовність подати скаргу до органів влади або до правоохоронних органів у зв'язку з випадком корупції (пряме запитання)

Індикатор 3.2 визначається як частка тих, хто повідомив про те, що, зіткнувшись з корупційною ситуацією, *подав скаргу до органів влади або до правоохоронних органів* (пряме запитання). Це показник вкрай **низький: 5,7%** серед *населення*, проте це значуще зростання порівняно з 2020 роком (3,3%). Серед представників *бізнесу* ж цей показник **майже удвічі більший за населення – 10,5%**.

Рис. 3.7. Індикатор 3.2. Частка населення (представників бізнесу), яка заявила про факти корупції, що мали стосовно них місце, компетентним органам

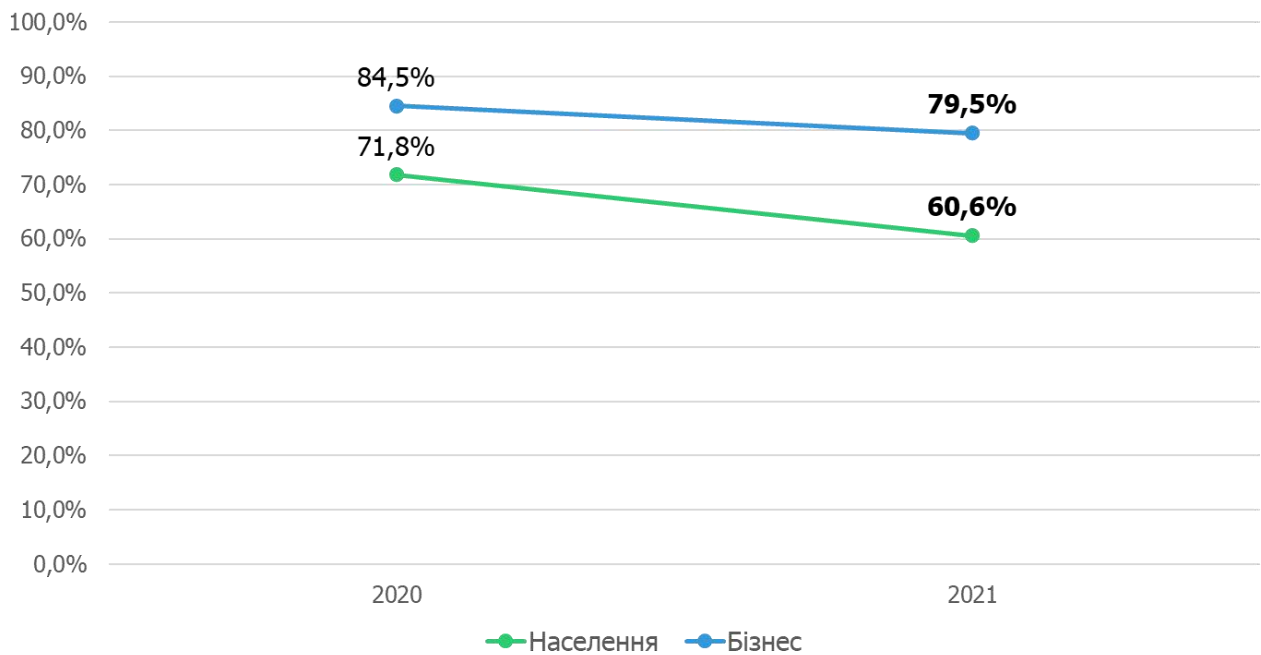
Індикатор 4. Частка населення (представників бізнесу), яка схвалює діяльність викривачів

Метою антикорупційної політики є сформована повага до викривачів як відповідальних громадян. Відповідний індикатор 4 визначається через пряме запитання «*Яке Ваше ставлення до людей, які подають скарги (повідомлення) до органів влади або до правоохоронних органів у зв'язку з випадком корупції?*» за шкалою відповідей, що містить 5 варіантів (від «повністю засуджую» до «повністю схвалюю»). Кількісний показник отримується у результаті додавання відсотків відповідей респондентів «повністю схвалюю» і «скоріше схвалюю».

Загалом і населення, і бізнес схвалюють діяльність викривачів корупції, проте їхній **відсоток зменшився** порівняно з 2020 роком: серед *населення* – з 71,8% до **60,6%**, а серед *бізнесу* – з 84,5% до **79,5%**.

Найгірші показники серед *населення* на Сході (49,7%) та Півдні (55,4%) країни. Літні вікові категорії краще ставляться до викривачів корупції, ніж молодші: 61,5% серед людей 50 – 59 років, і 67,1% серед людей старше за 60 років.

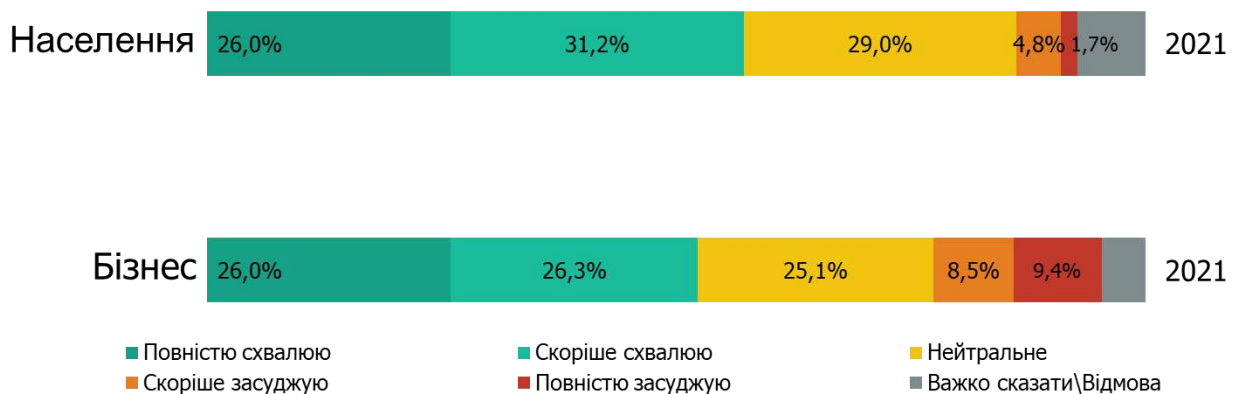
Рис. 3.8. Індикатор 4. Частка населення (представників бізнесу), яка схвалює діяльність викривачів

Додатково для індикатора аналізуються відповіді у прожективній ситуації: «Уявіть таку ситуацію. В організації (підприємстві), де Ви працюєте, Ваш колега повідомив компетентні органи про корупційний злочин, вчинений іншим співробітником. Яке Ваше ставлення до дій Вашого колеги?».

І населення, і бізнес демонструють **менше схвалення дій колеги**, що викривають корупцію іншого їхнього колеги (порівняно з декларативними відповідями на пряме питання): частка «повністю схвалюю» і «скоріше схвалюю» становить 57,2% серед *населення* і 52,3% серед *бізнесу*.

Рис. 3.9. Прожективна ситуація: ставлення до дій колеги, який повідомив компетентні органи про корупційний злочин, вчинений іншим співробітником

Індикатор 5. Частка населення, яка належно обізнана з гарантіями правового захисту викривачів

Метою антикорупційної політики є досягнення стану, коли значна частина громадян належно обізнана з гарантіями правового захисту викривачів. Відповідний індикатор 5 розраховується на основі запитання *«Чи мають громадяни, які подають повідомлення про випадки корупції до компетентних органів, такі права»*, де на кожен пункт респондент може відповісти «так», «ні» або «важно сказати»:

1. на безоплатну правову допомогу у зв'язку із захистом його прав (правильно – «так»);
2. на оплачувану відпустку протягом терміну розгляду повідомлення про випадок корупції, але не більше ніж 30 днів (правильно – «ні»);
3. на грошову винагороду у визначених законом випадках (правильно – «так»);
4. на отримання інформації від правоохоронних органів про результати досудового розслідування стосовно всіх злочинів, вчинених тією самою особою, стосовно якої було повідомлено про корупцію (правильно – «ні»);
5. негайного поновлення на попередній роботі (посаді), якщо такі особи були звільнені з роботи у зв'язку з повідомленням про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень (правильно – «так»);
6. на здійснення з моменту повідомлення про корупцію правоохоронними органами заходів щодо забезпечення охорони житла, незалежно від наявності загроз життю і здоров'ю такій особі (правильно – «ні»);
7. на відшкодування витрат на адвоката у зв'язку із захистом прав особи як викривача (правильно – «так»);
8. на переведення за власним бажанням на іншу рівнозначну посаду (роботу) в установі (закладі), в якій він працює (правильно – «ні»).

Належно обізнаними вважаються респонденти, які дали правильні відповіді на більше ніж половину пунктів, тобто принаймні на 5 з 8. Таких у 2021 році **13,4%**. 45,8% дали правильні відповіді на половину, а 40,8% – на менше ніж половину пунктів.

Серед регіонів відрізняється Західний, де цей індикатор становить 23,3%. Також більш обізнані респонденти 30 – 39 років (15,3%) та 40 – 49 років (17,0%), ніж молодші чи старші.